

Maria Koskensalo

”AMMATILLISEEN SELVYYTEEN”

Sosiaalityön ammatillistumiskeskustelu Sosiaalityö-lehdissä 1958–1963

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2008



JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
YHTEISKUNTATIETEIDEN JA FILOSOFIAN LAITOS
JYVÄSKYLÄ

TIIVISTELMÄ

”AMMATILLISEEN SELVYYTEEN”

Sosiaalityön ammatillistumiskeskustelu Sosiaalityö-lehdissä 1958–1963

Maria Koskensalo

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Ohjaaja: Marjo Kuronen

Lokakuu 2008

74 sivua + liite 7 sivua

Tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalityön ammatillisuuden käsitteellistämistä 1950–60-lukujen taitteessa ammattilehtien muodostaman aineiston avulla. Keskeisenä kysymyksenä on, miten sosiaalityön ammatillisuutta aineistossa käsitellään, käsitteellistetään ja tuotetaan. Lisäksi tutkitaan sitä, voiko näistä ammatillisuuden käsitteellistyksistä hahmottaa sukupuolen ja ammatillisuuden välistä suhdetta.

Teoreettis-metodologisena viitekehyksenäni tutkimuksessa on ontologinen konstruktionismi, ja Sosiaalityö-lehtien kirjoitusten nähdään osaltaan olleen luomassa kuvaa sosiaalityön ammatillisuudesta. Aineistokorpuksen muodostavat vuosien 1958–1963 Sosiaalityö-lehdet, joista aineistoksi on valittu sosiaalityön ammatillisuutta käsittelevät tekstit. Aineiston analyysiin käytetään teemoittelua ja muodostetaan kolme teemaa: sosiaalityön ammatti, sosiaalityön rajapinnat ja tieteellisyys. Analyysin mukaan sosiaalityöstä luodaan kuvaa ammattina, joka on aktiivisesti pyrkimässä saavuttamaan profession kriteereitä. Sosiaalityön ammatillisuuden kuvaamistavoissa voi tulkita uuden ja vanhan ammatillisuuden käsitteellistämistavan vaihtelua. Sosiaalityön rajapintoina tarkastellaan suhdetta terveydenhuoltoon, terapeuttiseen orientaatioon ja sosiaalihuoltoon. Sosiaalityön ja terveydenhuollon rajaa käsitellään usein yhtymäkohtien kautta. Suhteessa sosiaalihuoltoon perustellaan virkamiehinä toimivien sosiaalityöntekijöiden tarve järjestelmän nykyaikaisuuden vaatimuksilla. Sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan tieteellistä ajattelua ja objektivisuutta. Sosiaalityön tietoperustaa etsitään yleensä joko yhteiskuntatieteistä tai sitten sosiaalityöstä löydettävissä olevasta tiedosta, jota lähestytään käytännön ja teorian vuoropuhelun kautta. Akatemisoituminen määritellään tavoiteltavaksi mutta ei itseisarvoksi.

Sosiaalityön ammatillisuuden käsittely aineistossa on hyvin sukupuolineutraalia. Tämän takana voi nähdä modernin professionalismin ideologian, jossa ammatillisuutta pidetään sukupuolettomana. Tieteellisyyden korostamisen voi tulkita olevan tärkeä tapa rakentaa sosiaalityöstä kuvaa, jossa sosiaalityön yhteydet vapaaehtoisuuteen, hyvään sydämeen ja naiseuteen on siirretty syrjään. Sosiaalityön ammatillisuutta käsitellään myös vapaaehtoisen auttamistyön sijaan suhteessa lautamiesten tekemään työhön. Sosiaalityöntekijöiden vertailun vanhaan arvostettuun profession, erityisesti lääkäreihin, jonkin naisvaltaisen hoivatyön ammatin sijaan voi nähdä olevan ammattikunnalle kulttuurisesti kannattavaa. Sosiaalityöstä pyritään rakentamaan professiota muiden arvostettujen professioiden rinnalle sellaisten kuvausten kautta, joilla on ollut mahdollista saavuttaa arvostusta.

AVAINSANAT: sosiaalityö, ammatillisuus, professionalismi, professio, historia, sukupuoli

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 SOSIAALITYÖN AMMATILLISTUMISKEHITYS SUOMESSA	6
2.1 Sukupuolittuneet professiot	6
2.2 Naisten yhteiskunnallinen äitiys sosiaalisessa työssä 1800-luvulta alkaen.....	8
2.3 Sukupuolittuneen sosiaalihuollon juuret	10
2.4 Case workin merkitys sosiaalityön professionalistumiselle	14
2.5 Sosiaalityö professiona.....	17
2.6 Sosiaalityö-lehti osana sosiaalityön ammatillistumista Suomessa	23
2.7 Tutkimustehtävä.....	27
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
3.1 Tekstien tuottamat merkitykset tutkimuskohteena.....	28
3.2 Aineisto ja analyysi.....	30
4 SOSIAALITYÖN AMMATTI	33
4.1 Sosiaalityön ydinsisältö.....	33
4.2 Tavoitteena yhtenäinen ammattikunta.....	35
4.3 Sosiaalityön ammattiminä ja työn kutsumusluonne	39
5 SOSIAALITYÖN RAJAPINNAT	43
5.1 Sosiaalityön suhde terveydenhuoltoon.....	43
5.2 Ovatko sosiaalityöntekijät terapeutteja?.....	46
5.3 Sosiaalityöntekijä ja sosiaalihuollon virkamies	49
6 TIETEELLISYYS	55
6.1 Sosiaalityön asiantuntemuksen pohjatieto.....	55
6.2 Tieteellinen asenne ja tutkimuksen käyttö sosiaalityössä	59
6.3 Akateemisuus sosiaalityön tavoitteena.....	61
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	64
LÄHTEET	68
Liite: Aineistona käytetyt tekstit Sosiaalityö-lehdissä 1958–1963	75

1 JOHDANTO

Nykypäivän Suomessa sosiaalialan koulutusrakenteessa sosiaalityö-nimikkeellä kutsuttavaa oppialaa opetetaan yliopistossa. Sosiaalityön opetusta kritisoidaan milloin liian vähäisestä käytännöllisyydestä, milloin menetelmäopetuksen puutteesta. Toisaalta sosiaalityön teoreettinen pohja herättää kysymyksiä. Sosiaalityön ammatillisuuden nähdään sisältävän sellaisia erikoistaitoja, jotka erottavat sen muista ammateista ja sosiaalityön lähialoista. Sosiaalityön erityistä asiantuntemusta rajataan nykyään lähialoista lainsäädännöllä, esimerkiksi lailla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005). Minua kiinnostaa, minkälaiset juuret sosiaalityön ammatillisuudella on historiassa ja miten sukupuoli on näihin kytkeytynyt.

Sosiaalityö on vahvasti naisammatti Suomessa. Hännisen (2004, 77) mukaan tämän voi nähdä naisten edelleen kasvavana osuutena työntekijöistä, ammatin arvostuksesta kertovassa naispalkassa sekä vastuurationaalisuuden eetosessa työn sisältönä. Sukupuolen merkityksiä ja ilmenemistapoja sosiaalityössä on kuitenkin tarkasteltu edelleen melko vähän. Valtaosaa kotimaisesta ja myös kansainvälisestä sosiaalityön keskustelusta voi pitää retoriikaltaan sukupuolineutraalina tai jopa sukupuolisokeana (Petrelius 2005, 11). Silloin kun sosiaalityön naisisuuteen on kiinnitetty huomiota, on se yleensä nähty ongelmaksi. Sukupuoli näkyy sosiaalityön käytännöissä, esimerkiksi lastensuojelussa, jossa perheeseen ja lapseen liittyviä asioita käsitellään yleensä naisasiakkaiden kanssa. Toisaalta taas on kritisoitu sitä, että naisasiakkaat nähdään asiakkaina aina äiteinä, vaimoina tai omien vanhempiensa huoltajina. Naistyöntekijöiden ja asiakasäitien suhde saattaa olla jännitteinen, koska työntekijät arvioivat asiakasäitien äitiyttä. (Kuronen ym. 2004, 5–9.) Vuoren mukaan yleisemminkin perheiden kanssa työskentelevien ammattien naisvaltaisuus pannaan merkille vain satunnaisesti, esimerkiksi kun huomataan, että kaikki varhaiskasvattajat pojan ympärillä ovat naisia tai kun sosiaalityöntekijöiden naisellinen ammattikulttuuri tunnustetaan lapsistaan erossa asuvan isän ongelmaksi. Tällöin sekä ammattilainen että asiakas tunnustetaan sukupuolitoimijoina sukupuolitetussa kulttuurissa. (Vuori 2001, 364–365.)

Petrelius esittää, että sosiaalityössä tarvitaan ammatin naisvaltaisuuden, ammattikentän sukupuolijakojen sekä myös erilaisten sosiaalityössä kohdattavien ongelmien sukupuolittuneen luonteen, kuten parisuhdeväkivallan ja päihdeongelmien vuoksi tietoa sukupuolen merkityksestä. Sukupuolen sivuuttavaa keskustelua voi pitää myös eettisesti ongelmallisena, koska se

siirtää käsittelemättömiin ammattikentällä vallitsevia sukupuolihierarkioita ja estää näin tasa-arvon toteutumista. Petrelius kirjoittaa, että työntekijöiden omien ammatillisten orientaatioiden, ajattelutapojen ja arvojen sukupuolittumista olisi tärkeää pohtia ammattikunnan piirissä osana ammatillista keskustelua. Keskustelua pitäisi käydä myös siitä, miten sukupuoli jäsentää naisten mahdollisuuksia asettua erilaisiin sosiaalityön asiantuntijatehtäviin. (Petrelius 2005, 11-12.) Näen nykypäivän tilanteen tarkastelun lisäksi tärkeäksi perehtymisen myös sosiaalityön menneisyyteen sukupuolinäkökulma huomioiden. Sosiaalityön naisvaltaisuuden juuret ovat sen historiassa, sukupuolten välisissä suhteissa ja naisiin liitetyissä käsityksissä.

Olen ollut kiinnostunut sosiaalityön sukupuolittuneisuudesta lähes koko opiskeluaikani ajan. Pro gradu -tutkielmani aiheen valintaan vaikuttivat myös opintoni naistutkimuksen puolella ja erityisesti Feministinen politiikka -kurssi, jonka teemana oli äitikansalaisuus Suomessa. Kurssilla käsiteltiin kansalaisuuden sukupuolittuneisuutta ja sitä, miten äitikansalaisuudeksi nimetty naiskansalaisuuden historiallinen muoto on legitimoinut naisten poliittista toimintaa ja asettumista työelämään. Historian tutkimiseen päädyin pitkälti ohjaajani Marjo Kurosen suosituksesta. Itseäni kiinnostavat teemat sopivatkin paremmin historialliseen kuin nykypäivän kontekstiin. Pro gradu -tutkielmassani yhdistän sukupuolen ja historian tutkimisen. Aineistonani ovat vuosien 1958–1963 Sosiaalityö-lehdet. Nämä lehdet ovat olleet tärkeä osa kehittyvän sosiaalityön ammatillisuuden määrittelyä niin alan työntekijöille, päättävälle taholle kuin lähialojen edustajillekin. Tutkimukseni otsikko on toisinto suomalaisen sosiaalityön pioneerin Helmi Mäen kirjoittaman sosiaalityön ammatillisuutta käsittelevän pääkirjoituksen nimestä. ”Ammatilliseen selvyyteen” on ilmestynyt vuoden 1958 Sosiaalityö-lehden toisessa numerossa ja on osa tutkimukseni aineistoa.

Syvennyn pro gradu -tutkimuksessani sosiaalityön ammatillisuuden käsitteellistämiseen sosiaalityön lähihistoriassa sukupuolisuutta tarkastelevan näkökulman avulla. Tutkin sitä, miten sosiaalityön ammatillisuutta käsiteltiin alan ammattilehdessä viitisenkymmentä vuotta sitten. Teoreettis-metodologisenä viitekehyksenäni on ontologinen konstruktionismi, joka ilmenee tutkimuksessani siten, että näen lehtien kirjoitusten olleen luomassa kuvaa sosiaalityön ammatillisuudesta. Tarkastelen aluksi tutkimukseni teoriataustaa ja tarkennan tutkimustehtävääni. Tämän jälkeen käsittelen lehtiaineistoni analyysiä, jonka jälkeen siirryn varsinaisiin tuloslukuihin.

2 SOSIAALITYÖN AMMATILLISTUMISKEHITYS SUOMESSA

Paneudun tässä luvussa professio-käsitteeseen sekä sen ja sukupuolen välisiin yhtymäkohtiin. Käyn läpi lyhyesti myös sosiaalisen työn historiaa ja yhteiskunnallisen äitiyden vaikutusta naisten ammatillistumiseen. Tarkennan näkökulmaa sosiaalityön menneisyyteen sosiaalihuollon ja case workin kehittymisen historian tarkastelun kautta. Teorialukuni loppupuolella pohdin sosiaalityön ja profession käsitteen suhdetta. Käsittelen lisäksi Sosiaalityö-lehden perustamishistoriaa ja sen merkitystä sosiaalityön ammatillistumiselle.

Käytän luvussa käsitettä sosiaalinen työ, jonka Satka (1994, 261) määrittelee sellaiseksi yhteiskunnalliseksi toiminnaksi, jolla pyritään ratkaisemaan ihmisten arkielämässä ilmenevää sosiaalista turvattomuutta tapauskohtaisesti. Sosiaalista työtä tehdään itseavun, vapaaehtoistyön ja useiden ammatillisten nimikkeiden, kuten sosiaalityö, alla. Käytännössä se on ollut köyhien, avuttomien ja poikkeavien avustamista, huolenpitoa ja ohjausta, josta huolehtii muu kuin oma perhe.

2.1 Sukupuolittuneet professiot

Lea Henriksson ja Sirpa Wrede (2004, 9) ymmärtävät ammatit yhteiskunnallisina sopimuksina, jotka koskevat työtä ja työnjakoa. Liisa Rantalaihon mukaan professionaalisilla projekteilla tarkoitetaan pyrkimystä vakiinnuttaa ammattikunnan asema ja arvostus eri alueilla. Profiokäsitettä käytetään usein tutkimuksessa ammatin ja ammatillisuuden huipentumana. Myös ammattikunnan itsemäärittelyssä elää professoajattelu, joka tarjoaa strategisen lähtökohdan, josta puolustaa ammatillisia asemia. (Rantalaiho 2004, 239.) Esa Konttisen mukaan raja professioiden ja ei-professioiden välillä on häilyvä ja riippuvainen yhteiskunnasta. Profiot ovat järjestäytyneitä ammattikuntia, joihin liitetään pitkä teoreettinen korkeakoulussa tai yliopistossa suoritettu erikoiskoulutus. Tutkinto antaa tällöin ammatillisen pätevyyden. Tietyn erityiskoulutuksen antamaan asiantuntemukseen liitetään laaja vapaus tehdä itsenäisiä työn järjestämistä ja kohdetta koskevia päätöksiä. Professionaalisen asiantuntijan nähdään lisäksi nauttivan korkeaa arvostusta, ja hänen työnsä mielletään yhteiskunnan kannalta merkittäväksi. Ammattikuntien järjestöt auttavat jäseniään ammatillisen identiteetin muodostamisessa. Professionalismiin Konttisen mukaan liitetään myös ammatillisen ryhmän pyrkimys

tiedon monopolisointiin ja yksinoikeuteen arvioida jäsentensä ammatillista toimintaa. (Konttinen 1998, 29–30.) Myös Rinne ja Jauhiainen (1988, 3) korostavat koulutuspääoman kasvatamista ja jatkuvaa erikoistumista välineenä ammattikuntien taistelussa ammatillisen revii-rinsä laajentamiseksi vanhojen arkkiprofessioiden, kuten lääkärien, professioideologista esi-merkkiä seuraten. Koulutuksen avulla saatava ammatillinen tietous antaa sekä oikeutuksen että pätevyyden tietyn ammatin harjoittamiseen. Tähän kytkeytyy asiantuntijuus ja muilta sa-latun tiedon omistus. Konttinen toteaa, että professionaalistuneesta ammatinharjoittajasta tu-lee entistä selvemmin eksperti, erikoistuneen intellektuaalisen tekniikan keskiluokkaistuva haltija. Kehittyneissä yhteiskunnissa professiot muuttuvat samaan vaikutusvaltaiseen suun-taan. (Konttinen 1998, 39–40.)

Konttisen mukaan professioiden syntykauden, noin 1860-luvulta 1900-luvun alkuun, jälkeen tärkein professioiden kehitystekijä on ollut intensiivinen hyvinvointivaltion rakentaminen 1950-luvulta lähtien. Tällöin yleisen koulutusoptimismin vallassa koulutus kytkettiin entistä tiukemmin keskeisesti professioihin liittyväksi. Kunnat ja valtio loivat palvelujen markki-nat ja organisoivat työvoiman koulutuksen. Perinteisten professioiden rinnalle syntyi suuri joukko uusia ammattikuntia, jotka tavoittelivat professionaalista asemaa. Näihin uusiin kou-lutusammatteihin kuuluivat myös sosiaalityöntekijät. Hyvinvointivaltion kasvun kaudella uu-det tai hahmottomassa olevat ammatit pyrkivät oman professionaalisen identiteetin löytämi-seen. Tällöin etsittiin ja kehitettiin muista ammateista poikkeavaa erikoisaluetta ja siihen pätevöittävää erikoiskoulutusta. (Konttinen 1998, 39–40.)

Witzin mukaan naisvaltaiset ammatit ovat käyttäneet erilaisia strategioita tavoitellessaan pro-fession statusta. Toisaalta on pyritty rajaamaan omaa ammatillista osaamista suhteessa lähel-lä oleviin ammatteihin ja alistamaan sukulaisammatteja kontrollin alle. Witz nimittää näitä demarkaatiostrategioiksi. Toisaalta taas on yritetty päästä samaan ammatilliseen asemaan anastamalla valtaa ylempänä hierarkiassa olevilta ammattiryhmiltä ja sulkemalla samalla muita ryhmiä pois omalta alueelta. Tätä Witz kutsuu kaksoissulkemisen strategiaksi. Esimer-kiksi naislääkärit pyrkivät samaan asemaan kuin mieslääkärit, mutta kättilöiden ja sairaan-hoitajien paikaksi työnjaossa taas tulivat avustavat tehtävät. (Witz 1992, 46–50.) Ammattien voidaankin nähdä olevan monella tavoin sukupuolittuneita. Sukupuoli rakenteistaa amat-teja ja niiden keskinäistä työnjakoa, muokkaa toimintakäytäntöjä, jakaa sekä hierarkisoi toi-mijoita (Henriksson 1998, 187). Se näkyy niin ammattien eriytyemisessä miesten ja naisten töihin, palkkaeron pysyvyydessä, kuin myös erilaisten tehtävien arvostuksessa ja ammatillis-

ten identiteettien rakentamisessa naiseuden tai mieheyden pohjalle (Rantalaiho 2004, 237). Sukupuoli liittyy kiinteästi professioiden kehitykseen myös siinä suhteessa, että ne ovat rakentuneet sukupuolen mukaiselle hoivatyön jaolle, jossa pääasiallisesti naiset tekevät aikaa vievää ja raskaan työn, usein ilman taloudellista korvausta (Silius 1995, 58). Naisten tekemä ilmainen hoivatyö on siis tehnyt miesten professionaaliset urat mahdollisiksi.

Feministinen kritiikki on kohdistunut siihen, että professio on jo käsitteenä sukupuolisokea. Witzin (1992, 39) mukaan sukupuolen ja professionaalistumisen välinen suhde on jätetty huomioimatta. Naisten professionaaliset projektit on myös sivuutettu professioiden sosiologiassa. Menestyneiksi nähdyissä professionaalisisissa projekteissa ovat Witzin mukaan toimineet luokkaetuoikeutetut miestoimijat tietyissä historian vaiheissa ja yhteiskunnissa. Henriksson toteaa, että perinteisessä professiotutkimuksessa esimerkiksi hoiva-ammattilaiset on nähty puoliammattilaisiksi, joiden tarkastelu on suodattunut lääkäriprofession kautta, avustavan roolin ja epäsymmetrisen työnjaon ehdoin (Henriksson 1998, 39). Silius näkee, että käsitteet professio, professionaalistuminen, professionalismi ja professionaalinen tarkoittavat valtaa, hallintaa, hierarkioita, jotka hän liittyy maskuliinisuuteen. Siliuksen mukaan tavanomaisena strategiana sukupuolen suhteen pidetään maskuliinisuuden verhoamista sukupuolineutraaliuteen. Erityisesti työmarkkinoilla käytetyllä ”sukupuolella ei ole väliä” -ajattelutavalla on vankka perinne ja asema suomalaisessa yhteiskunnassa. Tällöin korostetaan, että käsitteet kuten ihminen, suomalainen, kansalainen ja ammattilainen ovat sukupuolineutraaleja. (Silius 1995, 49–52.) Sukupuoli on nähty ammatillisuuteen kuulumattomaksi elementiksi, jonka vaikutus on pitänyt minimoida tai jopa sulkea kokonaan ulos ammatillisesta toiminnasta (Petrelius 2005, 43). Suomalaisessa naistutkimuksessa onkin keskitytty paljolti tarkastelemaan hyvinvointivaltion naisten ammatillistumista edistävää vaikutusta (Henriksson & Wrede 2004, 12).

2.2 Naisten yhteiskunnallinen äitiys sosiaalisessa työssä 1800-luvulta alkaen

”Samaa mitä äiti on kodille ja pienokaisilleen, samaa on naisen, etenkin naimattoman, oltava yhteiskunnalle ja turvattomille lapsille” (Nyberg 1927; Satka 1994, 289 mukaan).

Sukupuolisopimus merkitsee Rantalaihon mukaan diskursiivista käännettä yleisessä ajattelutavassa ja se rakentuu taloudellisten ja sosiaalisten jännitteiden ratkaisuksi tuottaen institutionaalisia seurauksia ja uusia käytäntöjä. Pohjoismaiset naistutkijat ovat käyttäneet sukupuolisopimuksen käsitettä niistä lausumattomista säännöistä, vastavuoroisista velvollisuuksista ja oikeuksista, jotka määrittävät sukupuolten keskinäisiä suhteita, sukupolvien välisiä suhteita ja myös lopuksi tuotannon ja uusintamisen alueen suhteita. Naisten *yhteiskunnallinen äitiys* oli sukupuolisopimus, jossa korostuivat aktiivinen sukupuolieron ylläpito ja miesten ja naisten erilliset toiminta-alueet yhteiskunnassa. 1800-luvulla naisten alueiksi tulivat hoiva ja kasvatus, ja yhteiskunta laajentui kodiksi, josta pidettiin huolta. Naiseus hajaantui äitiyteen, vaimouteen ja perheenemännyyteen, mutta äitiydestä tuli naiseuden ideologisesti kokoava määrittely. Äitiys oli myös argumentti, jota vastaan ei voinut väittää naisten perustellessa sillä omaa toiminta-alueensa julkisuudessa. Yhteiskunnallisen äitiyden kehittymistä edesauttoi se, ettei kotiäiti-instituutio ehtinyt Suomessa vakiintua reaaliseksi käytännöksi, vaikka sillä oli ideologisesti vahva asema. (Rantalaiho 1994, 15–22.) Tätä ideologiaa levitti Suomessa esimerkiksi Marttayhdistys (Ollila 1993). Naiseuden ja naisten tehtävien määrittely äidillisyyden kautta oli kansainvälinen ilmiö. Esimerkiksi saksankielisessä Sveitsissä naimattomat keskiluokkaiset naiset lähtivät kodin ulkopuolelle töihin, mutta he pysyttelivät omistautuneina äitiyden ihanteelle, johon heidät oli kasvatettu. Naiset korostivat naiselliseksi miellettyjä hyveitä ja sosiaalisia taitoja, joita he pitivät vastakohtaisina miehelle rationaalisuudelle. (Hauss 2003, 111.)

Sivistyneistönaishille yhteiskunta oli yksi suuri koti, jossa naisilla oli tehtäviä ja velvollisuuksia (Ollila 1994, 58–59). Yhteiskunnallinen äitiys -argumentin käytön laajuudesta kertoo, että jopa naispoliisin ammatti määriteltiin yhteiskunnallisen äitiyden kautta (Markkola 2002, 196). Äidillisyyttä nähtiin naisen luontoon kuuluvana sosiaalisena ja eettisenä ominaisuutena, kykynä hoivata, kasvattaa ja ymmärtää (Sulkunen 1987, 162). Toisaalta äidillisyyttä ei ollut pelkkää pehmeää hoivaa, vaan siihen sisältyi myös moraalista puuttumista ja normaalisuuden kontrolloimista. Kunzel (1993), joka tutki naimattomien äitien kanssa tehtävää työtä Yhdysvalloissa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle, näkee työn keskeiseksi sisällöksi viime vuosituhannen vaihteessa kutsumuksen, uskonnon ja sisarellisen sympatian. Työllä ajateltiin olevan missioluonne, johon naiset kokivat itsensä sukupuolensa vuoksi sopiviksi. Aviottomien äitien kanssa tehtävä työ nähtiin sopimattomaksi miehille heidän taustastaan ja käytökseltään riippumatta. (Kunzel 1993, 10–12.) Naisiksi erityisominaisuuksiksi miellettiin emo-

tionaalisuus, intuitio, empaattisuus ja sääli (emt., 26). Sukupuoli pätevöitti näin ollen naiset aviottomien äitien kanssa tehtävään työhön.

Naisten siviilisäätö määritteli heidän asemaansa toisin kuin miehillä. Perhekeskeisissä naisihanteissa naisellisuuden nähtiin riippuvan äitiydestä ja siksi naimattomien naisten naisellisuus muodostui ongelmaksi. (Häggman 1994, 198.) Naimisissa olevan naisen kutsumus määriteltiin konkreettisesti äitiyden kautta, mutta esimerkiksi diakoniatyö antoi naimattomille naisille symbolisen tavan toteuttaa tätä naisellista kutsumustaan (Markkola 2002, 288). Markkola korostaakin uskontoa seikkana, jonka merkitystä sukupuolten suhteiden historiasa ei voi sivuuttaa. Hänen mukaansa sukupuoli nousi keskeiseksi poliittiseksi kiistakysymykseksi niin diakoniatyössä, Pelastusarmeijassa kuin prostituoitujen auttamisessakin. Kristillissosiaalinen työ rakentui 1860-luvulta 1920-luvulle sukupuolijaon perustalle. Markkolan mukaan naisten toiminta muutti kuvaa sukupuolesta, miesten ja naisten toimintapiireistä ja yhteiskunnallisista työnjaoista. (Markkola 2002, 14.) Esimerkiksi Pelastusarmeijassa slummi- ja turvakotityöntekijät olivat palkattomia palvelijoita ja pääosin naisia (emt., 73). Kauppinen-Perttulan (2004, 165–169) mukaan kutsumuksen ihannemitat rakennettiin sukupuolieron perustalle ja naisten usko konkretisoitiin palvelustyön kontekstiin. Diakonissan erityinen asema oli olla hengellinen huolenpitäjä, ja diakonissakutsumus oli ideaali naisten palvelustyöstä.

Yhteiskunnallinen äitiys antoi toisaalta naisille mahdollisuuden laajentaa elämänpiiriään kodin ulkopuolelle, mutta toisaalta supisti naisten osaamisen tietyille areenoille. Kuten Rantalaiho (1994, 23) kirjoittaa, naisten toissijaisuudesta seurasi myös heidän vahvuutensa omalla alueellaan. Naiset ovatkin hankkineet tietoa ja pätevyyttä omilla eriytyneillä areenoillaan myös ammatillisesti koulutusstrategian kautta. Naiset kehittivät itsestään yhteiskunnallisen kotipiirin ammatillisia asiantuntijoita.

2.3 Sukupuolittuneen sosiaalihuollon juuret

Satkan (1997a, 86) mukaan sosiaalihuollon ja sukupuolen suhteessa on ensisijaisesti kysymys koko instituution rakenteista sekä historian kulussa rakenteisiin liitetystä ja liittyneestä sukupuolten välisestä järjestyksestä. Tämä järjestys on kokenut joitakin muutoksia ja täydennyksiä, mutta muistuttaa silti perusteiltaan yhä 1800-luvulla laadittua käsikirjoitusta. Tämän on Satkan mielestä mahdollistanut sukupuolten välisen järjestyksen näkymättömyys ja itses-

täänselvyys, joka koskee sosiaalialan ajattelutapaa, organisoimista, työnjakoa ja tietoperustaa. Käsikirjoituksen ylläpitoon kuuluu myös sen piilo-oppiminen, ettei tätä järjestystä tule julkisesti käsitellä.

Suomalaisessa kontekstissa sosiaalihuolto voidaan naisten vapaaehtoisen hyväntekeväisyystyön ohella nähdä eräänä yhteiskunnallisen äitiyden areenana. Vuonna 1879 Suomessa tuli voimaan vaivaishoitoasetus, jonka mukaan kunta tuli jakaa peräänkatsomusalueisiin. Köyhäinhuoltolautakuntien jäsenille kuului alueensa kodeissa käynti. Maaseudulla tämä järjestely toimi aina 1930-luvulle saakka. Kaupungeissa lautakuntien jäsenille peräänkatsomisen taakka tuli ylivoimaiseksi. Työtä oli paljon, ja köyhäinkaitsentaa tekemään otettiin rouvasväki. Koska kaitsijat olivat vapaaehtoisia, ei työstä maksettu. Vuonna 1888 naisille myönnettiin oikeus tulla valituksi vaivaishoitohallituksen jäseneksi. Ehdotusta perusteltiin yhteiskunnan hyödyllä, naisten kotitalousosaamisella ja aiemmilla kokemuksilla naisten tekemästä hyväntekeväisyystyöstä. Jäsenyys vaivaishoitolautakunnassa oli ensimmäinen naisille avattu paikka julkisessa elimessä. Paradoksaalista oli, että naimisissa olevat naiset jäivät oikeudesta paitisi. Oikeus annettiin vain veroa maksaville ja itseään hallitseville naisille, vaikka uudistusta siinänsä oli perusteltu juuri rouvien yhdistystoiminnan ansioilla. (Satka 1994, 255–267; 1995, 54–58.) Tämä kuvastaa Saarisen mukaan sitä naisten tilannetta, jossa he olivat yhtä aikaa ”etuoikeutettuja syrjittyjä, toimijoita vailla toimintaoikeuksia” (Saarinen 1994, 46). Asema palkattomina kaitsijoina vaikutti osaltaan myös sosiaalisen työn arvostukseen ja palkkakehitykseen.

Palkattomien kaitsijoiden käyttö jatkui vielä kansalaissodan ja vuonna 1922 tehdyn köyhäinhuoltolain uudistamisen jälkeenkin köyhäinhuoitotyön perustana. Kunnallisten köyhäinhuoltolautakuntien johtoon naisia pidettiin pääosin sopimattomina, koska tehtävän nähtiin vaativan kylmää järkeä, jota naisilla ei katsottu olevan. Miesten mielestä naiset esimerkiksi sekoittivat kokouksia ottamalla esille vääriä asioita ja puhumalla sinisilmäisesti köyhien puolesta. Heitä ei pidetty pätevinä päätöksentekijöinä. Satka kuvaa, että kysymyksessä oli kahden erilaisin moraalisiin normeihin toimivan maailman, kodin ja julkisen hallinnon yhteensovittaminen, joka tuotti ristiriitoja. Jo varhain vakiintuivat sosiaalisen työn periaatteet: huono-osaisten huolenpidon määräytyminen naisten työksi, kustannustehokkuus ja hallinnon ja huolenpitotyön hierarkkisen, sukupuoleen sidotun suhteen tasoittaminen ylistämällä naisten työtä naiskutsumuksen yhtenä yhteiskunnallisesti välttämättömänä osana. (Satka 1988, 286; 1994, 265–271.) Julkinen sosiaalinen alue ei kuitenkaan enää ollut pelkästään miesten hallinnassa. Toi-

saalta naisten työ ja tieto oli hierarkkisesti alempana ja miehisen kontrollin alla. Suhteessa hallintoon ja kontrolliin yksilöllinen huolto oli toisella sijalla. Satka esittääkin, että sosiaaliseksi rakennettiin alun perin kaksinaisen sukupuolijärjestelmän logiikalle. Sukupuolten suhteet pysyivät ennallaan myös köyhäinkaitsennassa. Hierarkia säilyi, kun naiset toimivat pääasiassa kaitsijoina ja miehet tekivät päätöksiä. (Satka 1995, 29–30, 67.)

Sosiaalitoimistojen työntekijäryhmät naisistuivat nopeasti. Vuonna 1940 ammattikunnasta runsaat 55 prosenttia oli miehiä, vuonna 1960 vajaa 40 prosenttia ja vuonna 1970 vajaa 30 prosenttia. Vuonna 1985 miehiä oli enää joka kymmenes. Tämä selittyy Rinteen ja Jauhiaisen mukaan pitkälti kuntien sosiaalitoimistojen naisvaltaisten virkojen, kuten sosiaalitarkkaajien lisääntymisenä sotien jälkeen. (Rinne & Jauhiainen 1988, 419.) Satka kirjoittaa, että ylempänä virkahierarkiassa naisten osuus taas oli pienempi. Työntekijöiden naisennemistö koettiin ongelmaksi. Suomessa sosiaalihuoltajien koulutuksessa oli vielä 1970-luvulla miehille kiintiöt, joiden ainakin epävirallisena tehtävänä oli varmistaa, että koulutuksesta valmistuu myös sosiaalijohtajia. (Satka 1997a, 85.) Nais- ja miestyöntekijöiden erilaisuudesta Satka kirjoittaa, että huoltotyötä tekevät naiset olivat ainakin 1950-luvulle asti enimmäkseen naimattomia, hyväntekeväisyyttä vapaa-aikanaan harrastavia, raittiita ja usein myös lapsuuden perheenjäsentensä huolenpitoon omistautuneita. Miehet taas olivat Satkan mukaan naimissa ja ”eivät paheksuneet ryyppyäkään”. (Satka 1994, 306–315.) Näissä eroissa voidaan nähdä yhtäläisyyksiä viime vuosisadan alkuun, jolloin esimerkiksi naisten saadessa äänioikeuden, toivottiin heidän osoittavan yhteiskunnallisissa toimissa suurempaa eettisyyttä kuin miesten. Tämä toive perustui juuri uskomukseen naisten moraalista ylemmyydestä. (Ollila 1994, 66.)

Huoltolait vuodelta 1937 jakoivat työn lastensuojeluun, irtolais- ja alkoholistiinhuoltoon sekä köyhäinhoitoon. Työ alkoi huoltolakien myötä byrokratisoitua kaupungeissa. (Satka 1994, 302–303.) Huoltotyön taustalla oli juridinen käsittely, jossa tärkeää oli oikeiden muotojen noudattaminen. Jos muotoseikat epäonnistuivat, oli koko prosessi turha ja kumoutui laittomana. Taustalla vaikutti italialaisten kriminologien 1800-luvulla kehittänyt idea, jonka huoltolakien valmistelijat lainasivat oikeustieteessä samaan aikaan suosiossa olleesta rikosoikeusteoriasta. Jokaiseen ryhmään, eli lastensuojelulapsiin, alkoholisteihin ja irtolaisten tutkintaan sovellettiin nelivaiheista huoltomenettelyä. Lieviin tapauksiin puututtiin huomautuksella ja neuvonnalla. Keinot kovenivat asteittain valvonnan lisäämisestä laitossijoitukseen. Satka kuvaa huoltolakeja siirtymäksi miehisiin työvälineisiin. Hänen mukaansa rikosoikeudelli-

set käytännöt olivat miesten kehittämää miesten poikkeavan käyttäytymisen sääntelemiseksi miesten kontrolloimissa oikeudellisissa instituutioissa. Huoltolait eivät kuitenkaan kyenneet vastaamaan sodanjälkeisiin ongelmiin, esimerkiksi lisääntyneeseen miesten päihteiden käyttöön ja avioeroihin. (Satka 1995, 101–104, 132; 1997a, 89–90; 1997b, 29.)

Huoltotyöntekijöiden koulutus aloitettiin vuonna 1942 Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa. Koulutuksen ongelmia olivat ruotsinkielisten sosiaalihoitajien koulutuksen avoimeksi jättäminen sekä terveydenhuollon ja psykiatrian sosiaalihoitajien koulutuksen laiminlyönti. Ruotsinkielinen koulutus aloitettiin Svenska Medborgarhögskolanissa vuonna 1943. Kuukauden kurssia sairaalan sosiaaliseen työhön alettiin järjestää valtion sairaanhoito-oppilaitoksessa 1945. Terveydenhuollon sosiaalinen työ oli ottanut ensiaskeleensa 1920-luvulla klinikoilla ja sairaaloissa sekä näiden lisäksi huoltosisarten, myöhemmin terveystöiden työn muodossa. (Satka 1994, 285; 1995, 134–135.)

Terveydenhuollon sosiaalisen työn opetus poikkesi radikaalisti sosiaalihoitajatutkinnosta. Sosiaalihoitajien opetussuunnitelman esikuvana oli yhdysvaltainen sosiaalityön opetus ja sosiaalihoitajilla oli paljon kansainvälistä yhteistyötä. Ohjelmaan kuului menetelmäopetusta case workissa, teorian ja käytännön rinnakkaisopetusta sekä paljon lääkinällis-sosiaalista työtä, psykologiaa ja psykiatria. Nämä taas eivät kuuluneet sosiaalihoitajien koulutusohjelmaan, vaan opetuksessa painottuivat huoltolainsäädännön tunteminen ja sen mukaisten huoltokäytäntöjen opettaminen. Sosiaalihoitajien koulutus olikin Satkan mukaan rakenteiltaan vanhanaikainen jo aloitettaessa. (Satka 1994, 307–308; 1995, 134–135.) Vuorikoski (1999) toteaa, että koulutus reagoi hyvin jähmeästi sosiaalityön kehittämistarpeisiin. Sosiaalihoitajakoulutus säilyi ensimmäiset 30 vuotta pääpiirteittäin samanlaisena huolimatta yhteiskunnan nopeasta muuttumisesta ja sosiaalipolitiikan kehityksestä. Vuorikosken mukaan sosiaalityöntekijöiden tietoperusta oli tavallaan kahtiajakautunut, sillä sosiaalihoitajien koulutettiin sosiaalihoitajien virkamieskoulutuksessa lainsäädännön tuntevia ammattilaisia, kun taas sosiaalihoitajien ulkopuolella tehtävään terapeuttisuonteiseen työhön haettiin opillista pohjaa psykologispainotteisista menetelmistä. Sosiaalihoitajien ja terveydenhuollon sosiaalityöntekijöiden koulutusväylien eriytyneisyys lisäsi ammattikunnan hajanaisuutta. (Vuorikoski 1999, 107.)

Ihmetystä aikoinaan herätti kysymys siitä, miten yhdistää case work, sosiaalityö ja huoltotyö. Outoina pidettiin psykologista näkemystä ja terapeuttista orientaatiota. (Satka 1995,

153–154.) Myös Eskolan mukaan 1950-luvulla samaistettiin sosiaalityö usein erheellisesti henkilökohtaiseen huoltoon, yksilötyöhön, yksittäishuoltoon tai suomalaisittain lausuttuun ”keisvorkkiin” (Eskola 1981, 33). Huoltotyötä ja case workia yhdistävä kiinnostuksenkohde oli perhe. Case work perustui psykodynaamiselle teorialle, huoltotyöllä teoriaa taas ei ollut. Case workilla oli myös vahva dokumentaarinen perusta. (Satka 1995, 168–169.) Vuorikoski kirjoittaa, että tuen tarpeen syistä ja sosiaalityön kohteesta oli kaksi erilaista näkemystä. Vanhassa Veikko Piiraisen edustamassa huoltotyön näkemyksessä korostuivat köyhyys tuen tarpeen syynä ja vähävarainen väestö työn kohteena. Uusissa näkemyksissä ihmisessä itsessään olevat tarpeiden ristiriidat olivat tärkein tekijä tuen tarpeen taustalla. Sosiaalityö saattoi myös universalistisen käsityksen mukaan kohdistua kaikkiin. (Vuorikoski 1999, 99.) Koska huoltotyö ja terapeuttiluonteinen sosiaalityö olivat varsin erilaisia peruslähtökohdiltaan ja toimintatavoiltaan, muodostui sosiaalityön ja huoltotyön välille oppiriita. Erityisesti case workin asema ja merkitys herättivät ristiriitoja. Tähän oppikiistaan on tulkittu sisältyvän myös sukupuoleen liittyvä konflikti, jota käsittelem seuraavaksi.

2.4 Case workin merkitys sosiaalityön professionaalistumiselle

Toikon (2005, 15) mukaan käsitteenä sosiaalityötä alettiin käyttää 1950-luvulla. Satka toteaa, että huoltotyöstä ja sosiaalityöstä on käytetty yhtä käsitettä sosiaalityö 1970-luvulta alkaen. Tämä ei kuitenkaan hänen mukaansa tee oikeutta 1940–1960-lukujen aikalaisymmärrykselle, joka korosti sosiaalityön ja huoltotyön työtapojen ja toimintakenttien yhteensopimattomuutta. (Satka 1994, 305.) Sosiaalityön ja huoltotyön historiaa käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa näytetään myös käytettävän usein vain nimitystä sosiaalityö.

Yhdysvalloissa case workista oli tullut 1900-luvun alussa sosiaalityön johtava työtapo, joka oli ohittanut ryhmä- ja yhdyskuntatyön suosiollaan. Case workin avulla pyrittiin asiakkaiden ongelmien yksilölliseen ratkaisemiseen. Se täydensikin yksilölliseen arvioon ja harkintaan perustuvana työtapana vanhempia, kaavamaisia avustamisen muotoja. Case workin työtapo pyrittiin kuvaamaan teoreettisesti ja menetelmällisesti, jonka seurauksena olivat omat opitekstit. Niistä tunnetuimpia ovat Mary Richmondin sosiaaliteoriaan perustuva malli sekä Virginia Robsonin psykologiseen teoriaan perustuva malli. Tasapainoilu psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden välillä olikin keskeinen tekijä case workin kehityksessä. (Toikko 2001, 9.)

Kunzelin (1993, 41–42) mukaan case work nähtiin 1920-luvun Yhdysvalloissa erikoistuneeksi taidoksi, jonka kaikki sosiaalityöntekijät jakoivat. Sitä pidettiin analogisena lääkäreiden ja lakimiesten tarjoamille palveluille. Case work oli laaja ja yleinen termi, jota käytettiin yhtä lailla sosiaalityön metodologian kuin professionalismin koodisanana. Case work tarjosi sosiaalityön ammattilaisille professionaalisen jargonin, jota saattoivat täysin ymmärtää vain työhön koulutetut. Sitä käytettiin erottamaan ammattilaiset amatööreistä. Case work tarjosi myös keinon sosiaalityön professionaalisen statuksen korostamiseen.

Toikko kirjoittaa, että case work omaksuttiin Suomessa varsinaisena teoriaan ja menetelmään perustuvana oppina vasta toisen maailmansodan jälkeen, vaikka käytännöllisenä tapauskohtaisena työtapana se välittyi maahamme Yhdysvalloista jo 1920-luvulla. Amerikkalaisella case workilla oli vahva yhteys suomalaisen sosiaalityön kehitykseen. (Toikko 2001, 9.) Mäen mukaan case workissa ei ollut kysymys niinkään yhdestä menetelmästä vaan työprosessista ja joukosta toisiinsa liittyviä tekniikoita. Yksilöä ei nähty irrallisena ympäristöstään, vaan ympäristöönsä kuuluvana, erityisesti perheensä jäsenenä. Yksilötyössä sosiaalityöntekijän ja yksilön välistä suhdetta pidettiin keskeisenä. (Mäki 2006, 34–36.) Toikko käyttää case workista nimitystä tapauskohtainen työtapa. Hänen mukaansa tämä työtapa herätti laajemmin kiinnostusta juuri sodan jälkeen, koska silloin virisi idea ei-materiaalisesta avustamisesta samaan aikaan sosiaalialan koulutuksen muotoutumisen kanssa. Yhdysvallat tuki tuolloin Euroopan kehitystä ja juuri amerikkalaisten tarjoaman tuen vuoksi kehitys suuntautui Suomessa amerikkalaisperäiseen case workiin. Tapauskohtaisen työtavan opillinen muoto syntyi noin 40 vuotta amerikkalaisen case workin jälkeen ja saavutti Toikon tulkinnan mukaan täyden muotonsa 1950-luvun lopulla. (Toikko 2001, 28.)

Satkan mukaan Mannerheimin lastensuojeluliitolla oli 1930-luvulla yhdysvaltalaisen mallin mukaan perustettu Child Guidance Clinic. Klinikin ainoa sosiaalityöntekijä oli saanut koulutuksensa Yhdysvalloissa ja sovelsi työssään case workia ensimmäisenä Suomessa. Klinikalla lapsen vaikeuksia tutki tieteellis-ammattillinen tiimi, jonka asiantuntemus perustui lääketieteelliseen, psykologiseen ja sosiaaliseen tutkimukseen. 1950-luvulla sosiaalityön oppeja otettiin käyttöön järjestöissä, esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:ssä ja kehitettiin edelleen myös Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiön Helsingin A-klinikalla. Aluksi työn ainoa ammattillisen sosiaalityön koulutuksen saanut oli Yhdysvalloissa opiskellut työohjaaja Marjatta Eskola. Kirkon perheneuvonnassa kohtasivat toisensa ammattillinen sosiaalityö ja kristillinen sielunhoito. Perhetyötä tehtiin myös kasvatusneuvoloissa. (Satka 1994, 285, 308–310.) Sys-

temaattinen case work -opetus aloitettiin sosiaalihoitajakoulutuksen yhteydessä. Ensimmäinen suomenkielinen alan kirja oli Anne-Mari Hennommin ”Sosiaalityöntekijän osuus alkoholipotilaan hoidossa” vuodelta 1958. Seuraavana vuonna ilmestyi kyseessä olevaa menetelmää koko sosiaalihuollossa käsittelevä Lauri Tarvaisen ja Mervi Ahlan ’Henkilökohtainen huolto’, jota pidetään alan klassikkona. (Mäki 1988, 78–79.) Case workin kehitys ei rakentunut yhtenäisenä jatkumona, vaan se eteni katkoksellisten keskustelujen varassa (emt., 69).

Kunzelin (1993) luonnehdinnat yhdysvaltalaisesta case workista korostavat tulkintani mukaan sosiaalityön pyrkimystä maskuliiniseen professionaalisuuteen ja sosiaalisen työn naisisen perinteen sivuuttamiseen. Kunzelin kuvaamaa tilannetta voi verrata Satkan kuvaukseen uusien sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta vanhaan naisiseen vapaaehtoiseen sosiaalisen työn perinteeseen. Satka näkee uusien modernin sosiaalityön edustajien pyrkineen eroon sosiaalisen työn aiemmista ei-ammattillisiksi luonnehdituista käytännöistä. Hänen mukaansa moderni sosiaalityö koki hyväntekeväisyyden vanhakantaisena, ja ammattiinsa koulutetut sosiaalityöntekijät joutuivat mielestään aloittamaan työn kehittämisen alusta. (Satka 1995, 128-138.)

Suomessa käydyssä huoltotyön ja sosiaalityön välisessä oppikiistassa Satka näkee toisaalta myös sukupuolten välisen jaon yhteentörmäyksen. Naiset rikkoivat sosiaaliseen työhön vakiintuneen järjestyksen ja sukupuolten välisen käyttäytymisen normin vaatimalla tilaa ammattilliselle sosiaalityölle. Toisaalta hänen mukaansa myös huoltotyön kanssa kilpailleen modernin sosiaalityön käsitykset perustuivat miesten kehittämiin teorioihin ja todellisuutta realistisesti kuvaaviin oppeihin. (Satka 1994, 318–319.) Lorenz (1994, 53) vuorostaan kuvaa case workia henkilökohtaiseen suhteeseen keskittyvänä ja pitää sitä sukupuolettomana periaatteena. Toisaalta kansainvälisesti oli yleistä, että sosiaalityön oppilaitokset olivat sukupuolen mukaan eriytettyjä. Lorenzin mukaan Alice Salomonin vuonna 1937 tekemässä selvityksessä sosiaalityön oppilaitoksista 32 maassa, 83 näistä oppilaitoksista oli ainoastaan naisille ja 9 miehille. Sukupuolen mukaan jaotellut oppilaitokset pysyivät käytäntönä yhä toisen maailmansodan jälkeen. (Salomon 1937; Lorenzin 1994, 53 mukaan.)

Suomessa sosiaalityön pioneereihin kuulunut Helmi Mäki ei näe metodikiistassa sukupuolten välistä konfliktia. Hän kirjoittaa, että metodikiistan taustalla oli sosiaalihoitajakoulutuksen vastustus uutta henkilökohtaista huoltoa kohtaan, sekä lisäksi törmäys sosiaalityöntekijän roolikonfliktiin, eli siihen, voiko yleensäkin samaan rooliin tasapainoisesti yhdistyä

yhteiskunnan kontrollista lähtevä pakonkäyttö ja asiakkaan avuntarpeesta lähtevä auttaminen. Suomalaisessa sosiaalihuollossa vaikutti sosiaalisen kontrollin perinne, jossa huollettavan avuntarve oli tutkittava tarkasti kuulustelun omaisessa tilanteessa. Myös menetelmän kehittäminen toisessa kulttuuriympäristössä herätti epäilyksiä. Organisaatioissa, joissa lainsäädännön antamaa pakkovaltaa ei käytetty, alettiin soveltaa ja kehittää Suomen oloihin sopivaa henkilökohtaista huoltoa. Mäki toteaa, että henkilökohtaisen huollon ympärillä virinnyt keskustelu kiistoineen vauhditti sosiaalityön kehittymistä yleensä. Hänen mukaansa alettiin etsiä sosiaalityön yhteiskunnallista tehtävää, sen tietopohjaa, arvomaailmaa ja menetelmien kokonaisuutta. (Mäki 1988, 78–79.)

2.5 Sosiaalityö professiona

Sosiaalityön professiostatuksesta ja tieteellisyydestä on kiistelty Mutkan mukaan lähes yhtä kauan kuin ammattikunta on ollut olemassa. Yleensä perinteisessä professiotutkimuksessa on korostettu sosiaalityön ja perinteisten professioammattien eroavaisuuksia. Ongelmallisina sosiaalityössä on nähty tieteen ja ammatin sekä käytännön väliset suhteet. Sosiaalityötä on pidetty semiprofessiona, jolle ominaista on tiedon soveltaminen. Koulutus on myös nähty liian lyhyeksi täyttämään kehittyneen profession tuntomerkit. (Mutka 1998, 37–39.) Erääksi sosiaalityön ongelmaksi on määritelty juuri professionaalisen identiteetin puute. Sosiaalisen työn ammattilaiset ovat myös lainanneet metodeita ja tulkintoja muilta aloilta kuten psykologiasta ja lääketieteestä. (Kuhlmann 2003, 95.)

Professionaalistuminen onkin ollut tärkeä tavoite sosiaalityössä. Esimerkki sosiaalityön professionaalistamisen projektista on Regina Kunzelin (1993) tutkimus, joka käsittelee naimattomien äitien kanssa tehtävää työtä 1890-luvulta vuoteen 1945 Yhdysvalloissa. Kunzelin mukaan työssä oli nähtävissä siirtymä naisesta hyväntahtoisuudesta ammatilliseen case workiin. Usko kristilliseen äidillisyyteen antoi tilaa uskolle tieteeseen ja sekulaariseen reformiin. Kunzel käsittää professionaalistumisen ristiriitoja sisältävänä ja pitkittyneenä valansiirtona evankelisilta naisilta koulutetuille sosiaalityöntekijöille, jotka hekin olivat naisia. 1920-luku Yhdysvalloissa voidaan Kunzelin mukaan paikantaa vuosikymmeneksi, jolloin hyväntekeväisyys tahdottiin voimakkaasti muuttua ammatiksi. Sosiaalityöntekijät eivät pitäneet itseään sosiaalisina taloudenhoitajina tai moraalinvartioina vaan ammattilaisina. Päämääränä

oli saavuttaa profession asema. Yhdysvalloissa suurin ja kattavin sosiaalityöntekijöiden järjestö oli AASW (The American Association of Social Workers), joka oli perustettu 1921¹. AASW toimi portinvartijana, eli sen tavoitteena oli erottaa huonosti koulutetut työntekijät täysammattilaisista. Tässä sulkemisessa merkittävä rooli oli koulutuksella. Kunzel kirjoittaa, että sosiaalityöntekijät peittivät epävarmuuttaan profession statuksesta monilla eri tavoin, erityisesti jatkuvalla vertailulla korkean statuksen ammatteihin. Yleisimmin käytettiin lääketieteen analogiaa, jossa sosiaalityöntekijät nähtiin yhteiskunnan lääkäreiksi. Vertauksia tehtiin myös insinööreihin ja käytettiin termiä ”sosiaali-insinöörit”, jolla tarkoitettiin, että sosiaalisen järjestyksen ja menettelytavan periaatteet voidaan oppia kuten mekaaniset periaatteetkin. Tavoitteena oli lisäksi tieteellisyys, sillä kulttuurisen auktoriteetin avain 1900-luvun alussa oli tieteellinen tieto. Tieteelliseen tietoon liitettiin objektiivisuus, empirismi, luotettavuus ja neutraalisuus. Se myös yhdistettiin professionaalisuuteen. Tiede tarjosi legitimitetin ja eristi oikeat työntekijät epätieteellisistä vallantavoittelijoista ja syrjäytti mahdolliset professionaalisen imagon vahingoittajat. Sosiaalityöntekijät väittivät olevansa spesialisteja sosiaalisten ongelmien tieteessä. (Kunzel 1993, 36–41.)

Professionaalista statusta pyrittiin parantamaan kielen maskuliinistamisella. Toisaalta nähtiin, että sosiaalityön tunnustaminen oikeana professiona vaati muutakin kuin kielellisiä muutoksia. Tunnustetuissa professioissa valtaosa työntekijöistä oli miehiä, joten sosiaalityön standardien nostaminen näytti edellyttävän miesten saamista alalle. Miesten värväys liitti arvovallan, statuksen ja professionaalisuuden käsitteet entistä lähemmin maskuliinisuuteen ja miesten osallisuuteen. (Kunzel 1993, 45.)

Kunzelin tutkimuksessa Yhdysvalloissa 1920-luvulta alkaen aviottomien äitien äiti-lapsikotien työntekijöiden pätevyyteen eivät enää riittäneet äidilliset ja uskonnolliset valmiudet. Hyväntekeväisyysnaisten syrjäyttäminen aviottomien äitien kanssa tehtävästä työstä ei ollut kuitenkaan yksinkertaista; hyväntekeväisyystyötä tehneet naiset esimerkiksi kieltäytyivät käyttämästä tieteellistä ja sekularisoitunutta profession kieltä. He myös ajattelivat edelleen, että naiset soveltuivat työhön miehiä paremmin. Eri tavoin suuntautuneet naiset toimivat rinnakkain äiti-lapsikodeissa. Toisaalta naisinen hyväntekeväisyystyö säilytti vielä valtansa joillakin alueilla, vaikka professionaalinen sosiaalityö olikin jo saavuttanut valtaa laajemmin. (Kunzel 1993, 124–142.) Kunzel liittää sosiaalityön professionaalistumiseen rajoittami-

¹ Vuonna 1955 AASW liittyi osaksi perustettua The National Association of Social Workers -järjestöä (The National Association of Social Workers 2008).

sen ja ulkopuolelle jättämisen, kuten muidenkin ammattien professionalistumisprojekteissa (Kunzel 1993, 141; Witz 1992).

Toisen maailmansodan jälkeen psykiatrinen orientaatio alkoi dominoida sosiaalityötä ja aviottomalle raskaudelle kehitettiin psykoanalyttiset selitysmallit. Psykiatria tarjosi sosiaalityölle Kunzelin mukaan professionaaliselältä kuulostavan kielen lääketieteellisine termeineen. Toisaalta koska 1940-luvulla aviottomista raskauksista kiinnostuivat psykiatrien ja psykologien lisäksi myös poliitikot ja sosiologit, tuli sosiaalityön erikoisosaamisesta jälleen ongelma. Kunzelin mukaan psykiatrit saivatkin lopulta hallitsevan aseman aviottoman äitiyden hoidossa. Hän toteaa, että vuosikymmenien hyväntekeväisyystyötä tekevien naisten kritisoinnin jälkeen sosiaalityöntekijät omaksuivat itse ”hyvän äidin” roolin. Näin yritykset sukupuolittaa sosiaalityö uudelleen johtivat takaisin syvään sukupuolittuneeseen sosiaalityön roolin ymmärtämiseen 1940-luvulla. (Kunzel 1993, 148–168.)

Sosiaalityön tunnustaminen oikeaksi professioksi oli toisen maailmansodan jälkeen sosiaalityöntekijöiden tavoitteena Euroopassa (esim. Boet & Waaldijk 2003). Suomessa sosiaalityön professionalistumisprosessin alkuvaiheessa oli Vuorikosken mukaan kysymys ammatillistumisesta, eli kehittymisestä ammatiksi. Tähän Vuorikoski liittää työtehtävien eriytyminen, ammattitaitovaatimusten lisääntymisen sekä ammatillisen koulutuksen käynnistämisen. Professionalistumisen hän taas näkee merkitsevän tieteellistymistä ja etäisyydenottoa epävirallisen auttamisen instituutioihin. (Vuorikoski 1999, 37.)

Sosiaalityöntekijöiden professionalistumisen edellytykset alkoivat vähitellen muotoutua 1950-luvulla. Vuorikoski näkee suomalaisen sosiaalityön valtionvallan pystyttämänä ammatina, joka on käynnistänyt oman professioprojektinsa. (Vuorikoski 1999, 105, 256.) Satka (1995, 2) toteaa, että sosiaalityön professio syntyi samassa prosessissa sosiaalisten suhteiden ja modernin järjestelmän kanssa. Sosiaalityö kehittyi hitaasti nykymuotoonsa erilaisista naisten yhdistyksistä, kirkon hyväntekeväisyydestä ja kunnallisista köyhäinhoidon muodoista. Myös Matthies yhdistää modernin ja ammatillisuuden. Matthiesin määrittelyssä esimodernissa sosiaalityössä tehtävnmäärittely perustui pitkälti kokonaisvaltaiseen yhteisöllisyyteen ja työntekijän vahvaan henkilökohtaisuuteen. Modernissa institutionaalisessa vaiheessa sosiaalityö muotoutui ammatilliseksi ja toiminta irtautui maallikkomaisuudesta ja yhteisöllisyydestä. (Matthies 1993, 99–101.) Petrelius (2005, 50–51) vuorostaan nimittää sosiaalityön esimodernia vaihetta avoimesti naisisen esimodernin sosiaalityön vaiheeksi. Akatemisoitu-

miskehitykseen liittyvää vaihetta hän nimittää näennäisen sukupuolineutraalin modernin ammatillisuuden vaiheeksi.

1950-lukua on luonnehdittu menetelmien vuosikymmeneksi suomalaisessa sosiaalityössä. Sosiaalisten ongelmien kohtaaminen pelkkää materiaalista apua välittämällä tai toimenpiteitä suorittamalla ei riittänyt. Toisaalta Eskolan mukaan menetelmien korostamisessa oli myös kielteisiä puolia, kuten menetelmien kaavamainen soveltaminen ja niiden käytön asettaminen sosiaalityön tunnusmerkiksi. Pitäytyminen määrättyihin opinkappaleisiin aiheutti dogmaattisuutta ja jakoa eri leireihin herättäen vastustusta sosiaalityötä kohtaan kokonaisuudessaan. (Eskola 1981, 31, 34.) Hänninen (1990, 59) toteaa, että menetelmädebatti ei kuitenkaan mullistanut 1950-luvun sosiaalihuoltoa. Hän näkeekin, että menetelmät vaikuttivat eniten keskusteluissa ja toivat tuoreita tapoja ajatella ja argumentoida, mutta varsinaiset työn käytännöt eivät paljoakaan muuttuneet.

Rinne ja Jauhiainen kirjoittavat, että 1960-luvusta tuli sosiaalityön laajenemisen vuosikymmen. Ammattikunta kasvoi määrällisesti, ja sen toimintareviiri laajeni ja vakiintui. Koulutuksen epäyhtenäisyys haittasi kuitenkin professionaalistumispyrkimyksiä. Myöskään lainsäädäntö ei taannut monopolia koulutetuille työntekijöille. Ammattikunnan tietoperusta oli Rinteen ja Jauhiaisen mukaan kytketty yksilökohtaisen sosiaalityön kautta psykologiaan, ja oli täten lainattu toiselta professiopyrkijänuorelta ihmissuhdeammattilalta. Suomalaisen kontekstin lainsäädännöllinen ja byrokraattinen perinne ei omalta osaltaan edistänyt ammattikunnan professionaalistumista, vaan suurta osaa työntekijöistä määritteli virkamiesasema. (Rinne & Jauhiainen 1988, 286–287.) Myös Vuorikoski toteaa 1960-luvun olleen sosiaalityön aseman vahvistumisen aikaa, jolloin virat lisääntyivät erityisesti erilaisissa hoitoorganisaatioissa. Yhteiskunnan rakennemuutoksiin liittyvät sosiaaliset ongelmat vaativat sosiaalipolitiikan kehittämistä ja sosiaalityön palvelujen kehittämistä. Koska valtaosa väestöstä tuli tällä vuosikymmenellä sosiaaliturvan piiriin, sosiaalihuolto ja sosiaalityö painottuivat entistä enemmän psykososiaalisten ongelmien hoitamiseen. Sosiaalityön leviäminen erilaisiin hoitoorganisaatioihin merkitsi ongelmakeskeisen sosiaalityön voimistumista suhteessa sosiaalitoimistojen juridis-hallinnolliseen työhön. Tähän eriytymiseen vastattiin perustamalla sekä suomen- että ruotsinkielisessä sosiaalihuoltajakoulutuksessa kuraattorityön linja. Suomenkielisessä opetuksessa tämä uudistus tehtiin vasta 1970-luvun alkupuolella. Syynä tähän oli, että psykologispainotteisten menetelmien sisällyttäminen opetukseen kohtasi edelleen vastustusta. Samasta syystä sosiaalihuoltajakoulutuksen integroiminen muuhun sosiaalihuol-

lon koulutukseen ei toteutunut. (Vuorikoski 1999, 123–124.) Sosiaalityön aseman vahvistamisesta 1960-luvulla kertoo myös se, että tällöin aloitettiin varsinainen suomalainen sosiaalityön tutkimus (Eskola 1981, 31).

Vuorikosken mukaan sosiaalihuoltajakoulutus jatkuikin peräti kolme vuosikymmentä pienin osittaisuudistuksin. Ylioppilaspohjaiseksi se muutettiin 1960-luvun alkupuolella. Sosiaalihuoltajatutkinnon varsinainen uudistus tehtiin lopulta vuonna 1971 koulutuksesta vastaavan tahon taivuttua uudistuksiin lähes parinkymmenen vuoden uuvutustaistelun jälkeen. Sosiaalityöntekijöiden liitto oli tosin aiemmin ottanut kannan, jonka mukaan sosiaalihuoltajatutkinnosta tuli luopua. Sosiaalihuoltajatutkintoon opiskelevien määrä kuitenkin jopa kaksinkertaistettiin syksyllä 1978 sosiaalialan työvoimapulan vuoksi. (Vuorikoski 1999, 120, 139.)

Sosiaalihuollon apulaisprofessorin virka perustettiin 1966, samana vuonna, kun Yhteiskunnallinen Korkeakoulu muuttui Tampereen yliopistoksi. Tämä virka sijoitettiin yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan, jossa oppiaineena oleva sosiaalipolitiikka eriytettiin kahdeksi linjaksi: yleiseksi ja sosiaalihuollon linjaksi. Tampereen yliopistossa annetun sosiaalihuollon opetuksen tavoitteena oli yhdistää sosiaalityön ammattitietous ja -taito sekä toisaalta yhteiskuntatieteellinen teoria ja sosiaalitutkimuksen menetelmät palvelemaan sosiaalityön käytäntöä. Tiedekuntatasoinen sosiaalihuollon opetus tähtäsi kuitenkin alkuvaiheessa sosiaalihuollon hallinto- ja suunnittelutehtäviin eikä niinkään sosiaalihuoltajien kouluttamiseen asiakastyöhön. Vuorikosken mukaan yliopistotasoinen koulutuksen aloittaminen ja suunnitelmat koulutustason kohottamisesta vahvistivat kuitenkin ammatin professionalistumisedellytyksiä. (Vuorikoski 1999, 116, 121–124.) 1970-luvun alussa Suomessa vielä joka toinen sosiaalityöntekijä oli vailla varsinaista sosiaalityön koulutusta. Vuorikosken mukaan sosiaalityön ammatin professionalistumistavoitteet tulivat tärkeiksi 1970-luvulla Sosiaalityöntekijöiden Liiton toiminnassa. Liitto pyrki 1970-luvulla aktiivisesti vaikuttamaan sosiaalityön koulutustason nostamiseen ja kelpoisuusehtojen aikaansaamiseen. Sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusehdot säädettiin vasta vuonna 1981. Koulutuksen merkitys alettiin nähdä ammattikunnan asemaa ja yhtenäisyyttä lujittavana tekijänä. (emt., 129–130, 160, 248.) Sosiaalityön koulutustilanteen selvittämiseen johtivat 1970-luvulla ammattikunnan pyrkimysten lisäksi myös alan työvoimatarpeen lisääntyminen, uusien koulutusväylien aloittaminen sekä koulutuspoliittinen murros. Sosiaalityön koulutus aloitettiin alueellisesti hajautetusti eri yliopistoissa. Sosiaalityöntekijöiden koulutuksen alueellinen laajentaminen koko maan kattavaksi sai kannatusta. Edellisellä vuosikymmenellä oli suhtauduttu vielä kriittisesti koulutuksen laa-

jentamiseen Helsingin yliopistoon. (emt., 134–145.) Satka käyttää kielikuvaa ”professionaalismin sinitaivas” suomalaisen sosiaalityön pääsystä 1970-luvun lopussa yliopistoon (Satka 1994, 332). Tieteellistyvän sosiaalityön ammatin oikea tiedeyhteys oli aluksi ongelmallinen. Sosiaalityötä päädyttiin kehittämään Suomessa osana sosiaalipolitiikkaa. Tämä on Satkan mukaan kansainvälisesti ainutlaatuinen ratkaisu. Sosiaalipolitiikan lisäksi ehdokkaita olivat myös kasvatustiede ja sosiaalipsykologia. (Satka 1997b, 30; 2005, 307.)

Sosiaalityön asema yliopistossa on kohdannut uudelleenarviointeja. 1980-luvulla keskusteltiin sosiaalityöntekijöiltä vaadittavasta koulutustasosta. Korkea-asteen koulutustason tarvetta korostivat sosiaalityöntekijät sekä yliopiston ja keskushallinnon edustajat työnantajapuolen ehdottaessa koulutustason alentamista ja sosiaalihuoltajakoulutuksen uudelleenaloittamista. Koulutustason alentamista pohdittiin jälleen 1990-luvun alkuvuosina, kun keskusteltiin ammattikorkeakoulujen perustamisesta ja sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusehtojen väljentämisestä. (Vuorikoski 1999, 158.) Sosiaalialan koulutuksen suhde työelämään ja työnjako yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tarjoaminen tutkintojen välillä ei ole itsestään selvä nykyäänkään. AMK-sosionomien oikeudesta sosiaalityöntekijöiden tehtäviin keskustellaan edelleen. Sosiaalialan korkeakoulutuksen kysymyksiä selvitti vuonna 2007 opetusministeriön asettama Aulikki Kananojan johtama työryhmä. Työryhmän ehdotuksen mukaan sosiaalialan koulutusta tulee kehittää tulevaisuudessa niin, että ammattikorkeakoulujen sosionomikoulutus ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon sisältö ja työelämävastaavuus eroavat yliopistoissa annettavasta sosiaalityön koulutuksesta (Kananoja ym. 2007).

Yliopistot ovat olleet miehisiä ja professionaalistumisen kannalta tavoiteltuja linnakkeita. Toisaalta Lorenzin mukaan esimerkiksi Saksassa Alice Salomon oli vakuuttunut siitä, että vain naiset olivat kykeneviä nostamaan sosiaalipalvelut pelkkien materialististen seikkojen yläpuolelle. Salomon vastusti sosiaalityön liittämistä yliopiston laitoksiin. Hän halusi Lorenzin mukaan edistää naisominaisuuksien siirtoa professionaaliin vaatimuksiin. Salomonin 1920-luvulla Berliiniin perustama koulu oli tarkoitettu ainoastaan naisille. Koulujen akateemisen statuksen nostoa yliopistojen tasolle vältettiin, koska Lorenzin määrittelyn mukaan haluttiin välttää miehiseksi koettu dominoiva diskurssi. Erilliset koulut mahdollistivat, että miehisistä yliopistoista yhteiskuntatieteellisestä valmistuneet pääsivät virkahierarkiassa korkeammille paikoille julkisissa hyvinvointipalveluissa. Saksassa tyypillinen jako sosiaalityöhön ja sosiaalipedagogiikkaan sisältää edelleen historiallisia elementtejä sukupuolittuneesta dikotomiasta. (Lorenz 1994, 51–52.)

Koulutustason kohottamista sosiaalityöntekijät ovat perustelleet ammattitaitovaatimusten kasvamisella ja yhteistyön lisääntymisellä korkeakoulututkinnon suorittaneiden ammattiryhmien kanssa, sekä sillä, että alan suunnittelu- ja johtotehtäviin tulisi saada sosiaalityön koulutuksen saaneita. Vuorikosken mukaan nämä näkemykset heijastelevat pyrkimyksiä ammatin tehtäväkentän haltuunottoon ja autonomisen aseman saavuttamiseen. (Vuorikoski 1999, 123.) Suhteessa Witzin (1992) hahmottelemiin naisvaltaisten ammattien professionalistamistrategioihin, sosiaalityöntekijät onnistuivat 1980-luvulla, jolloin kelpoisuusehdot säädettiin, pyrkimyksissään kentän sulkemiseksi. Kentän valtaamista anastamisen avulla taas voi nähdä sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan suhteessa yliopistossa. Sulkemisstrategiaa alaspäin on käytetty erityisesti suhteessa ammattikorkeakouluihin. Rajankäyntiä sivusuuntaan sosiaalityöntekijät ovat käyneet yhteistyösuhteissa esimerkiksi lääkäreiden ja psykologien, sekä entistä enemmän myös juristien kanssa. Vuorikoski toteaa, että näillä ammattiryhmillä on korkeampi professionaalinen status, joten näissä yhteistyösuhteissa sosiaalityöntekijät ovat joutuneet pitämään tiukemmin huolta omasta reviiristään. Vuorikoski esittääkin kysymyksen siitä, ovatko sosiaalityöntekijät kouluttajineen puolustamassa sosiaalityön kelpoisuusehtoja ja maisteritasoista koulutusta siksi, että sosiaalityön ammattikäytännöt edellyttävät tieteellistä koulutusta, vai onko kyseessä naisvaltaisen alan itseintressi oman aseman parantamiseksi. (Vuorikoski 1999, 123, 254–256.)

Suomessa sosiaalityön ammatillistumiskeskustelua käytiin Rajavaaran mukaan aluksi hyvin myönteisessä sävyssä, sillä se nähtiin sosiaalityön kehitysstrategiaksi. Rajavaara toteaa sosiaalityöntekijöiden hyötyneen professionalistumisesta sosiaalisesti, taloudellisesti ja tiedollisesti. Ammattikunnan hyödyn ei kuitenkaan tulisi olla keskeisin motiivi professionaalisen aseman tavoittelulle. Ammatillistumiskeskustelu alkoi saada kriittisiä sävyjä 1980-luvulla. (Rajavaara 1986, 45, 64.)

2.6 Sosiaalityö-lehti osana sosiaalityön ammatillistumista Suomessa

Sosiaalityö-lehti oli sosiaalihuoltoa käsittelevä ammatillinen julkaisu, jota julkaisivat vuosina 1958–1963 Sosiaalihuoltajat ry ja Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys ry. Vuonna 1964 Sosiaalityö siirtyi vastaperustetun Sosiaalityöntekijäin Liitto ry:n äänenkannattajaksi. Sosiaalityöntekijäin Liitto ry:n pohjalla oli jo vuonna 1949 perustettu Huoltotyön Ammatillinen Keskus, myöhemmin Suomen Sosiaalihuollon Ammattiliitto. Merkittävää muutoksessa Sosiaa-

lityöntekijäin Liitto ry:ksi oli Sosiaalihuoltajat ry:n liittyminen siihen vuonna 1961 vuosien tauon jälkeen ja Lääkinnällis-sosiaalisen yhdistyksen liittyminen vuonna 1962. Tällöin liitossa ei Sosiaalityöntekijäin Liiton historiaa käsittelevän Sosiaalityön vuosikirjan (1989) mukaan enää pidetty omien palkkaetujen ajamista riittävänä tavoitteena, vaan ammatin aseman ja tehtävien yhteiskunnassa katsottiin asettavan laajemmat ja sosiaalisemmat tavoitteet. (Sosiaalityöntekijäin liitto 1949–1989, 57–58.) Mäen mukaan liitto painotti erilaisia järjestötoimia kuin lehden julkaisemista ja lopetti Sosiaalityö-lehden vuonna 1968 (Mäki 1998, 86). Liiton historiaa käsittelevässä kirjassa syyksi lopettamiseen todetaan taloudelliset syyt (Sosiaalityöntekijäin liitto 1949–1989, 73). Vuosina 1974–2002 Sosiaalityöntekijäin Liitto ry julkaisi Sosiaalityöntekijä-lehteä, jonka seuraaja nykyinen Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian julkaisema Talentia-lehti on. Vuonna 1981 liitto perusti Sosiaalityön vuosikirjan. Se syntyi Ulla Mutkan (1998, 145–146) mukaan paikkaamaan sosiaalityön ammattikäytäntöä ja sen koko tietopohjaa käsittelevän julkaisun puutetta. Vuosikirjan ensimmäisessä pääkirjoituksessa todettiin sen jatkavan Sosiaalityö-lehden perinnettä.

Sosiaalityö-lehden perustaminen sijoittuu aikaan, jolloin sodasta oli kulunut yli kymmenen vuotta, sotakorvaukset oli maksettu ja suomalaista hyvinvointivaltiota oli alettu rakentaa. Tuleva sosiaalivaltiokritiikki oli vasta edessäpäin. Ensimmäiset huoltotyöntekijöiksi valmistuneet työntekijät olivat olleet työelämässä yli kymmenen vuotta. Mäen (1998, 87) mukaan nimenomaan huoltotyöntekijöille kirjoitettuja oppikirjoja ei juuri ollut, vaan työntekijät luki esimerkiksi Huoltajaa sekä Lapsi- ja Nuorisolehteä. Näiden julkaisujen sisältöskala oli varsin laaja, eikä ammattimaisten sosiaalityöntekijöiden tarpeita vastaavaa sisältöä ollut tarpeeksi. Toikon (2005, 15) mukaan käsitteenä sosiaalityötä alettiin käyttää 1950-luvulla, joten lehtien ilmestymisen aikaan käsitteen käyttöä vakiinnutettiin.

Sosiaalityö-lehden ensimmäinen päätoimittaja Helmi Mäki luonnehtii lehden perustamista kiinnostavasti. Hän kirjoittaa sosiaalityön kehittämisohjelmasta, jonka he suunnittelivat Kallervo Kinasen kanssa vuonna 1956 sosiaaliministeriön järjestämän seminaarin yhteydessä. Oleellisena he näkivät tiedon keräämisen, tiedottamisen ja vaikuttamisen. Tulevaisuuden toiveita olivat akateemisen tason sosiaalityön korkeakoulu, sosiaalityöntekijöiden yhteinen ammattijärjestö, perheneuvolaverkosto sekä sosiaalityön tutkimuslaitos. Mäki tosin toteaa, että he eivät uskoneet tällaisen tutkimuslaitoksen lähivuosina syntyvän, mutta sosiaalityön tutkimustarve oli nostettava esiin ja tutkimuksia saatava alulle. Mäki kuvailee sen aikaisia tunnelmia näin: ”*Sanottavaa ja kirjoitettavaa olisi vaikka millä mitalla, mutta oli pakahduttavaa,*

kun kirjoitusten julkaisukanavaa ei ollut. Siksi ensimmäinen ohjelmakohtamme oli korkeatasoisen ammattilehden aikaansaaminen.” Lehden perustamiseen liittyi kuitenkin myös ongelmia, ja Mäki kirjoittaa erimielisyyksistä Huoltaja-säätiön kanssa. Lehden julkaiseminen Huoltajan rinnalla, tai lehden toimitussuunnan muuttaminen paremmin sosiaalityöntekijöitä palveleviksi, eivät saaneet Huoltaja-säätiöstä kannatusta. (Mäki 1998, 88–91.) Sosiaalihuoltajat ry:n Sosiaalihuoltaja-lehti ja Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys ry:n samoihin aikoihin aloitettu lehti Sosiaalinen työ ehtivät molemmat ilmestyä erillisinä vain vuoden 1957 ajan ennen yhdistymistään Sosiaalityöksi.

Sosiaalityö -lehden ensimmäisen numeron pääkirjoituksessa Helmi Mäki pohti yhteisen lehden julkaisemisen etuja todeten, että jos molemmat yhdistykset olisivat jatkaneet oman lehdensä julkaisemista, olisi kummankin levikki pysynyt pienenä, ja taloudellinen rasitus olisi ollut suhteettoman suuri. Lehdet myös käsittelivät suuressa määrin samoja asioita ja niiden päätavoitteiden todettiin olleen yhdenmukaisia. Sosiaalityö-lehden päätavoitteiksi nähtiin sosiaalityöntekijöiden ammatillisen tiedon ja taidon lisääminen ja syventäminen. Lehden todettiin paneutuvan sosiaalihuollon kokonaisuuteen, sen eri aloihin, sosiaalihuollon menetelmiin, koulutukseen ja tutkimustyöhön. Pääkirjoituksessa mainittiin myös kosketus kansainväliseen sosiaalityöhön. Uuden lehden nähtiin tarjoavan lukijoilleen mahdollisuuden vaihtaa mielenpitoita ammatillisista kysymyksistä sekä julkaista kokemuksiaan käytännön sosiaalityöstä. Sen toivottiin rohkaisevan Sosiaalihuoltajat ry:n ja Lääkinnällis-sosiaalisen yhdistyksen välistä yhteistyötä, josta lehti oli ensimmäinen näkyvä tulos, ja näyttävän suuntaa sosiaalityöntekijöiden ammatin yhtenäistymiseen. (Mäki 1958:1a.) Mäki kuvaa, että sosiaalihuoltajien keskuudessa oli voimistunut halu kuulua sosiaalityöntekijöiden joukkoon, ja toisaalta taas Sairaanhoidon sosiaalisen opintosuunnan ohjelmassa sosiaalihuoltoa lisättiin. Sosiaalihuoltajat vuorostaan olivat kiinnostuneita sosiaalihuoltajien menetelmätaidoista, koska sosiaalihuoltajien peruskoulutuksessa ei tällaista systemaattisena ollut. (Mäki 1998, 93–94.)

Mäki toteaa, että sosiaalityön 1950-luvun tunnusmerkillinen piirre oli professionaalisen sosiaalityöntekijäkunnan syntyminen. Hänen mukaansa kehitykseen vaikuttivat myös ammatinsa sisäistäneet sosiaalityöntekijät itse. Yksittäisen sosiaalityöntekijän mahdollisuudet vaikuttaa työnsä kehittämiseen olivat rajalliset, mutta ryhmässä koettiin olevan voimaa. Eräänä osoituksena tästä voidaankin pitää alan ammattilehden Sosiaalityön perustamista. Myös erilaiset foorumit kuten Sosiaalihuollon Keskusliitto, joka nykyään tunnetaan Sosiaali- ja terveysturvan keskusliittona, tarjosivat mahdollisuuksia yhteistyöhön. Lisäksi sosiaalityönteki-

jöiden opintotilaisuudet lisääntyivät ja näihin osallistuttiin innokkaasti. (Mäki 1998, 86–87.) Sosiaalityö-lehden voi nähdä osana sosiaalityöntekijöiden halukkuutta vaikuttaa ammatin professionaalistamiseen.

1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun Sosiaalityö-lehdet olivat merkittävä tekijä kehittyvän sosiaalityön tiedonmuodostuksessa. Mirja Satka (1994, 320) kirjoittaa, että Sosiaalityö-lehden merkitystä korkeatasoisena ammattikuntaa yhdistävänä ja itsetuntoa kohottavana siteenä oppikiistan repimällä työsaralla ei voi aliarvioida. Vuorikoski (1999, 120) näkee, että Sosiaalityö-lehti tarjosi ammattikunnalle julkisen keskustelufoorumin alan kehittämisen pohdinnalle ja edisti näin sosiaalityön professionaalistumista. Virtasen (1994, 116) mukaan Sosiaalityö-lehdessä sisällöllisten kysymysten tarkastelulle antavat painoarvoa ennen muuta arvostettujen tutkijoiden kirjoitukset jopa siinä määrin, että lehteä voi melkein luonnehtia tieteelliseksi aikakauslehdiksi. Eskola (1981, 26–27) taas luonnehtii Sosiaalityö-lehtien ilmaisevan hyvin sen ajan käsitystä sosiaalityöstä ammatin omista lähtökohdista tarkasteltuna. Lehti toteutti pyrkimystä määritellä ja muovata sosiaalityön ammattia yhteiskunnan tarpeita vastaavaksi. Näihin pyrkimyksiin Eskola korostaa lehden päätoimittajana vuosina 1958–1962 toimineella Helmi Mäellä olleen suuren vaikutuksen. Eskolan mukaan Sosiaalityö-lehti lyhyestä julkaisuajastaan huolimatta on kiinnostava dokumentti noina vuosina vallinneista sosiaalityötä koskevista käsityksistä ennen kaikkea ammattikunnan omassa piirissä, mutta osittain myös sen ulkopuolella.

Sosiaalityö-lehteen kirjoittaneet olivat usein alansa auktoriteetteja, joiden kirjoittamien tekstien totuusarvon voidaan nähdä olevan suuri. Mäen mukaan lehden asemaa sosiaalityön liittymäaloilla vakiinnuttivat arvostettujen sosiologien, esimerkiksi Erik Allardt, sosiaalipoliitikkojen, kuten Heikki Waris, sekä lääkäreiden, esimerkiksi Yrjö Alanen, tutkimusluontoiset artikkelit, jotka lehden välityksellä siirtyivät myös alan opiskelijoiden käyttöön. Sosiaalityö-lehti nähtiin siis merkittävänä vaikuttajana sosiaalityön kentällä. Mäki kirjoittaa, että poikkeuksen suhtautumisessa Sosiaalityöhön teki sosiaalihuoltajakoulutus, joka ei huomionnut hänen mukaansa lehteä juurikaan. Vielä vuosikymmeniä myöhemmin Sosiaalityö nähtiin sosiaalihuoltajakoulutuksessa ”amerikkalaisen suuntauksen” kannattajien lehtenä. (Mäki 1988, 78–79.)

2.7 Tutkimustehtävä

Olen teoriaosuudessa tarkastellut sosiaalityön ammatillistumishistoriaa, jonka osana Suomessa ovat olleet Sosiaalityö-lehdet. Haluan tutkia Sosiaalityö-lehteä siksi, että se on ollut merkittävä sosiaalityön ammatillistumiskeskustelun foorumi. Varsinaisena tutkimukseni kohteena ovat sosiaalityön ammatillisuutta käsittelevät tekstit Sosiaalityö-lehdessä vuosina 1958–1963. Kysyn, miten sosiaalityön ammatillisuutta aineistossa käsitellään, käsitteellistetään ja tuotetaan, sekä voiko näistä käsitteellistyksistä hahmottaa sukupuolen ja ammatillisuuden välistä suhdetta.

Valitsin tutkimukseni aikajaksoksi 1950- ja 1960-lukujen vaihteen, koska sosiaalisen työn ja sukupuolen välistä suhdetta on tutkittu enemmän varhaisempien vuosikymmenien aineistojen avulla. 1950- ja 1960-luvut ovat myös olleet tärkeää aikaa sosiaalityön ammatillistumiselle, kuten olen teoriaosuudessani käsitellyt. Oletuksenani on, että näennäisesti sukupuolineutraali aineisto saattaa osoittautua kiinnostavaksi sosiaalityön ja sukupuolen suhdetta koskien. Kuten Vuori kirjoittaa, sukupuolineutraali kielenkäyttö ei ole sukupuoletonta (Vuori 2001, 97). Näennäinen sukupuolineutraalisuus saattaa sisältää sukupuolittuneita merkityksiä tai oletuksia toimijoiden sukupuolesta.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelen aluksi tekstien tutkimista sekä tutkielmani viitekehystä ja sen suhdetta historian tutkimiseen. Tarkastelen myös käyttämäni aineistoa ja sen valintaperusteita sekä kuvailen tekemääni analyysia. Esittelen lisäksi aiempia tutkimuksia, joissa Sosiaalityö-lehtiä on käytetty aineistona.

3.1 Tekstien tuottamat merkitykset tutkimuskohteena

Valitsin tutkimusaineistokseni Sosiaalityö-lehtien tekstit, koska halusin tutkia nimenomaan alkuperäistä sosiaalityön 1950- ja 1960-luvun vaihteen ammatillistumiskeskustelua, en sen myöhempää pohdintaa ja käsitteellistämistä esimerkiksi haastattelujen tai kirjoitelmien keräämisen avulla. Minua kiinnostaa myös se, miten ja millaiseksi sosiaalityön ammatillisuutta on rakennettu kielellisesti juuri lehtikirjoittelussa. Lehtonen (1996, 13) korostaa, että kaikkein tavallisin on usein kaikkein vähiten tunnettua. Hänen mukaansa huomio tulisi kiinnittää itsestään selviltä vaikuttaviin seikkoihin. Ammatillisuuden käsittelyn Sosiaalityö-lehdissä voi mielestäni nähdä aikanaan muodostaneen sosiaalityötä määritteleviä itsestäänselvyksiä.

Esimerkiksi sosiaalityön historiaa tutkineelle Satkalle (1995) tekstit näyttäytyivät ammatillisia käytäntöjä organisoivina ja ihmisten elämään kohdistuvaa vallankäyttöä tai sääntelyä koordinoivina elementteinä. Hän tarkastelee niitä eräänä ammatillisten ja hallinnollisten organisaatioiden toiminnan ulottuvuutena. Satka sovelsi tutkimuksessaan Dorothy Smithin käsitteitä siitä, miten modernien yhteiskuntien hallinnoiminen tapahtuu ennen kaikkea kirjallisesti, käsitteiden ja symbolien välityksellä. (ks. Satka 2000, 40–44.)

Oman tutkimukseni pohjalla on konstruktionistinen näkökulma kielestä osana todellisuutta, ja käsittelen aineistotekstejäni sosiaalityön ammatillisuutta rakentavina. Sosiaalinen konstruktionismi on teoreettis-metodologinen viitekehys, ei metodinen lähestymistapa (Jokinen ym. 1993, 9). Bergerin ja Luckmannin (1994) mukaan todellisuus on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakennettu jaettu merkitysjärjestelmä, eikä ”aidon todellisuuden” heijastuma. Konstruktionismi voidaan Juhilan (1999) mukaan jakaa *ontologiseen* ja *epistemiseen* konstruktionismiin, jotka selventävät tutkijan suhtautumista aineistoonsa. Ontologisessa konstruktionismissa tutkimuskohdetta ei kokonaisuudessaan palauteta kieleen, vaan tekstien ja

puheen ulkopuolella ajatellaan olevan ei-diskursiivisia maailmoja, jotka voivat olla instituutioiden tai yhtä hyvin mielen tai ruumiin maailmoja. Episteeminen konstruktionismi taas kieltäytyy ottamasta kantaa siihen, onko kielen ulkopuolella olemassa todellisuutta vai ei. Ontologisen konstruktionismin mukaan yksittäisten puhetilanteiden tai tekstien rajat voidaan ylittää suhteuttamalla aineistossa konsturoituvat merkitykset esimerkiksi laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kokemuksiin tai ruumiillisuuteen. Episteemiselle konstruktionismille yksittäiset tilanteet taas aukeavat toisiin teksteihin ja puheisiin päin. (Juhila 1999, 162–163.)

Oma tutkimukseni paikantuu tässä jaottelussa ontologiseen konstruktionismiin, koska en käsittele tekstejä irrallisina, vaan tarkastelen niitä osana sosiaalityön historiaa. Analyysini ei myöskään rajaudu puhtaasti tekstin sisälle, vaan sovellan analyysissäni sosiaalityön ammatillistumisen historiaa käsittelevää kirjallisuutta. Tutkimukseni kohteen vuoksi pitäytyminen pelkästään tekstien sisällä ei olisi mielekäästä, sillä historiallisen aineiston analyysi vaatii tuekseen taustojen tuntemista. Myös oma roolini sosiaalityön opiskelijana vaikuttaa siihen, että tarkastelen tekstejä tietystä tietoperustasta käsin. Positioni suhteessa tutkimuskohteeseen on lähimpänä Juhilan kategorisoinneista tulkitsijan roolia, jossa keskeistä on tutkijan, analyysin sekä aineiston välinen vuorovaikutuksellinen suhde. Analyysin koodin ei nähdä olevan kokonaan aineistossa itsessään, vaikka sen on ehdottomasti oltava myös siellä. Juhilan mukaan tulkitsija voi tarkastella aineistoaan myös sitä kautta, miten hänen omat kokemuksensa, elämänhistoria ja yhteiskunnallinen paikka saavat hänet näkemään aineistosta tiettyjä asioita. (Juhila 1999, 212–213.) Nämä seikat epäilemättä vaikuttavat tulkintoihini, mutta en rakenna analyysiäni omien kokemusteni ja aineiston välisen suhteen pohdinnalle.

Omassa tutkimuksessani sosiaalinen konstruktionismi näkyy siten, että tarkastelen Sosiaalityö-lehtien kirjoituksia osana sosiaalityön ammatillisuuden rakentamista. Ammatillisuuden käsitteellistykset lehden artikkeleissa ovat omalta osaltaan muokanneet sosiaalityön todellisuutta. Gergenin mukaan kuvaukset, joiden kautta ymmärryksemme maailmasta rakentuu, ovat ihmisten välisen historiallisen ja kulttuurisen toiminnan tuotteita. Se, että jotkin kuvaukset pysyvät yllä ei johdu niiden objektiivisesta osuvuudesta, vaan niiden käyttökelpoisuudesta ja menestyksestä ihmisten välisissä suhteissa. (Gergen 1994; Juhilan 1999, 176–177 mukaan.) Kasvamisemme yhteisöjen jäseniksi on sen kulttuurin, merkityskarttojen oppimista, johon olemme sattuneet syntymään (Lehtonen 1996, 18–21). Voidaan ajatella, että myös sosiaalityössä on oma erityinen merkityskartta, jonka sosiaalityön alueella toimivat omaksuvat. Kuvaukset ovat riippuvaisia niistä yhteyksistä missä ne esitetään; esimerkiksi asiakas ja sosi-

aalityöntekijä näyttäytyvät erilaisina heidän kohdatessaan sosiaalitoimistossa, kuin köyhyyttä käsittelevän poliitikon puheessa. Konstruktionistisessa viitekehyksessä vakiintuneiden kuvaamistapojen arviointi on samalla kulttuuristen käytäntöjen arviointia, mikä voi tuottaa toisenlaisia kuvaamistapoja. Voidaankin kysyä, mitä kulttuurimme hyötyy tietyistä kuvaamisen tavoista ja mitä saavuttaisimme, jos merkityksellistäisimme esimerkiksi asiakkaan ja sosiaalilityöntekijän kategorian toisella tavalla tai kenties luopuisimme niistä kokonaan. (Juhila 1999, 176–177.)

Omassa tutkimuksessani olen erityisen kiinnostunut siitä, että tiettyjen kuvausten käyttäminen on suositumpaa kuin toisten, koska niitä käyttämällä on mahdollisuus saada enemmän arvostusta kulttuurissamme. Tämä tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että jotkin ammatillisuuden kuvaamistavat ovat olleet kulttuurisesti kannattavampia kuin toiset.

3.2 Aineisto ja analyysi

Olen tutkielmani alussa käsitellyt Sosiaalityö-lehtien ajallista kontekstia 1950- ja 1960-luvuilla, sekä niitä edeltävää sosiaalisen työn kehitystä. Tarkoitukseni on tarkastella tätä ajanjaksoa nyt rajatun aineiston kautta. Tekstillä on toisaalta kirjoittamisajankohtansa lisäksi myös muita konteksteja. Kaikkia konteksteja ei voi koskaan ottaa huomioon, ja tutkijan onkin valittava, mitkä kontekstit ovat hänen analyysilleen oleellisia. (Vuori 2001, 93–94.) Keskityn tutkimuksessani tekstien kirjoitusajankohdan kontekstin huomioimiseen. Tutkin tekstejä ajallisesti niiden ulkopuolella olevana, mutta toisaalta sosiaalityön tietyn tietoperustan omaksuneena.

Tutkimukseni aineistokorpuksena ovat vuosien 1958–1963 Sosiaalityö-lehdet. Lehti ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1958, joten aloitin aineistoni keräämisen tämän vuoden lehdistä. Otin mukaan aineistokorpukseni lehdet vuoteen 1963 saakka. Perusteluna tälle rajaukselle on, että vuonna 1963 Sosiaalihuoltajat ry ja Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys päättivät luovuttaa kuudetta vuotta julkaisemansa Sosiaalityö-lehden vuonna 1962 perustetun Sosiaalityöntekijäin liitto ry:n julkaisuksi. Sosiaalityöntekijäin liitto puolestaan lopetti julkaisemansa Huoltotyöntekijä-lehden. Vuosien 1964–1968 lehdet ovatkin liiton seitsemän jäsenjärjestön yhteisiä julkaisuja, ja tulkintani mukaan sosiaalityön ammatillisuutta pohditaan alkuvuosien

lehtiä vähemmän. Oma aineistokorpukseni sisältää siis kuuden vuoden Sosiaalityö-lehdet. Lehti on ilmestynyt tänä aikana vuosittain neljä kertaa, joten lehtiä on yhteensä 24.

Sosiaalityö-lehtiä on aiemmin käyttänyt aineistonaan esimerkiksi Vuorikoski (1999), jonka tutkimuksen aineistoon kuuluivat muun aineiston lisäksi seitsemän Sosiaalityö-lehden artikkelia, joissa käsiteltiin sosiaalityön koulutuksesta käytyä keskustelua. Virtanen (1994) käytti tutkimuksessaan eräänä aineistonaan sosiaalityön ammattilehtiä. Aineistossa olivat mukana myös Sosiaalityö-lehden vuosikerrat 1958–1968. Lehtiaineisto koostui yhteensä 2273 artikkelista, joten kovin erittelevää analyysiä hän ei näistä lehdistä tee. Virtanen keskittyi selvittämään sosiaalityöntekijöiden panosta sosiaalityön kentän määrittelyyn sekä siihen, mitä sosiaalityöntekijöistä yleensä on kirjoitettu ja miten sosiaalityön habitus muodostuu (Virtanen 1994, 109). Oma aineistoni kattaa melko lyhyen ajanjakson ja on määrältään esimerkiksi Virtasen aineistoa huomattavasti suppeampi. Tavoitteenani onkin ollut paneutua tarkemmin tiettyyn rajattuun aineistoon, eikä tehdä pidempää aikakautta käsittelevää laajaa yleiskuvausta. Rajatumman aineiston käsittely saattaa tuoda esiin jotakin sellaista kiinnostavaa, joka jää laajemmassa tarkastelussa yleisempien linjojen varjoon. Sosiaalityön historiaa ajallisesti laajempina kokonaisuutena on tarkastellut esimerkiksi Mirja Satka (1995) ja koulutusta ja professionaalistumista Marjo Vuorikoski (1999).

Tutkimani genre paikantuu sosiaalityön ammatilliseen keskusteluun, jota Sosiaalityö-lehdissä on käyty. Genreen eli tekstilajiin luonnollistuu aikojen kuluessa ikään kuin sopimuksia siitä, mitä asioita sen sisällä tuotetaan ja miten sitä käytetään (Fairclough 1992, 124–126). Osan artikkeleista ovat kirjoittaneet nimenomaan sosiaalityötä tekevät tai sen kanssa varsinaisesti tekemisissä olevat, osan taas lähialojen edustajat tai yhteistyötahot. Kaikki kirjoitukset ovat kuitenkin olleet osa Sosiaalityö-lehdissä käytyä keskustelua. Tekstit on suunnattu paitsi sosiaalityötä tekeville, nähdäkseni myös muille sosiaalityön kanssa yhteistyötä tekevien tahojen edustajille. Sosiaalityön asiakkaille lehteä ei tulkintani mukaan ole kirjoitettu. Lehden ensimmäinen päätoimittaja Helmi Mäki on myöhemmin todennut, että lehden tavoitteena oli myös kuvata sosiaalityöntekijöiden työn vaativuutta ja saada lukijoiksi erityisesti yhteistyökumppaneita ja yhteiskunnan päätöksentekijöitä, joista sosiaalityö oli riippuvainen (Mäki 1988, 97). Eskola (1981, 27) näkee, että kirjoitukset olivat usein keskustelua ammatin ulkopuolisten kanssa sosiaalityöhön kohdistuvien väärinkäsitysten poistamiseksi ja käsitteellisen selvyuden luomiseksi.

Tutustuin aineistooni jo melko varhaisessa vaiheessa tutkimustani. Tutkimustehtävän tarkentuminen ja tutkimuskirjallisuuden lukeminen liittyivät tutkimusprosessissani yhteen aineiston tarkastelun kanssa. Tutkimusaineistoni valikoimiseksi luin aluksi vuosien 1958–1963 Sosiaalityö-lehtiä ja etsin niistä sosiaalityön ammatillisuutta koskevia kokonaisia artikkeleita tai lyhyempiä tekstikatkelmia. Ammatillisuuden hahmottamiseen tekstistä käytin aluksi Karvisen (1996, 15) määritelmää; hän käsittää ammatillisuuden niiksi ajattelutavoiksi, perusteluiksi ja toimintamalleiksi, joista ammatin sisäinen logiikka muodostuu. Tämä määrittely jätti kuitenkin aineiston valikointiin melko paljon tulkinnanvaraa.

Lehtien lukemisen tuloksena ja vuoropuhelussa sosiaalityön ammatillistumisen historiaa ja käsittelevän kirjallisuuden kanssa valikoin varsinaiseksi aineistokseni kirjoitukset, jotka käsitelivät eksplisiittisesti tai sivusivat sosiaalityön ammatillisuuden pohdintaa. Aineistooni kuuluu artikkeleja, katsauksia, kirjallisuusarvosteluja sekä lukijoiden kirjoituksia. Näitä tekstejä on yhteensä 96 ja ne on lueteltu liitteessä. Tavoitteenani on ollut mahdollisimman laajasti tarkastella sosiaalityön ammatillisuuteen liittyviä keskusteluja aineistonani olevissa lehdisissä. Jätin analyysini ulkopuolelle selvästi muuta ammattialaa kuin sosiaalityötä käsittelevät artikkelit sekä erilaisia asiakasryhmiä tarkastelevat tekstit. Nämä artikkelit koskivat esimerkiksi terveitä ja häiriintyneitä perheitä, huoltoavunsaajan vieraantumista sosiaalisesta ympäristöstään, perheen psykodynaamista rakennetta, vajaamielisen lapsen äitiä, psykoterapian ja sielunhoidon suhdetta, pitkäaikaisesti sairaiden hoitokysymystä ja AA-kerhon perustamista. Toisinaan aivan muuta aiheita kuin varsinaisesti sosiaalityötä käsittelevät artikkelit kuitenkin sivusivat myös sosiaalityön ammatillisuuden pohdintaa.

Kirjoitin tutkimukseni aineiston 103 sivua sisältävän tekstitiedoston muotoon. Luin valikoimaani aineistoa ja analysoin sitä teoreettisen viitekehýkseni, sosiaalityön historiaa käsittelevien ja professiotutkimuksen käsitteiden ohjaamana. Analyysissä on sovellettu teemoittelua. Käytin värikyniä erilaisten ammatillisuutta koskevien käsitteellistysten hahmottamiseen ja ryhmittelin näin samantyyppisiä aihepiirejä käsittelevät tekstikatkelmat. Pääteemoiksi muodostuivat näin sosiaalityön ammatti, sosiaalityön rajapinnat ja tieteellisyys. Jatkoin analyysiäni tarkentamalla ryhmittelyjäni ja muodostamalla alateemat pääteemojen alle. Muodostin myös näistä ryhmitellyistä sitaateista omat tekstitiedostonsa, joihin analyysini perustuu. Osan sitaateista liitin mukaan analyysilukuuni.

4 SOSIAALITYÖN AMMATTI

Sosiaalityön ammatti -teema muodostuu kolmesta alateemasta, jotka käsittelevät sosiaalityön erityisyyttä, ammattikuntaa ja kutsumusluontoisuutta. Näitä ammatillisuuden pohdintoja yhdistää nuoren ammatin itsemäärittely ja oman paikan etsiminen. Keskeisiä tarkastelukohteita ovat sosiaalityön ytimen määrittely, ammattikunnan valta ja sekä kutsumuksen ja ammatin välinen ristiriita ja työn henkilökohtainen taso. Tämän teeman avulla pyritään tulkintani mukaan korostamaan sitä, että sosiaalityön ammatti on ylipäänsä jo todella olemassa.

4.1 Sosiaalityön ydinsisältö

Keskeinen teema sosiaalityön ammatillisuutta käsittelevissä teksteissä on sen pohtiminen, mitä sosiaalityön ammatti sisältää ja mikä on osaamisalueen ydintä. Sosiaalityö-lehden artikkeleissa ilmaistaankin tyytyväisyyttä siihen, että sosiaalityö on tunnustettu omana ammattina jossakin komiteamietinnössä tai kirjallisuudessa.

”Kertoessaan psykiatrisesta huoltotyöstä ottaa kirjoittaja mukaan sosiaalityöntekijän yhtenä tärkeänä tekijänä lapsen kokonaihoidossa. Tässäkin suhteessa tämä lienee meillä ensimmäinen oppikirja, jossa — tosin suppeasti, mutta sitä tiivistetympin — määritellään sosiaalityöntekijän työaluetta ja hyväksytään hänet erikoiskoulutuksen saaneena ammattihenkilönä työryhmässä.” (Hietanen 1958:1.)

Sitaatissa alleviivataan, että sosiaalityöntekijä on eräs ammattilainen muiden joukossa. Sosiaalityön ammattilaisten osaamista pohtii Kalervo Kinanen, joka kirjoittaa, että: *”Uuden ammatillisen ryhmän muodostuminen on monella taholla tunnettu ja tunnustettu asia, mutta sen tehtävä on varsin epäselvästi määritelty. Sosiaalityöntekijät itsekään eivät ole kyenneet tätä kysymystä selvittämään ja monenlaisia mielipiteitä esitetään. Eräät katsovat, että sosiaalityöntekijän pääasiallinen tehtävä on määräysten ja ohjeiden täytäntöönpaneminen, siis sosiaalipoliittisten ohjelmien teknillinen ja käytännöllinen toteuttaminen. Näiden ohjelmien laatimiseen ammatillisesti koulutetut sosiaalityöntekijät sen sijaan ovat harvoin osallistuneet, ja suurten sosiaalipoliittisten periaateratkaisujen suorittamisen katsotaankin kuuluvan muille kuin sosiaalityöntekijöille.”* (Kinanen 1959:1.)

Kinanen siis näkee sosiaalityön ammatin sisällön vielä määrittelemättömäksi. Tätä ydinsältöä eri kirjoittajat käsitteellistävät toisistaan poikkeavilla tavoilla. Armas Nieminen etsii sosiaalityön omaa toiminta-aluetta artikkelissaan ”Sosiaalityön käsite”. Nieminen kirjoittaa, että: *”On alkanut näkyä merkkejä siitä, että termi ’Sosiaalityö’ halutaan määritellä vielä rajoitetummin, niin että se on välitöntä, persoonallista ihmisen auttamistyötä, joka edellyttää tälle alalle ominaista erityiskoulutusta”* (Nieminen 1960:3).

Niemiselle sosiaalityö näyttäytyy henkilökohtaisena auttamistyönä. Veikko Niemi taas määrittelee sosiaalityön ainutlaatuiseksi filosofiaksi sen kahdenkertaisen velvollisuuden, eli yleisen sosiaalisen tukemisen ja yksityisten huollettavien auttamisen (Niemi 1960:3, 9). Niemisen ja Niemen määritelmät sosiaalityön sisällöstä ovat toisistaan poikkeavia; Niemi näkee sosiaalityöhön kuuluvaksi myös laajemman, tulkintani mukaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen suuntautuvan työn.

Kalervo Kinanen puolestaan näkee sosiaalityön eroavan muista ammateista juuri erityisellä arvojen, tarkoituksen, hallinnon, tietojen ja menetelmien yhdistelmällä (Kinanen 1958:4). Myös Lauri Tarvaisen sosiaalityöntekijän roolia käsittelevässä artikkelissa etsitään sosiaalityön erityisyyttä samantyyppisestä määrittelystä. Tarvaisen mukaan *”Lääkäri ja psykologi voivat käyttää samaa työmenetelmää kuin sosiaalityöntekijä. Se seikka, että muutkin käyttävät näitä metodeja ei suinkaan tee niitä vähemmän tärkeiksi sosiaalityöntekijälle. Ilmeistä on, edellä sanotun huomioon ottaen, että erityistä sosiaalityöntekijän työlle on pikemminkin hänen työnsä sisältö ja metodien käyttö sen yhteydessä, metodien soveltaminen tietyissä yhteyksissä.”* (Tarvainen 1960:1.) Samaten Helmi Mäki toteaa pääkirjoituksessaan vuodelta 1959, ettei sosiaalityön erityislaatu ole löydettävissä lainsäädännön tuntemisesta tai menetelmistä, kuten henkilökohtainen huolto ja ryhmätyö, koska näitä käyttävät muutkin ammatit (Mäki 1959:4).

”Ensimmäinen askel on, että toteamme mielestämme niin selvästi kuin mahdollista, mitkä ovat sosiaalityön erikoispiirteet verrattuna muihin ammatteihin. Yksi sellainen piirre on, että sosiaalityöntekijät ovat aina yhtä asiakkaan tai potilaan ja tämän perheen kanssa. He samaistavat itsensä näihin, näkevät ongelman näiden näkökulmasta ja jatkuvasti pyrkivät ymmärtämään, mitä ongelma näille merkitsee. Toiseksi sosiaalityöntekijöiden auttavan ammatin edustajina tulee usein itse osallistua niihin tilanteisiin, joihin heidän työnsä kohdistuu. Samanaikaisesti heidät on koulutettu olemaan sekä objektiivisia että välttämään liiallis-

ta emotionaalisuutta. Kolmanneksi sosiaalityön ydin on omalaatuisensa. Me huolehdimme sekä yksilön persoonallisuudesta että sosiaalisista suhteista ja näiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Tämä erottaa meidät muiden ammattien edustajista; he tavallisesti ovat ensisijassa huolestuneita asiakkaansa joko psyykkisistä tai sosiaalisista seikoista. Juuri tämän vuoksi meidän on pidettävä yllä tasapainoista mielenkiintoa sekä sosiaaliin että psyykkiin tekijöihin. Jo nämä esimerkit osoittavat, kuinka omalaatuinen sosiaalityön tietoperusta on.” (Bartlett 1962:4.)

Harriett M. Bartlett pyrkii artikkelissaan rajaamaan sosiaalityön omaksi ammatikseen, jonka erityispiirteitä hän kuvailee. Hän korostaa toisaalta sosiaalityöntekijän samaistumista asiakkaan ongelmiin, toisaalta työntekijän emotionaalisuuden välttämistä ja objektiivisuutta. Huomioitavaa on, että Harriet Bartlett oli yhdysvaltainen sosiaalityön professori ja NASW:n käytännön komitean johtaja. Hänen nimellään Sosiaalityö-lehtien numeroissa 1962:2 ja 1962:4 julkaistut artikkelit ovat Mervi Ahlan ja Helmi Mäen suomennoksia Bartlettin Helsingissä vuonna 1961 pitämästä esityksestä.

Sosiaalityö-lehtien artikkeleissa voi tulkintani mukaan nähdä eri kirjoittajien tavoitteena sosiaalityön ammatillisuuden määrittelyn muista ammateista poikkeavaksi. Kirjoittajat pyrkivät rakentamaan sosiaalityöstä omaa ammattiaan, mutta lähestyvät sosiaalityön ammatillisuutta erilaisin tavoin. Sosiaalityön rajaamista joistakin erityisistä ammattikunnista käsittelem myöhemmin sosiaalityön rajapinnat -teeman alla.

4.2 Tavoitteena yhtenäinen ammattikunta

”Sosiaalityöntekijäkunnan suuri paradoksi tällä hetkellä on se, että erästä sosiaalihuollon tärkeimmistä periaatteista, pyrkimystä omatoimisuuteen, ei koeteta toteuttaa ammattikuntaan nähden. Muiden ammattien edustajat pyrkivät sanelemaan, mikä on sosiaalityöntekijän erikoisalue, mitä menetelmiä hänen tulee käyttää, ja mihin päämääriin hänen tulee pyrkiä. Samoin yritetään määritellä kuhunkin sosiaalihuollon tehtävään vaadittava koulutus. Harvinaisia ovat sellaiset käsitykset, jotka puolustavat sosiaalityöntekijäin oikeutta määritellä oma toiminta-alueensa ja miten siihen tulee valmistua. Pääasiallinen asenne sosiaalityöntekijöihin nähden on paternalistisen rajoittava.” (Kinanen 1959:4.)

Kalervo Kinanen puolustaa artikkelissaan sosiaalityöntekijäkunnan oikeutta itsenäiseen tehtävälueen määrittelyyn. Hän toteaa, että työntekijät itse pyrkivät toteuttamaan työssään asiakkaiden omatoimisuuden periaatetta, mutta eivät sovelle tätä omaan ammattikuntaansa. Kinanen käyttää yhtenäistä sosiaalityöntekijä-nimitystä ja kuvaa tämän sosiaalityöntekijöiden muodostaman ammattikunnan olevan muiden ammattien edustajien puolelta alistetussa asemassa. Näkemys on erittäin ammattikuntakeskeinen. Tekstissä esitetään samalla itsestään selvyytensä se, että on jo olemassa sellainen yhtenäinen ammattikunta kuin sosiaalityöntekijät.

”Yhteistä kummassakin neuvottelussa oli se, että toivottiin ammatillista järjestäytymistä kokonaan sosiaalityöntekijöille. Sosiaalihuoltajat r.y. ei ole nykyisin varsinaisesti ammatillisia asioita ajava järjestö. Tätä pidettiin puutteena. Jotain olisi tehtävä ja pian ammatillisella linjalla. Tähdennettiin sitä, että jokainen sosiaalihuoltaja olisi saava toimintaan mukaan. — — Yksi hyvä liitto on saatava aikaan.” (Sosiaalihuoltajien neuvottelut 1961:2.)

Sosiaalityöntekijöiden ammattiliittoon ja ammatilliseen järjestäytymiseen liittyvää keskustelua käytiin paljon 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa. Yllä olevassa sitaatissa, joka on osa sosiaalihuoltajien neuvottelua Oulussa ja Rovaniemellä vuonna 1961 kuvaavaa artikkelia, painotetaan yhden liiton merkitystä ja nimenomaan sen merkitystä ammatillisia asioita ajavana. Kiinnostavaa on, että ammatillista järjestäytymistä toivotaan juuri sosiaalityöntekijöille, vaikka tekstissä käytetään myös termiä sosiaalihuoltaja. Helmi Mäki toteaa saman lehden pääkirjoituksessa ammattijärjestön kasvattavan ammattikuntaa kantamaan itse vastuuta ammatin jatkuvasta kehityksestä ammattitiedon ja -taidon muodossa, sekä selvittävän näihin läheisesti liittyviä koulutus- ja pätevyysvaatimuksia. Hän mainitsee lisäksi ulkomaisten yhteyksien ylläpidosta. Liiton todetaan myös valvovan jäsenistönsä sosiaalisia ja taloudellisia etuja sekä turvaavan koko ammattikunnan asemaa yhteiskunnassa, koska se tulkitsee *”yhteiskunnalle ammatin luonnetta ja merkitystä sekä hankkii yleistä ’goodwilli’ä’ koko ammattikunnalle.”* (Mäki 1961:2.) Liiton merkityksen korostamisen voi nähdä liittyvän sosiaalityön pyrkimiseen profession asemaan.

”Yleisesti tunnettu piirre sosiaalityöntekijöitä vastaavilla muilla ammattikunnilla on, että ammattikunta on mukana määrittelemässä sen piiriin johtavan koulutuksen tavoitteita ja sisältöä sekä myös itse koulutuksen toteuttamisessa. Joissakin tapauksissa ammattikunta saattaa jopa kokonaisuudessaan vastata koulutuksesta. Tästä on runsaasti esimerkkejä toisten am-

mattikuntien piiristä omassa maassamme ja myös sosiaalityöntekijäin piiristä niissä maissa, joissa tämä ammattikunta ja siihen johtava koulutus ovat saavuttaneet vakiintuneemman aseman. Vaikka sosiaalityöntekijäin ammattikunta meidän maassamme onkin vasta muotoutumassa, voitaneen tämä asettaa tavoitteeksi meilläkin.” (Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto koulutuskomitean mietinnöstä 1961:2.)

Sosiaalityön ammattikuntaa käsitellään runsaasti lausunnoissa, jotka koskevat eri komiteamietintöjä. Sosiaalityöntekijäin koulutusta käsittelevä komitea antoi mietintönsä vuonna 1960. Tätä mietintöä kommentoivat sekä Sosiaalihuoltajat ry että Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys ry. Sosiaalihuoltajien lausunnossa esitetään sosiaalityöntekijöiden ammattikunnan tavoitteeksi koulutuksen tavoitteista ja sisällöstä huolehtiminen sekä itse koulutuksesta vastaaminen. Sitaatissa viitataan muiden ammattikuntien ja sosiaalityön suhteen vakiintuneempien maiden vastaaviin käytäntöihin ja käytetään tätä perusteluna Suomen sosiaalityöntekijäkunnan kehittymiselle samaan suuntaan. Sosiaalityön rinnastaminen muihin ammattikuntiin rakentaa siitä kuvaa yhtenä ammattikuntana muiden joukossa. Samassa lausunnossa käytetään nimitystä sosiaalihuollon ammatti, jonka korostetaan vaativan erityistä koulutusta ja pätevyyttä. Ammattikunnan aseman parantamiseen käytetään siis lähinnä yhteiskunnan talouteen ja tehokkuuteen liittyviä perusteluita. Talouteen ja tehokkuuteen liittyvien perustelujen näen olevan kulttuurisesti kannattavia ammattikunnan aseman parantamiseksi.

”Koulutuksemme on tänä aikana vakiintunut ja saavuttanut arvostetun aseman. Yli 4/5 tutkinnon suorittaneista on erilaisissa sosiaalihuollon tehtävissä, kuten yhdistyksemme vast’ikään suorittamasta tutkimuksesta selviää. Sosiaalihuoltajat ovat ”lyöneet itsensä läpi” alansa työvoimana. He muodostavat jo parituhantisen sosiaalityöntekijäin ammattikunnan ytimen. Mutta sosiaalihuoltajien kannalta on vielä paljon työtä jäljelläkin. Pätevyyskysymys on epä määräisellä kannalla. Virkaetujen pitäminen ajan tasalla on jatkuvasti tarpeen. Yhtä tärkeä puoli on, että meitä sosiaalihuoltajia tarvitaan yhä enemmän myös oman alamme ja työmme suunnittelussa ja kehittämisessä. Yhdistys on mielihyvin pannut merkille komitean pyrkimyksen selventää sosiaalihuollon paikallishallinnon virkojen kelpoisuusehtoja siten, että vaatimuksena on sekä määrätty koulutus että käytännössä saavutettu taito ja perehtyneisyys.” (Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto huoltohallintokomitean mietinnöistä 1961:3.)

Lehdessä on julkaistu myös Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto huoltohallintokomitean mietinnöistä Sosiaalihuollon Keskusliitolle. Tässä lausunnossa painotetaan sosiaalihuoltajakoulu-

tuksen saavuttamaa arvostettua asemaa, mutta myös sitä, mitä ammattikunnalta on vielä saavuttamatta. Saavuttua asemaa perustellaan yhdistyksen tekemällä tutkimuksella. Sosiaalihuoltajat määritellään sosiaalityöntekijöiden ammattikunnan ytimeksi. Tältä ammattikunnalta vaaditaan lausunnossa myös aktiivisuutta alan suunnittelussa ja kehittämisessä. Kiinnostavaa sitaatissa on sosiaalityöntekijöiden ammattikunnan määrittely vahvasti koulutuksen avulla. Saman ammattikunnan jäsenet liittyvät toisiinsa juuri yhtenäisen koulutuksen kautta. Lisäksi toisaalla lausunnossa käytetään sosiaalihuollon tarkoituksenmukaista toimeenpanoa perusteluna epäpätevän työvoiman oton lopettamiseksi sosiaalihuollon tärkeisiin tehtäviin. Työntekijöiden pätevyysvaatimusten perusteena nähdään myös tehtävien vastuullisuus valtion talouden ja huoltoa tarvitsevien henkilöiden kannalta. (Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto huoltohallintokomitean mietinnöistä 1961:3.)

Käytetään artikkeleissa sitten nimikettä sosiaalityöntekijä, sosiaalihuoltaja tai sosiaalihuollon työntekijä, näkyy ammattikunnan tavoitteiden määrittelyssä paljon viitteitä profession aseman kriteereiden tavoittelemiseen. Esimerkkejä näistä ovat jäsenten etuja ajava ammatiliitto, pätevyysvaatimukset, koulutuksen yhtenäisyys ja ammattikunnan vaikutus koulutukseen; professionalismiin liitetäänkin ammatillisen ryhmän pyrkimys tiedon monopolisointiin ja yksinoikeuteen jäsentensä ammatillisen toiminnan arvioimiseksi (Konttinen 1998, 29–40). Näiden korostamisella tekstissä luodaan kuvaa ammatista, joka ei kenties aivan vielä ole saavuttanut profession asemaa, mutta on aktiivisesti sitä tavoittelemassa ja kenties siihen jo aivan pian yltämässä. Sosiaalityöntekijöiden ammattikunta -määritelmän käytöllä halutaan tulkintani mukaan sisällyttää se yhtenä ammattikuntana muiden ammattikuntien joukkoon. Tulkitsen profession aseman tavoittelemisen Kunzelin (1993) tavoin myös eron tekemiseksi sosiaalisen työn naisiseen historiaan.

Aino Hänninen ottaa sosiaalityön ja sukupuolen väliseen suhteeseen suoraan kantaa artikkelissaan. Hän kirjoittaa, että: ”*Haittana johtajan löytämiseksi sosiaalityöhön pidetään sitä, että työssä on niin vähän miehiä (naisten johtaja-ominaisuuksiinhan ei luoteta eikä niitä tunnusteta), ammatin alhainen asema muihin ammatteihin verrattuna, alhaiset palkat jne*” (Hänninen 1960:4). Miesten vähyys ja ammatin alhainen asema kietoutuvat Aino Hännisen mukaan yhteen johtajuuskysymyksessä. Kunzelin mukaan sosiaalityön professionaalisen statuksen tunnustamiseen on liitetty jo varhain miesten houkuttelemine alalle (Kunzel 1993, 45). Samoin Satka on todennut, että vielä 1970-luvulla sukupuolikiintiöt sosiaalihuol-

tajakoulutuksessa varmistivat sosiaalijohtajien valmistumisen koulutuksesta (Satka 1997a, 85).

4.3 Sosiaalityön ammattiminä ja työn kutsumusluonne

”Yleisön käsityksen kanssa samanvertaisena vaikuttajana voidaan pitää ammattikunnan omaa käsitystä itsestään. Mielipiteet sosiaalityöntekijän ammatista, sen päämääristä ja menetelmistä, sen filosofiasta ja asemasta vaihtelevat suuresti eri työntekijäryhmissä. Maamme sosiaalityöntekijäin ammatillisen hajanaisuuden eräänä selityksenä on käsittäkseni se, että sosiaalityöntekijäkoulujen opetusohjelmat, opetusmenetelmät ja opetuksen henki ovat siinä määrin toisistaan poikkeavia, että työntekijät eivät kykene kehittämään yhtenäistä sosiaalityöntekijäin ’ammattiminää’. Sen luomisen katsotaan yleensä olevan ammatillisen koulutuksen ensiarvoisen päämäärän. — — Erot vaatimuksissa koulutuksen sisällöksi eivät näin ollen aina suinkaan johdu siitä, että työympäristö asettaisi muista työympäristöistä poikkeavia vaatimuksia, vaan siitä, että työntekijäjoukko samaistuskohteensa vaikutuksesta alkaa arvostaa tietynlaisia tietoja ja taitoja enemmän kuin muita. Sosiaalityön ’ammattiminän’ kehittymisen kannalta voimakas samaistaminen muihin ammatteihin voi olla erittäin haitallista.” (Kinanen 1959:4.)

Ammattikunnan yhtenäisyystavoitteisiin liittyvä läheisesti sosiaalityön ammattiminän olemassaolon pohdinta. Kalervo Kinanen näkee artikkelissaan ”Sosiaalityöntekijäkoulutus, sosiaalihuollon kenttä ja ammattikunta” vuodelta 1959 sosiaalityöntekijöiden ammattiminän puuttumisen huolestuttavaksi. Syyksi tähän hän mainitsee sosiaalityöntekijöiden ammattikunnan erilaiset samaistumiskohteet työympäristöstä riippuen ja hajanaisen koulutuksen. Tekstissä näkyikin viitteitä sosiaalityöntekijöiden moninaiseen koulutustilanteeseen, joka vallitsi kirjoitusajankohtana (Vuorikoski 1999, 107). Kinanen esittää lisäksi samassa artikkelissa, että ammattiminän muodostuminen on jopa ammatillisen koulutuksen ensiarvoinen päämäärä. Tulkintani mukaan sosiaalityöstä halutaan luoda muista ammattikunnista itsenäinen myös henkisellä tasolla.

Yrjö Ahomaa taas kirjoittaa, että: *”Pääsylippuna c.d.:n [yhteiskuntasuunnittelu, community development] edellyttämään eri alojen edustajien tasavertaiseen yhteistyöhön on ehdottomasti pidettävä ammattiminämme sen vertaista korostamista, että edes itse pidämme it-*

seämme tasa-arvoisina muihin ammattimiehiin verrattuna. Vasta sen jälkeen voimme vaatia tunnustusta ja arvonantoa muilta.” (Ahomaa 1961:3.) Hän yhdistää näkemyksessään ammatiminän ja amatillisen itsearvostuksen sekä näkee ne edellytyksenä arvonannon saamiselle muilta ammattikunnilta. Ammatiminän käsittelemisen voi tulkita liittyvän hyvinvointivaltion uusien ammattien professionaalisten identiteettien etsintään (Konttinen 1998, 39–40).

Sosiaalityö-lehden kirjoittajat pohtivat erityisesti myös ammatin ja kutsumuksen välistä suhdetta. Henry Dahlberg toteaa yleisönosastokirjoituksessaan, että *”’sosiaalisen uudistustoiminnan’ tulisi alkaa ensiksi omasta itsestämme ammattitietojen ja -taitojen kehittämisenä, mikä merkitsee, että sosiaalityöntekijäin tulee tuntea kutsumusta työhönsä”* (Dahlberg 1961:1). Hän määrittelee kutsumuksen välttämättömäksi sosiaalityön asiantuntemukselle. Aino Hänninen puolestaan korostaa artikkelissaan *”Sosiaalityöntekijän tehtävät ammatina ja kutsumuksena”* ammatin osaamisen tuomaa tyydytystä sekä sen antamaa arvovaltaa suhteessa muita ammattiryhmiä edustaviin työntekijöihin. Hän kirjoittaa samassa artikkelissa myös, että sosiaalityöllä nimenomaan ammatina on palkkataistelussa suuri merkitys, koska *”kutsumuksestahan ei toki makseta palkkaa.”* (Hänninen 1960:2.)

”Toisinaan tuntuu siltä, että yritetään ikään kuin päästä eroon kutsumuksesta ja tähdenne-tään vain yksipuolisesti amatillisuutta, jolloin amatilliset arvot nähdään ennen kaikkea teknillisenä pätevyytinä. Kuitenkin korkealla tasolla olevaan ammattiin sisältyy myös aina samalla kutsumusta. Näin ollen sosiaalityöntekijän tehtävänä on nykypäivän yhteiskunnan luonteesta johtuen ammatti, mutta sen tulisi olla samalla myös kutsumus.” (Hänninen 1960:2.)

Toisaalta Aino Hänninen toteaa artikkelissaan kutsumuksen olevan riittämätön kriteeri työn tekemiseen nykyisessä yhteiskunnassa, vaikka sitä on aiemmin korostettu ihmisten auttamistyössä ja pidetty jopa riittävänä työntekijän itsensä tuntemana työn motiivina. Hänninen päätyykin lopulta liittämään amatillisuuden ja kutsumuksen korkealla tasolla olevassa amatissa toimimisen pohjaksi. Sosiaalityössä tulee näin ollen yhdistää sekä vanhan käsitteellistämistavan mukainen kutsumus että uuden amatillisuuden vaatimukset.

”Joskus sosiaalityöntekijät puhuvat siihen tapaan kuin huoltotoimi olisi vain elin, joka antaa puitteet henkilökohtaisen huollon työmenetelmän käyttämiselle. Tämä osoittaa innostusta amatillisen taidon toteuttamiseen, mikä tietenkin on tarpeellista. Mutta tämä herättää myös kysymyksen tärkeysjärjestyksen pohtimisesta. Pyrkikö työntekijä harjoittamaan am-

mattitaitoaan vai palvelemaan yhteiskuntaa? Kirjoittaja korostaa sitä, että näiden molempien puolien täytyisi luontevasti sulautua toisiinsa. — — Mutta minkälainen tilanne onkin, olisi ehkä syytä pitää mielessä että henkilökohtaisen huollon taito ei ole päämäärä sinänsä, vaan väline, jolla palvelemme yhteisöä ja jonka kautta löydämme paikkamme siinä. Kirjoittaja sanoo usein toivovansa, että meitä kutsuttaisiin sosiaalisiksi palvelijoiksi (Social Servants), koska nimitys kuvaisi meidän toimintaamme paremmin kuin nimitys sosiaalityöntekijä. Sana servant ilmaisee suhteen yhteisöön, kun taas työntekijä ilmaisee ainoastaan, että työtä tehdään.” (Suninen 1962:2.)

Kirsti Sunisen kirjoittamassa kirjallisuusarvostelussa henkilökohtaista huoltoa käsittelevää teosta koskien varoitetaan henkilökohtaisen huollon itsetarkoituksena pitämisestä. Ammattitaidon liialliseen korostamiseen sisältyy Sunisen mukaan riski siihen, että työn tarkoitus eli yhteiskunnan palveleminen hämärtyy.

Mirja Aukee kuvaa artikkelissaan ”Sosiaalihoitajan työn kehityksestä ja nykyisestä asemasta sairaalassa” sosiaalihoitajan asemaa näin: *”Näistä tekijöistä johtuen sosiaalihoitajalla on nykyisin tavallaan kaksi työnantajaa: sairaala ja yhteiskunta. Entiseen sairaala-keskeiseen toimintaan verrattuna hän on nykyisin ’avoimella kentällä’ palvelemassa molempien tarpeita yhteiskunnan jäsenen, potilaan hyväksi.” (Aukee 1960:3.)*

Sunisen mukaan sosiaalityöntekijä palvelee henkilökohtaisen huollon kautta yhteisöä, joka samalla tarjoaa hänelle oman paikan, ja Aukeen mukaan sosiaalihoitaja palvelee paikallaan sairaalaa ja yhteiskuntaa potilaan hyväksi. Kuten sosiaalityön käsitteellistäminen kutsumuksena, myös sen käsittely palvelemisena sitoo työn kiinteästi historiallisiin juuriin ja naisten tekemään työhön. Palvelemisen esiin nostamisen voi tulkita viittaavan sosiaalisen työn historiaan, jossa naisten kutsumus konkretisoitiin palvelutyön kautta (Kauppinen-Perttula 2004).

”Sosiaalityön ammatillisuudesta on erilaisia mielipiteitä. Sosiaalityön aluetta ei ole kyetty tarkoin määrittämään, ja täytyy käydä jatkuvaa viivytystaistelua sitä käsitystä vastaan, että kuka tahansa hyväsydäminen ihminen voi suorittaa sosiaalityötä.” (Kinanen 1961:1.)

Kirjallisuusarvostelussa vuodelta 1961 Kinanen näkee sosiaalityön käyvän taistelua ammatillisuuden tunnustamisen puolesta. Hän käyttää laatusanaa hyväsydäminen kuvaamaan ominaisuutta, joka pätevoitti sosiaaliseen työhön. Myös tässä voi tulkintani mukaan nähdä viittauksia sosiaalisen työn historiaan, jolloin työ perustui vapaaehtoisuuteen, harrastuneisuuteen ja ”hyvään sydämeen”. Naisellisiin ominaisuuksiin kuuluviksi nähtiin empaattisuus, hoivaa-

minen ja sääli. (Kunzel 1993, 26; Sulkunen 1987, 162.) Uuden ammatillisen sosiaalityön nähdään perustuvan johonkin muuhun.

”Äitinä olemisen perusvaatimus on kyky identifioida itsensä lapsen tarpeisiin. Tällainen tarpeiden kohtaaminen on aina kaksisuuntainen tapahtuma, antamis- ja ottamistapahtuma. Lapsi ottaa äidiltä ja samalla antaa hänelle kyvyn olla äiti. Vastaavasti asiakas antaa työntekijälle mahdollisuuden toimia suhteessa heihin ja paikan yhteisössä. (Suninen 1962:2.)

Kirsti Sunisen kirjallisuusarvostelu sisältää äiti-lapsi-vertauksen. Sitaatissa näkyy sosiaalisen työn rinnastaminen äitiyteen, joka oli keskeinen tapa käsitteellistää naisten tekemää sosiaalista työtä (Rantalaiho 1994). Sosiaalityön ammatillisuuden kuvaamistavoissa voi tulkita uuden ja vanhan ammatillisuuden käsitteellistämistavan vaihtelun. Kutsumuksen ja sosiaalityön suhde nähdään ylipäänsäkin seikkana, johon ammatillisuutta pohdittaessa tulee ottaa kantaa. Kirjoittajilla on erilaiset näkemykset siitä, kuinka vahvasti sosiaalityön ammatillisuus perustuu kutsumukselle ja palvelemiselle. Sosiaalityön käsitteleminen kutsumuksena sitoo sen kiinteämmin historiaan ja erityisesti naisten tekemään työhön.

5 SOSIAALITYÖN RAJAPINNAT

Aineistoni Sosiaalityö-lehdet sisälsivät runsaasti sosiaalityön ammatillisuuden rajojen pohdintaa. Sivusin aihepiiriä jonkin verran jo sosiaalityön ydinaluetta käsittelevässä luvussa ja syvennyn aihepiiriin tarkemmin tässä luvussa. Analysoin sosiaalityön suhdetta terveydenhuoltoon, terapeutiseen orientaatioon sekä toisaalta sosiaalityöntekijöiden asemaa sosiaalihuollon virkamiehinä. Sosiaalityön asema sosiaalihuollossa poikkeaa muista rajapinnoista, jotka käsittelevät toisia ammattikuntia, mutta on omalta osaltaan keskeinen sosiaalityön ammatillisen paikan määrittelyssä.

Näiden kolmen käsittelemäni rajapinnan lisäksi sosiaalityön ammatillisuutta käsiteltiin aineistossa myös suhteessa uskontoon. Muutamissa aineistoni artikkeleissa, esimerkiksi Risto Nivarin alan kirjallisuutta käsittelevässä artikkelissa, pohdittiin sosiaalityön perustaksi tulneiden ihmisen hyväksymisen ja ihmisarvoon uskomisen suhdetta kristinuskon oppiin perisynnistä ja armosta (Nivari 1960:2). Sosiaalityöntekijän todetaan myös olevan sielunhoitaja samoin kuin sielunhoitajan sosiaalityöntekijä.

Matti Joensuu kirjoittaa artikkelissaan ”Sielunhoito ja sosiaalityö”, että: *”Jos ajattelemme henkilökohtaisen huollon periaatteita, tuskin niissä on mitään sellaista, joka irrottaisi meitä sielunhoitajan tehtävästä tarvittaessa. Päinvastoin teroitamme itsellemme, että haluamme suhtautua avoimin silmin kaikkeen ihmisten hätään ja olemme valmiita saattamaan ihmisen hyödyksi kaikki hänessä olevat voimavarat.”* (Joensuu 1960:3.)

Koska uskonnon ja sosiaalityön suhteen käsittely rajautuu aineistossani pariin artikkeliin, en ole tehnyt siitä erillistä teemaa analyysiini. Sosiaalisen työn historiassa uskonnolla on ollut merkittävä rooli (Markkola 2002), kun taas Sosiaalityö-lehdessä sosiaalityötä käsitellään pääosin maallistuneesti.

5.1 Sosiaalityön suhde terveydenhuoltoon

Sosiaalityö-lehdissä tarkastellaan sosiaalityön ammatillisuutta terveydenhuollossa sekä pohditaan sosiaalityöntekijöiden asemaa suhteessa terveydenhuollon työntekijöihin, erityisesti lääkäreihin.

”Onko sosiaaliosasto vain sairaanhoito-osaston tai kenties talousosaston tai sihteeristön jatke tai alaosasto? Vai pidetäänkö, niin kuin tulisi tehdä, sosiaalityötä itsenäisenä yksikkönä, joka tosin on hyvin läheisessä yhteistyössä muiden yksikköjen kanssa. Sosiaalityöhän ei ole yleisten sairaala-asioiden hallinnollista toimittamista, vaan eräs täydentävä toimintamuoto. Käsitetäänkö, että sosiaaliosaston muodostavat toisen ammattikunnan edustajat, jotka työryhmässä ovat asiantuntija-spesialisteja? Sosiaaliosasto kuuluu niihin sairaalan osastoihin, joiden tehtävänä on diagnostiikka ja terapia. Mutta se ei ole osa luonnontieteellisistä tai lääketieteellisistä työyksiköistä. Se on lääketieteen ulkopuolella, vaikkakin sen kanssa molemminpuolisessa vuorovaikutuksessa, aivan samoin kuin sairaalan psykologinen tai sielunhoidollinen osasto.” (Ahla 1958:2.)

Mervi Ahla toteaa artikkelissaan ”Sosiaalinen työ terveydenhuollossa” sosiaalityön olevan sairaalassa eräs täydentävä toimintamuoto, mutta sosiaalityöntekijöiden olevan oman ammattikuntansa edustajina myös asiantuntija-spesialisteja. Sosiaalityön tarpeellisuutta sairaalassa hän perustelee artikkelissa esimerkiksi sillä, että hoidon nykyaikainen lääketieteellinen taso vaatii avukseen sosiaalisen asiantuntemuksen, eli tietoa potilaan henkilökohtaisista vaikeuksista ja asennoitumisesta sairauteensa, perhe- ja työolosuhteista ja yhteiskunnan apuvälineistä paranemisen edistämiseksi.

Mirja Aukee taas kirjoittaa, että sosiaalityöntekijän on mahdollista *”nähdä vaikeudet, jotka niin helposti voivat ehkäistä lääkärin, kirurgin ja sairaanhoitajan työtä, ja hän tuntee ne myönteiset apulähteet, jotka voivat täydentää lääketieteellistä hoitoa. Lääkintäsosiaalisena työntekijänä, siis sosiaalityöntekijänä, joka on erityisesti perehtynyt niihin sosiaalisiin ongelmiin, jotka liittyvät lääketieteellisiin ilmiöihin, hän ymmärtää erityisen hyvin, mitä inhimillisiä tarpeita syntyy sairauden yhteydessä, minkä tarpeiden tyydytys estyy sairauden takia, ja ennen kaikkea, mitä sairaus merkitsee sairaalle ihmiselle ja hänen perheelleen, mitä sosiaalisia uudelleenjärjestelyjä potilaan ja perheen täytyy suorittaa ja miten häntä ja hänen ympäristöään parhaiten tuetaan tässä kaikessa.” (Aukee 1960:3.)*

Aukee korostaa siis sosiaalisen asiantuntemuksen merkitystä sosiaalityössä. Hän myös määrittelee erikseen lääkinnällissosiaaliseen työhön erikoistuneen sosiaalityöntekijän asiantuntijuusaluetta. Sosiaalityö näyttäytyy Ahlan ja Aukeen artikkeleissa omanlaisensa asiantuntemuksen hallitsevana, mutta toisaalta terveydenhuoltoa avustavana toimintamuotona.

”— — kirjoittajien perusnäkemys, olipa kysymys lääkäristä, sairaanhoitajasta, psykologista tai sosiaalityöntekijästä, on sama. Nähtävästi on niin, että kaikille ihmistä auttamaan pyrkivien ammattien edustajille on muotoutumassa yhteinen ajattelupohja. Tämä kehitys onkin luonnollinen ja pohjautuu siihen, että työn lähtökohta, ihminen, on kaikilla näillä aloilla sama. Eri ammattien näkemyksen yhtenäisyys ulottuu suuressa määrin myös menetelmien alalle. Lääkärit, sairaanhoitajat, sosiaalityöntekijät, opettajat, psykologit puhuvat kuntoutettavan potilaan henkilökohtaisesta auttamisesta samoin sanoin. Auttajan ja autettavan välisen luotettavan suhteen luominen, autettavan oman osallistumisen virittäminen, ihmisen ymmärtäminen yksilönä ovat kaikkien ammattiryhmien yhteisenä menetelmällisenä ohjelmanna. Selvemmin kuin kenties mistään maassamme aikaisemmin ilmestyneestä teoksesta ilmenee tästä yhteisteoksesta, etteivät auttamisen menetelmät suinkaan ole minkään yksityisen ammattiryhmän yksinomaista omaisuutta.” (Tarvainen 1962:3.)

Lauri Tarvainen liittää kirjoittamassaan kirjallisuusarvostelussa sosiaalityöntekijät osaksi ammattiluetteloa, jolla hän toteaa olevan yhteisen ajattelupohjan. Sosiaalityö nostetaan luettelossa muiden jo arvostetumpien ammattien rinnalle. Tarvainen kuvaa yhdistäviä tekijöitä luonnolliseksi alojen ihmistä koskevan lähtökohdan vuoksi. Samantyyppisiksi yhdistäviksi siteiksi Helmi Mäki näkee pääkirjoituksessaan vuodelta 1958 terveydenhuollon ja sosiaalityön välillä sen, että: ”molemmat käyttävät työntekijä-potilas-suhdetta auttamiskanavana ja pyrkivät hoitamaan potilasta perheen jäsenenä. Sellaiset tavoitteet kuin ennakoltaehkäisy ja kuntouttaminen kuuluvat molemmille. Kumpikin tarvitsee taitoa haastattelussa ja ryhmätyöskentelyssä. Sekä terveydenhuollossa että sosiaalityössä kunnioitetaan ihmisarvoa ja yhteiskunnan vastuuta yksilöistä.” (Mäki 1958:2.)

Terveydenhuollon ja sosiaalityön välisistä yhtymäkohdista kirjoittaminen on mielekästä sosiaalityön statuksen nostamisen kannalta. Kaarlo Helasvuo kirjoittaa, että lääkäri ja sosiaalihuollon työntekijä ”kokonaan eri toimistoissa ja laitoksissa työskennellen joutuvat turvautumaan toinen toistensa palveluksiin, silloin kun asiakkaita osoitetaan lausuntoja ja toimenpiteitä varten toiselta toiselle. Lääkärien piirissä saattaa olla vallalla käsitys, jonka mukaan kaikki mentaalihygienian alan tehtävät kuuluisivat lääkärien käsiin tai johtoon. Tämän pyrkimyksen mahdottomuuden oivaltaa pian lääkäri, joka asettuu suoranaisesti työskentelemään nykyaikaisen mielenterveydellisten ongelmien kyllästäjän sosiaalihuollon palveluksessa.” (Helasvuo 1963:4.)

Helasvuo asettaa sitaatissa lääkärin ja sosiaalihuollon työntekijän ikään kuin samalle viivalle; molemmat joutuvat turvautumaan toistensa apuun. Sitaatissa nostetaan esiin myös mielen-terveysongelmien ja sosiaalisten ongelmien liittyminen toisiinsa. Yhtymäkohtia terveydenhuoltoon etsitään myös sosiaalisen diagnoosin käsitteen käytöllä. Liisa Hakola käsittelee sosiaalista diagnoosia samannimisessä artikkelissaan. Hän kuvailee sitä löydöksiä tekemisenä esille tulleesta materiaalista.² Hakola kirjoittaa myös näin: *”Jos sosiaalityöntekijä tulee liian systemaattiseksi diagnoosia tehdessään, hän menettää suhteessaan asiakkaaseen jotain siitä hienosti viritetystä herkkyydestä, intuitiivisesta ymmärtämyksestä, mikä toimii usein oma-aloitteisemmin ja nopeammin kuin älyllinen ymmärtäminen”* (Hakola 1959:4). Tässä sitaatissa näkyy tulkintani mukaan myös ammatillisuuden ja sosiaalityön henkilökohtaisen kutsumusluonteen välinen ristiriita.

Vaikka yhtäläisyyksiä terveydenhuoltoon korostetaan, halutaan sosiaalityön asiantuntemus myös erottaa terveydenhuollosta. Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys ry:n lausunnossa koulutuskomitean mietinnöstä vuodelta 1961 todetaan, että: *”Alan ammattiopettajina voivat toimia vain saman alan edustajat, jotka ovat saaneet sosiaalihuollon ja lääkinnällis- ja psykiatris-sosiaalisen työn koulutuksen ja ovat sen lisäksi opetustoimeen pätevöityneet. Lääkäri ei eri ammatin edustajana voi näin ollen antaa lääkinnällis- ja psykiatris-sosiaalisen työn opetusta.”* (Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys ry:n lausunto koulutuskomitean mietinnöstä 1961:2.) Lääkäreistä kirjoittaminen tässä yhteydessä sisältää sekä oman ammatin rinnastuksen vanhaan arvostettuun professioniin että rajauksen tämän alan asiantuntemukseen.

5.2 Ovatko sosiaalityöntekijät terapeutteja?

”Mielestäni on itsestään selvää, että sosiaalityöntekijä on terapeutti, sillä hän pyrkii vaikuttamaan parantavasti ja hoitavasti. Sana terapeuttihan tulee kreikankielen sanasta therapia, joka merkitsee yksinkertaisesti vain hoitoa. Terapiaa on myös sosiaalinen hoito. Mutta onko sosiaalityöntekijä myös psykoterapeutti? Tietyyssä mielessä hän varmasti on sitä, sillä hänen antamansa hoito vaikuttaa myös sielullisia häiriöitä parantavasti ja yksistään siitä johtuen, että sielulliset, somaattiset ja sosiaaliset tekijät muodostavat ihmisessä kokonaisuuden. Klassillisen käsityksen mukaan sosiaalityöntekijä ei hoida alitajuisia, tiedostamattomia häiriöi-

² Eskola (1991, 4–5) on kritisoinut sosiaalisen diagnoosin käsitteen merkityksen liittämistä lääketieteeseen, sillä sosiaalityöntekijälle se hänen mukaansa tarkoittaa asioiden läpikotaista ymmärtämistä.

tä. Hän tosin tunnistaa ne, mutta hoitaa niitä vain välillisesti. — — Pysymällä aivan realistisella ja tietoisella tasolla sosiaalityöntekijä voi harjoittaa psykoterapiaa samalla kuin hän pyrkii sosiaaliseen terapiaansa. Periaatteessa ei kuitenkaan voitane asettaa estettä sosiaalityöntekijän psykoterapian syvyydelle. Jos hänellä on siihen tarvittava pätevyys, hän voi toimia syvälläkin tasolla. Huomattava kuitenkin on, ettei sosiaalityöntekijöiden koulutus anna heille tämänlaatuista pätevyyttä. Näin ollen psykiatrin ja sosiaalityöntekijän välinen ero on lähinnä koulutuskysymys.” (Tarvainen 1960:1.)

Terapeutin rooli lisätään aineistossa usein sosiaalityön ammatillisuuteen. Lauri Tarvainen määrittelee artikkelissaan ”Sosiaalityöntekijän rooli” sosiaalityöntekijän terapeutiksi jo sen perusteella, että hänen pyrkimyksensä on vaikuttaa parantavasti ja hoitavasti. Koulutus nähdään sosiaalityöntekijän harjoittaman terapian syvyyden määrittelijänä. Koulutuksen merkitystä korostaa myös psykiatri Martti Paloheimo kirjallisuusarvostelussaan Anne-Marie Hennumin teoksesta ”Sosiaalityöntekijän osuus alkoholipotilaan hoidossa”. Paloheimo kirjoittaa, että:

”Monissa keskusteluissa aikaisemmin sosiaalityöntekijöiden kanssa minua on aina ihmetyttänyt pyrkimys vetää jyrkkä ero sosiaalisen työn (psykiatrisen huoltotyön) ja psykoterapian välille. Tekijäkin näyttää useassa kohdin korostavan sitä. Oma hiljainen käsitykseni on ollut se, että sosiaalityöntekijäkin tosiasiaassa harrastaa psykoterapiaa, nimittäin erästä psykoterapian muotoa ja että hänen työnsä eroaa psykiatrin suorittamasta työstä pääasiassa siinä, että hän on saanut siihen paljon perusteellisemman koulutuksen. Lukiessani nyt esillä olevaa teosta vahvistui tämä käsitys: suuri osa mitä tekijä esittää, on taitavasti johdetun, varovaisen ja harkitun psykoterapian kuvausta. — — Olen hieman toista mieltä kuin tekijä siinä, että ’tiettyä eri ammattikunnille kuuluvien alueiden päällekkäisyyttä tuskin voidaan välttää’. Mielestäni sitä ei pitäisi välttää vaan päinvastoin suosia antamalla psykoterapeuttisia tehtäviä eri ammattikuntien edustajille aina sen mukaan kun he osoittavat siihen kykenevänsä.” (Paloheimo 1958:4.)

On kiinnostavaa, että Paloheimo psykiatrina toteaa sosiaalityöntekijöiden jo harjoittavan psykoterapiaa ja ehdottaa psykoterapeuttisten tehtävien lisäämistä eri ammattikunnille. Myös Paavo Pitkänen (1959:3) näkee sosiaalityöntekijän harjoittaman psykoterapian eroavan psykiatrin suorittamasta työstä pääasiassa siinä, että psykiatri on saanut siihen perusteellisemman koulutuksen. Kun hoitosuhteessa asiakas tuo esiin tiedostamattomiin tunteisiin ja asen-

teisiin liittyviä seikkoja, niin työntekijän sosiaalityöntekijyyden ”ei tarvitse olla esteenä, vaikeuksien hoitamiseen näillä alueilla niin pitkälle kuin hän nämä kysymykset menetelmänsä puitteissa hallitsee ja niin kauan kuin se vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta.” Tarkkojen alue-määritysten sijaan korostetaan myös sitä, kuka pystyy asiakasta hänen tilanteessaan parhaiten auttamaan. (Pitkänen 1959:3.)

”Sikäli kuin sosiaalityöntekijän työ on laadultaan terapeutista, hän suorittaa tämänkin sosiaalityön puitteissa, koulutuksensa antamien suuntaviivojen mukaisesti. Sosiaalityöntekijä ei pyri työssään syvällisiin persoonallisuuden muutoksiin, hän ei käsittele syvempiä sairauteen liittyviä ongelmia.” (Hakola 1961:2.)

Myös Liisa Hakola rajaa artikkelissaan ”Psykiatrinen sosiaalityö avohuollossa” sosiaalityön asiantuntemusta vetoamalla koulutukseen. Sosiaalityön ammatillisuuteen nähdään kuuluvaksi siis vain kevyt terapeutti. Eri kirjoittajat siis rajaavat ammatillisuutta koulutuksen perusteella. Tämän voi nähdä osana sosiaalityön professionaalista määrittelyä.

”On ilmeistä, että sosiaalityön ja psykoanalyysin vuorovaikutus on hedelmöittänyt ja rikastuttanut kumpaakin osapuolta. Analyttisesti orientoitunut psykoterapia ja social casework ovat kumpikin psykoanalyttista tietoa ja teoriaa hyväksikäyttäviä sovellutuksia. Sosiaalityön omalaatuisuus on kuitenkin aina sisältynyt monitahoiseen sanaan ’social’. Sosiaalityöntekijät ovat pyrkineet ymmärtämään yhteisössä vaikuttavia psykopatologisia voimia ja toimineet sosiaalisten sairauksien syiden ja vaikutusten poistamiseksi. Näin moderni caseworker, silloinkin kun hän ehkä käyttää hyväkseen psykoanalyysin teorian antamaa apua, on ennen kaikkea yhteisön terapeutti.” (Juva 1962:2.)

Riitta Juvan kirjallisuusarvostelussa korostetaan sosiaalityön ja psykoterapian yhtäläisyyksiä, mutta sosiaalityön tehtäväksi määritellään psykoanalyysin teorian käytöstä huolimatta kuitenkin toimiminen ennen kaikkea yhteisön terapeutina. Tämä painotus on muusta aineistossa poikkeava, sillä yleensä Sosiaalityö-lehdissä otetaan kantaa juuri yksilöiden kanssa tehtävän terapian syvyyteen.

”Toiminta-alueita luovutetaan vain sitkeiden viivytystaistelujen jälkeen huolimatta siitä, että kukaan ei hoida eräitä vaikeuksissa olevia ihmisryhmiä. Esimerkkinä voidaan mainita, että vanhempien, sosiaalisesti arvostetumpien ammattiryhmien keskuudessa vastustetaan sitä, että henkilökohtaisen huollon koulutuksen saanut sosiaalityöntekijä hoitaisi eräitä psyykkisesti häiriintyneitä ihmisryhmiä, vaikka psykiatri- ja psykologipulasta johtuen nämä jäivät

täysin ilman hoitoa. Legalistisen sosiaalihuollon aluetta koskevan määrittelyn avulla estetään tämälntapainen auttamistoiminta. Ilmiö ei koske yksin sosiaalihuoltoa. Samankaltaisen ristiriidan katsotaan vallitsevan esim. psykiatrian ja lakitieteen välillä lainrikkomia koskevissa huoltokysymyksissä.” (Kinanen 1959:4.)

Kalervo Kinanen artikkelissa on erityistä se, että hän tuo esiin vanhojen ja arvostettujen ammattien vastustuksen sosiaalityön leviämisyrikimyksiä kohtaan. Kinanen esittämät näkemykset eroavat sovinnollisemmasta psykoterapian ja sosiaalityön rajojen määrittelystä, jota tehdään pääasiassa korostamalla koulutuksen merkitystä. Sitaatti sisältää myös sosiaalityön oman kamppailun vertaamisen arvostettujen professioiden, psykiatrian ja lakitieteen, väliin kamppailuun lainrikkomia koskevissa kysymyksissä.

5.3 Sosiaalityöntekijä ja sosiaalihuollon virkamies

Sosiaalityö on suomalaisessa kontekstissa joutunut etsimään paikkaansa lautamiesjärjestelmään perustuneessa sosiaalihuollossa. Sosiaalityön tietoperustaa on pidetty kahtiajakautuneena, koska sosiaalihuollon tehtäviin on koulutettu lainsäädännön tuntevia työntekijöitä, kun taas sosiaalihuollon ulkopuolella tietoperustana ovat painottuneet psykologispainotteiset menetelmät (Vuorikoski 1999, 107). Eri kirjoittajat pohtivatkin Sosiaalityö-lehdissä sosiaalityöntekijöiden joskus jännitteistäkin asemaa sosiaalihuollon virkamiehinä.

”Täten sosiaalipolitiikka ja sosiaalihuolto sekä toisaalta sosiaalityö olisi käsitteellisesti selvästi erotettava toisistaan eri dimensioksi, jotka suurimmalta osaltaan kohdistuvat samaan kokonaisuuteen, mutta jotka kumpikin omalla tahollaan ulottuvat tämän yhteisen pohjan ulkopuolelle. Tällainen selitys ymmärtääkseni helpottaisi kansanvälisten käsiterakennelmien ymmärtämistä. Ehkä se myös edistäisi kotimaassakin yhteisymmärrystä ryhmärajojen yli. Se toisi myös ratkaisun alan ammattityöntekijäin nimityskysymykseen: sosiaalityöntekijä olisi sosiaalityö-käsitteen luonnollinen johdannainen.” (Niemi 1961:1.)

Niemi erottaa artikkelissaan sosiaalityön käsitteellisesti sosiaalipolitiikasta ja sosiaalihuollosta. Sosiaalityö-lehdissä pohditaan useissa artikkeleissa näiden käsitteiden välistä suhdetta. Niemi osallistuu osaltaan myös sosiaalityö- ja sosiaalityöntekijä-käsitteiden vakiinnuttamiseen. Merkittäväksi kannanotoksi sosiaalityön käsitteen puolesta Sosiaalityö-lehdissä Eskola (1981, 26) näkee jo sen, että lehden nimeksi valittiin Sosiaalityö, ei esimerkiksi Sosiaalihuol-

to. Toisaalta sosiaalihuollon käsitettä käytetään lehdissä Niemen artikkelissaan käyttämästä määrittelystä poikkeavassa merkityksessä esimerkiksi näin:

”Komitea on nähnyt sosiaalihuollon itsenäisenä ammattina ja tuonut näkemyksensä selvästi esiin. Tämä tapahtuu maassamme ensi kerran virallisesti ja sen vuoksi komitean työ onkin merkkitapaus Suomen sosiaalihuollon historiassa. Sosiaalityöntekijät kiittävät tästä komiteaa ja toivovat, että yhteiskunta kokonaisuudessaan ottaisi vastaan ja hyväksyisi komitean näkemyksen sosiaalihuollosta itsenäisenä, arvokkaana ammattina.” (Mäki 1961:1a.)

Sosiaalihuollon käsitteellä voidaan siis viitata myös suoraan sosiaalityöhön, kuten Helmi Mäki tekee pääkirjoituksessaan vuodelta 1961 käyttäen termiä sosiaalihuollon ammatti. Sitaatissa korostetaan myös toiveita tämän ammatin laajemmastakin tunnustamisesta. Samaa ammattinimikettä käytetään Sosiaalihuoltajat ry:n lausunnossa koulutuskomitean mietinnöstä ja todetaan, että: *”Yhdistys on erityisellä mielihyvällä pannut merkille komitean toteamuksen, että sosiaalihuoltoa on sen nykyisessä kehitysvaiheessa jo pidettävä omana erityisenä ammattialanaan, joka suorittajiltaan edellyttää erityisen koulutuksen ja pätevyyden. Mietinnössä on ensimmäistä kertaa arvovaltaisella tavalla lausuttu julki tämä koko maamme sosiaalihuollon kehityksen kannalta ensiarvoisen tärkeä periaate.”* (Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto koulutuskomitean mietinnöstä 1961:2.)

Koska sosiaalityöntekijät ovat toimineet sosiaalilautakunnan alaisuudessa kunnissa, on lautakunnan ja sosiaalityöntekijöiden välinen suhde ollut erittäin keskeinen työn sujuvuuden kannalta. Sosiaalityöntekijöiden asemaa virkamiehinä ja yhteistyötä luottamusmiesten kanssa käsittelevätkin lehdissä useat artikkeleiden kirjoittajat.

”Nykyiset luottamusmiehiä koskevat säännökset ovat usein jääneet ”kuolleeksi kirjaimeksi”. Näyttää useista syistä olevan tarkoituksenmukaista pyrkiä johtamaan kehitystä siihen suuntaan, että käytännölliset tehtävät jäävät viranhaltijoiden suoritettaviksi ja että viranhaltijoiden toimintavaltuuksia ohjesäännöissä vastaavasti lisätään ja selvennetään. — — Siitä, että sosiaalilautakunnalle sekä sen puheenjohtajalle ja jäsenille on annettu ja halutaan edelleen antaa käytännöllisiä, rutiiniluonteisia tehtäviä, on sitä paitsi haittaa toisella suunnalla. Kun luottamustoimien haltijoiden aika tulee täten sidotuksi, heidän mahdollisuutensa periaatteellisten kysymysten käsittelemiseen vastaavasti vähenevät. Yhdistyksen mielestä olisi tarpeen, että sosiaalilautakunta voisi entistä tehokkaammin toimia nimenomaan laajakantoisten suunnitelmien valmistelijana sekä, mikä on yhtä tärkeätä, suhdetoimintaelimenä muuhun kunnal-

lishallintoon sekä kunnassa oleviin yhteisöihin, poliittisiin järjestöihin ja lehdistöön sekä yksityisiin kuntalaisiin päin.” (Sosiaalihooltajat ry:n lausunto huoltohallintokomitean mietinnöistä 1961:3.)

Virkamiesten vallan lisäämistä perustellaan Sosiaalihooltajat ry:n lausunnossa huoltohallintokomitean mietinnöistä sillä, että sosiaalilautakunnalla olisi tärkeämpiä tehtäviä kuin ruttiluontoisten tehtävien hoitaminen. Esitetyt perustelut tähtäävät selkeästi päättävien tahojen vakuuttamiseen uusien järjestelyiden paremmuudesta.

”Asian valmistelija katsoo tarvitsijaa ammattimiehen silmin. Hänen esittämänsä huoltosuunnitelma pohjautuu koulutuksen antamaan laajempaan näkemykseen. Lautakunta taas katsoo asiaa paikkakunnan tapojen ja tottumusten mukaisesti. Voisi sanoa, että virkamies pitää käyttää huollon saajan valtiomolla, kun lautakunnan mielestä laskimon tunnustelu olisi aivan riittävä toimenpide. Varsinkin syrjäseudulla on sosiaalisihteri monesti saanut kuulla, että hänen esityksensä kokonaisratkaisuksi ovat tuulentupia ja kunnan varojen haaskaamista. Tällainen suhtautuminen ei ole outo rintamaidenkaan virkamiehille. — Jos huollettava on jo kerran käynyt virkamiehen puheilla saamatta avustusta, on aihetta olettaa, että kielteinen suhtautuminen anomukseen on ollut perusteltu. Tämän päätöksen muuttaminen saattaa, ellei huollettavan oloista ole saatu ratkaisevasti uutta asiaan vaikuttavaa tietoa, muuttua erittäin kiusalliseksi arvovaltakysymykseksi. Virkamies on asian tutkinut ja luottamusmies on avustuksen saamisesta antanut toiveita. Jommankumman on kannastaan luovuttava.” (Järvelin 1959:2.)

Esko Järvelin kirjoittaa artikkelissaan ”Luottamusmies ja virkamies yhteistyössä sosiaalihuollon kentällä” virkamiehen ja lautakunnan välisistä arvovaltaristiriidoista. Hän liittää sosiaalilautakuntiin ja lautamiestoimintaan jähmeyden ja vanhanaikaisuuden, jotka hankaloittavat sosiaalityöntekijän työtä. Sosiaalityöntekijät taas kuvataan koulutuksen saaneina ammattilaisina. Järvelin vakuuttaa erityisesti, ettei taustalla ole virkamiesten vallanhalua ja halukkuutta kansanvaltaisen paikallishallinnon romuttamiseen. Vahvaksi perusteeksi virkamiehien tarpeelle nostetaan vielä sosiaaliministeriön malliohjesääntö, jossa tämänsuuntaista kehitystä on esitetty. Järvelin toteaa, että: *”Luottamusmiesjärjestelmä on ollut hyvä ja sen tulee olemaan vallitseva päätäntävallan käyttämistapa edelleenkin. Mutta senkin on kehityttävä ajan mukana voidakseen sopeutua muuttuviin tarpeisiin.”* (Järvelin 1959:2.) Koulutettujen virkamiesten nähdään siis kuuluvan nykyaikaan. Sosiaalityö-lehdessä 1959:1 julkaistiin saman-

niminen Sven-Erik Järvisen kirjoitus, jossa virkamiesten ja lautakunnan suhdetta käsiteltiin vuorostaan virkamieskriittisesti. Järvelinin artikkeli on vastine tähän kirjoitukseen.

”Olisimmekohan me kunnalliset sosiaalityöntekijät hiukan vanhoillisia ja ennakkoluuloisia, ja tekeeköhän uuden oppiminen meille tavallistakin kipeämpää, tai olisiko meille vaikeata kohdata huollettaviamme samanarvoisina ihmisinä. Valitettavasti meissä sosiaalityöntekijöissä on yksilöitä, jotka ottavat työnsä lähinnä vain yhteiskunnan edun valvojina eivätkä ole riittävästi omaksuneet asiakaskeskeisen työn periaatetta. Tällainen työntekijä helposti saattaa omaksua ankaran ja moralisoivan asenteen, ja koska metsä vastaa niin kuin sinne huudetaan, herättää työntekijä asiakkaan vastarinnan ja tekee hänet hyökkääväksi. On myös mainittava, että nykyinen työntekijäpolvi ei ole saanut varsinaista koulutusta henkilökohtaisen huollon käyttämiseen. Tämä puute esiintyy myös haittana yhteistyössä eri sosiaalitoimistojen työntekijöiden kesken.” (Pentimäki 1960:4.)

Anni Pentimäki näkee toisaalta artikkelissaan ”Henkilökohtaisen huollon käyttämahdollisuudet kunnallisessa sosiaalihuollossa” sosiaalihuollon itsessään vanhoillisten työntekijöiden linnakkeena. Pentimäki asettaa tavoitteeksi asiakaskeskeiset työntekijät, jotka eivät vanhakantaisesti tavoittele työnantajakunnan etua. Sosiaalityöntekijän aseman nähdään tavoitteellisesti olevan auttava eikä moralisoiva. Kiinnostavaa on, että Pentimäki painottaa juuri henkilökohtaisen huollon merkitystä tässä työntekijöiden asennoitumisen muutoksessa. Tekstissä voikin tulkita viitteitä case workin ja huoltotyön välisiin erimielisyyksiin. Helmi Mäki vuorostaan selittää pääkirjoituksessaan vuodelta 1958 sosiaalihuollon palveluksessa olevien sosiaalityöntekijöiden torjuvaa asennetta henkilökohtaiseen auttamistyöhön ja sosiaalityön syventämistä koskevaan keskusteluun taustalla vaikuttavalla sosiaalilautakuntien kielteisellä asenteella näitä kohtaan (Mäki 1958:3).

Poikkeavat puheenvuorot sosiaalityön virkamiesasemaa sosiaalihuollossa käsittelevään keskusteluun tuovat Sven-Erik Järvinen (1959:1) ja J. Valtimo (1959:2) Lukijat kirjoittavat -palstalla. Järvinen kirjoittaa, että: *”luottamushenkilöiden näkemys muiltakin hallintoaloilta voi näin ollen olla laajempi kuin jonkin virkamiehen ja näin he voivat paremmin nähdä tilanteen kokonaisuuden, kunnan kestokyvyn ja mahdollisuuden kuin suppeammasta näkökulmasta katsova virkamies”*. Järvinen kirjoittaa artikkelissaan ”Luottamusmies ja virkamies yhteistyössä sosiaalihuollon kentällä” virkamiehistä melko kriittisesti, mutta painottaa toisaalta virkamiesten ja luottamusmiesten välistä yhteistyötä.

J. Valtimon mukaan taas ”*huoltotyö on osa kokonaisuudesta ja sen tulee niveltyä yhteiskunnan sille osoittamaan uomaan. Muutakaan ei voi kuvitella silloin, kun käsitellään yhteiskunnan jäsenten vapaaehtoisesti antamia tai verotuksella koottuja varoja ja niiden tarkoituksenmukaista käyttöä huollontarpeessa olevien henkilöiden hyväksi. Nähdäkseni täällä arvostetaan huoltotyöntekijöitä enemmän silloin, kun he pystyvät huollontarpeessa olevaa auttamaan eikä vain puhuttamaan. Tässä maassa kansalaiset tarvitsevat vielä paljon aineellista apua, pelkkä ’mielenterveystyö’ ei elätä, vaikka sitäkin tarvitaan. Ehkä tulevaisuudessa, kun sosiaalinen turvallisuus on kyllin tehokas, osat saattavat vaihtua, mutta se onkin jo toinen juttu.*” (Valtimo 1959:2.)

Sosiaalityöntekijöiden paikka — kirjoittaja tosin käyttää termiä huoltotyöntekijät — sidotaan kirjoituksessa tiukasti sen asemaan yhteiskunnan varojen käyttäjänä. Työntekijöiden tehtäväksi määritellään nimenomaan taloudellinen apu, ei ”puhuttaminen”. Puheenvuorossa on selkeitä viitteitä huoltotyön ja sosiaalityön case workin väliseen metodikiistaan, jota on tutkinut esimerkiksi Mirja Satka (1995). Nimimerkin kirjoitus herätti aineistolehdissäni jonkin verran keskustelua, mutta sinänsä metodikiistaa käsitellään lehdissä suoraan vain vähän.

Sosiaalityön asema kiinteässä yhteydessä kunnalliseen sosiaalihuoltoon onkin vaatinut sen merkityksen perustelemista kunnan päättäjille ja itse kuntalaisille. Sosiaalihuoltajien lausunnossa koulutuskomitean mietinnöstä sosiaalityön koulutuksen tarvetta perustellaan sillä, että on ”*koko koulutusjärjestelmän ensisijainen tarkoitus turvata sellaisen ammattitaitoisen työvoiman saanti, jota käytännöllinen huoltotyö tarvitsee*” (Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto koulutuskomitean mietinnöstä 1961:2). Myös Helmi Mäki toteaa pääkirjoituksessaan ”Muuttuva yhteiskunta ja sosiaalityöntekijöiden koulutus”, että: ”*vain arvioimalla käytännön sosiaalihuoltoa ja erityisesti sosiaalihuollon piiriin tulevien asiakasryhmien luonnetta, voidaan sanoa, mitä koulutukselta odotetaan*” (Mäki 1961:1a). Sosiaalihuoltajat ry:n kannanotossa nähdään lisäksi pätevien työntekijöiden palkkaaminen edellytykseksi tehokkaaseen kunnan asioiden hoitamiseen ja kuntalaisten palvelemiseen (Sosiaalihuoltajat ry 1961:4). Vaikka sosiaalityöntekijöiden asema kunnan virkamiehinä kuvataan ongelmalliseksi, käytetään tätä virkamiesasemaa myös oman ammattikunnan aseman parantamisen perusteluna.

”*Suomessa sen sijaan on kehitys kulkenut siten, että toiset piirit, nimenomaan poliittiset aatesuunnat, ovat luoneet sosiaalihuollon ja me, sosiaalityöntekijät, olemme päässeet virkamiehinä hoitamaan valmista koneistoa. Tällä pohjalla voi ehkä olla selitettävissä, että sosiaali-*

työntekijäin taholla ei aina nähdä yleisen sosiaalisen uudistustyön merkitystä eikä tunneta sitä kohtaan paljon harrastusta.” (Niemi 1960:3.)

Veikko Niemi kuvailee sosiaalityöntekijöitä koneistoa hoitaviksi virkamiehiksi. Tällä asemalla hän selittää sitä, että koneiston hoitajat eivät aina koe kiinnostusta sosiaaliseen uudistus-toimintaan. Hänninen (1990, 206) tulkitsee sosiaalityön kohtaamassa juridis-hallinnollisessa kehyksessä toisaalta myös professionaalistumisen kannalta myönteisiä puolia. Hänen mukaansa professionaalinen sosiaalityö olisi tuskin pystynyt saavuttamaan nykyistä asemaansa muuten kuin sosiaalihuollon valmiissa juridis-hallinnollisessa kehyksessä. Toisaalta suomalaisen lainsäädännöllisen ja byrokraattisen perinteen ei ole nähty edistävän ammattikunnan professionaalistumista, vaan johtaneen työntekijöiden määrittelyyn virkamiesaseman kautta (Rinne & Jauhiainen 1988, 287).

6 TIETEELLISYYS

Tieteellisyyden merkitys sosiaalityössä on keskeinen teema aineistossani. Tämän lisäksi tieteellisyyden tavoittelu läpäisee tulkintani mukaan koko aineistoa myös suoranaisesti tutkimusteksteinä tai niiden esittelyinä. Lisäksi artikkeleissa käytetyt lähdeviitteet voi tulkita pyrkimyksenä tieteelliseen esitystapaan.

Sosiaalityö-lehdissä esiteltyjä pienimuotoisia tutkimuksia ja selvityksiä ovat esimerkiksi Sirkka Laaksovirran artikkeli ”Yksittäistutkimusmenetelmä ja sen soveltaminen aviottomia äitejä koskevaan tutkimukseen” (1959:1) ja Faina Jyrkilän laaja, lehden kahdessa eri numerossa esitelty tutkimus ”Huoltoavun saajien vieraantuminen sosiaalisesta ympäristöstään” (1961:3). Lehtien kirjallisuutta-osioissa esitellään kansainvälistä ja kotimaista ammattikirjallisuutta ja altistetaan nämä teokset myös kritiikille arvostelujen muodossa. Aikoinaan todennäköisesti sosiaalityöntekijöidenkin keskeiseen lukemistoon kuuluneita lehdissä esiteltyjä ja arvosteltuja teoksia ovat esimerkiksi Heikki Wariksen ”Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka” (1961:4), Pekka Kuusen ”60-luvun sosiaalipolitiikka” (1961:4), Erik Allardtin ja Yrjö Litusen ”Sosiologia” (1958:2) sekä Mervi Ahlan ja Lauri Tarvaisen kirjoittama ”Henkilökohmainen huolto” (1959:2).

6.1 Sosiaalityön asiantuntemuksen pohjatieto

Keskeinen tarkastelukohde aineistossa on, minkä tieteen varaan sosiaalityön asiantuntemus rakentuu. Kirjoittajat pohtivat, perustuuko sosiaalityössä käytettävä tieto lähialojen saavutuksiin, vai onko olemassa omaa sosiaalityön tietoa sekä miten se määritellään.

”Viimeaikainen psykologinen ja sosiologinen tutkimus on antanut sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden sellaisen tieteelliseen ajatteluun perustuvien työmenetelmien oppimiseen, joiden avulla vaikeuksissa olevia ihmisiä voidaan entistä tehokkaammin auttaa” (Mäki 1958:3).

Helmi Mäki korostaa pääkirjoituksessaan vuodelta 1958 psykologian ja sosiologian tutkimuksen osuutta tieteelliseen ajatteluun perustuvien työmenetelmien oppimiseen. Samaten Kalervo Kinanen korostaa tutkimustiedon paremmuutta suhteessa traditionaalisiin uskomuksiin. Kinanen painottaa, että: *”Sosiologinen tutkimus sen nykyisessä muodossa on varsin nuori tieteen ala ja tulokset epävarmoja. Ne tarjoavat kuitenkin turvallisemman lähtökoh-*

dan sosiaaliselle auttamistyölle kuin useimmat traditionaaliset 'uskomukset', joille suurin osa sosiaalisesta auttamistyöstä pohjautuu." (Kinanen 1958:2.) Kiinnostavaa on, että Kinanen vetoaa sosiologiseen tutkimukseen, ei esimerkiksi psykologiaan. Esimerkiksi Rajavaaran (1986) mukaan sosiaalityössä on ollut ongelmallista se, että sitä on haluttu suunnata perinteisten professionaalien mukaisesti yksilöiden auttamiseen ja ammattikäytännön tueksi etsitty teorioita, jotka selittävät yksilöiden käyttäytymistä (Rajavaara 1986, 49–53). Omassa aineistossani sosiaalityön tietoperustan etsiminen psykologiasta on kuitenkin vähäistä.

"Meidän oloissamme, missä sosiaalityöntekijöiltä on puuttunut koulutusta eräisiin sosiaalityön aputieteisiin, kuten psykiatriaan ja psykologiaan, sosiaalityöntekijät ovat viime vuosina tunteneet erityistä tarvetta saada lisää tietoja ja taitoa näillä aloilla. Tämä tarve on ehkä varjostanut liiaksikin tietoisuutta siitä, mikä on sosiaalityöntekijäin ominaisin pääoma, sosiaalinen tietous. Kun sosiaalityöntekijät pyrkivät lisäämään ammatillista pätevyyttään ja hankkimaan arvonantoa ammattinsa erityisluonteelle, heidän olisi ensisijassa pyrittävä syveniin tietoihin ja taitoihin sosiaalisissa kysymyksissä, sosiaalipolitiikassa, sosiologiassa, sosiaalipsykologiassa, sosiaalilainsäädännössä jne. koskaan kuitenkaan unohtamatta, että heidän työnsä menestymisen edellytys on myös psykiatrisen, psykologisen ja metodisen tiedon ja taidon riittävä hallitseminen. — — Kun sosiaalityöntekijät saavat hyvän pohjakoulutuksen mm. psykiatrisissa ja psykologisissa perustiedoissa ja sosiaalityön metodeissa, heidän on aika yhä enemmän omistautua niiden tietojen syventämiseen, jotka antavat heidän työnsä erityisluonteen." (Tarvainen 1960:1.)

Lauri Tarvaisen pyrkii sosiaalityöntekijän roolia käsittelevässä artikkelissaan tekemään eroa sosiaalityön ominaisimpien tieteenalojen ja "aputieteiden" välillä, joiksi psykiatria ja psykologia määrittellään. Siten psykiatria ja psykologia sekä mielenkiintoista kyllä, myös sosiaalityön metodeita pidetään avustavina tiedonlähteinä. Ammatin erityisluonne on sen sijaan löydettävissä eri yhteiskuntatieteiden opiskelusta. Näiden opiskelu lisää ammatillista pätevyyttä ja tuo arvonantoa ammatin erityisluonteelle. Aputieteistä puhuessaan Tarvainen korostaa sosiaalityön omaa ammatillista statusta. Myös Helmi Mäen pääkirjoituksessa "Sosiaalityön ammatin erityislaatu" vuodelta 1959 nähdään juuri sosiaalityöiden tekevän sosiaalityöstä erityislaatuista. Sosiaalityöiden mainitaan tuovan sosiaalityön filosofiaan, menetelmiin ja sisältöön sen, mikä erottaa sosiaalityön muista ammattiryhmistä. (Mäki 1959:4.)

”Mikään ammatti ei kuitenkaan voi rakentua yksinomaan menetelmien varaan. Ennen kuin voi tietää, miten tekee, olisi tiedettävä mitä tekee ja mihin pyrkii. Voimmeko olla varmoja sosiaalityöntekijän työn tuloksellisuudesta, elleimme tiedä mitä työ todella on? Sosiaalityö on tällä hetkellä pääasiassa kunkin sosiaalityöntekijän yksityistä työomaisuutta. Tämä arvokas tietous olisi nyt saatava yleiseen käyttöön, kaikkien omaisuudeksi. Tilanne edellyttäisi sosiaalityöntekijöiden perinpohjaista teoreettista syventymistä työhönsä. Monet esteet ovat tällaisen syventymisen tiellä; sosiaalityöntekijät työskentelevät arjen työtaakkojen alla ja tutkimustyöstä on vähän tietoa. Lisäksi saattaa olla esteenä asenne, jonka mukaan sosiaalityöntekijä, joka teoretisoi omaa työtään, on haihattelija, joka ei ymmärrä todellista kenttätöitä. Kuitenkin meidän tulisi pyrkiä siihen, että käytännön työ voisi perustua tutkittuun teoriaan. Me tarvitsemme teoreetikoita, mikäli mielimme saada sosiaalityöstä todella ammatin. Toimivasta sosiaalityöntekijästä pitäisi ensin tulla tietävä sosiaalityöntekijä.” (Mäki 1962:1.)

Helmi Mäki tarkastelee pääkirjoituksessaan vuodelta 1962 tieteellisen asenteen ja käytännön työn välisiä ristiriitoja. Tätä aihepiiriä enemmän aineistossa käsitellään kuitenkin Mäenkin sitaatin loppupuolella sivuamaa aihepiiriä eli tieteellisyyden välttämättömyyttä sosiaalityössä ilman tarkempaa pohdintaa käytännön työn asettamista haasteista. Todellisen ammatin tulee Helmi Mäen mukaan perustua teorialle tai teorioille. Sosiaalityöstä rakennetaan ammattia, jossa tiedon tulee edeltää tekemistä. Tämän voi nähdä irtiottona sosiaalisen työn perinteestä, jossa sosiaalista työtä on voinut tehdä kuka tahansa siihen henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva. Toisaalta sitaatissa todetaan kiinnostavasti, että ”oikeaa” tietoa on todella mahdollista löytää sosiaalityön omista käytännöistä. Sosiaalityön oman tiedon etsiminen nähdään tärkeänä työn itsenäisyyden ja arvostuksen kannalta.

”Aikaisemmin sosiaalityöntekijät valikoivat tietoaan eri tieteen aloilta ja opettivat menetelmiä ja taitoa suoraan omasta käytännön kokemuksestaan. Nyt on kuitenkin kasvamassa varma tietoisuus siitä, että meillä on myös omaa sosiaalityön tietoa, joka on kätkeytyneenä ja tiedostamattomana ammatillisessa toiminnassamme. Sopivien viitekehysten puute sen saattamiseksi järjestelmäksi, mitä tiedämme, on ollut esteenä. — — Ennen kuin intomielisesti sovellutamme jotakin tiettyä teoriaa, meidän olisi samanaikaisesti tutkittava muitakin käytökelpoisia teorioita, jotta saavuttaisimme jonkinlaisen tasapainoisen lähtökohdan. Näyttää selvältä, että sosiaalityötä on suoritettava biologis-psykososiaalisen teorian puitteissa. Meidän on ammennettava tietoa näistä kaikista lähteistä, rakentaessamme sosiaalityön peruskehystä. Biologinen näkemys on tärkeä, koska se ei tarjoa vain tietoa, vaan myös sopivan

teorian kehukset. Emme näet sosiaalityössä voi käyttää mekaanista mallia tai jotakin staattista sosiaalista järjestelmää, koska meitä kiinnostaa yksilön kasvu ja kehitys. Koko kehitysprosessi sinänsä ansaitsee sosiaalityössä lisätutkimusta. — — Tämä voisi johtaa myös sosiaalityöiden käsitteiden ennenaikaiseen omaksumiseen ja näin liialliseen riippuvuuteen tästä teoriasta. Meidän on ensin selvästi järjestettävä sosiaalityön oma viitekehys, jottei meitä vedetä pois työmme keskipisteestä ja samalla tehdä riippuvaiseksi muiden tieteenalojen käsitteistä.” (Bartlett 1962:4.)

Yhdysvaltalaisen Harriett M. Bartlettin artikkelissa esitetään, että on kasvamassa varma tietoisuus siitä, että on olemassa myös omaa sosiaalityön tietoa. Aiempaa sosiaalityön kokemuksen pohjalta opettamista ei nähdä varsinaisena tiedon välittämisenä, vaan oikea tieto valikoitiin aiemmin muilta tieteen aloilta. Sosiaalityön kätkeyty ja tiedostamaton tieto saataisiin mahdollisesti järjestelmän muotoon sopivien viitekehysten avulla. Viitekehyksistä kirjoittamista voi pitää pyrkimyksenä tieteelliseen kielenkäyttöön. Eräänä oikean tiedon perusteena esitetään sen järjestyneisyys. Tekstissä kehoitetaan eri teorioiden tutkimiseen, jotta saavutetaan sosiaalityölle tasapainoinen lähtökohta. Lopuksi vielä mainitaan lisätutkimuksen tarve, joka osaltaan liittyy myös tieteen maailmaan. Sosiaalityössä tulisi Bartlettin mukaan pyrkiä selvästi omaan viitekehykseen ja esitetään, että sosiaalityön tulisi tavoitella riippumattomuutta muiden tieteenalojen käsitteistä. Sosiaalityön oman tiedon selvittämisen todetaankin Bartlettin artikkelissa vaikuttavan siihen, että ”*pystymme välittömämmin huomaamaan ja tunnistamaan ne tilanteet, joissa meidän osuuttamme tarvitaan. Toiseksi tulemme vähemmän riippuvaisiksi lääkäreiden huoltoon osoituksista ja kolmanneksi pystymme joustavammin käyttämään menetelmiämme. — — Kun tietomme selvenee, tehtävämme laajenee terveydenhuollossa.*” (Bartlett 1962:4.) Sosiaalityön oman tiedon tunnistamisen siis todetaan mahdollisesti itsenäistävän työtä ja laajentavan sen tehtäviä.

Ammatin oman tiedon olemassaolo on tärkeä legitimitietin tarjoaja professionille. Sen avulla voidaan myös tehdä erotteluja suhteessa epätieteellisiin maallikoihin, jotka toimivat sosiaalisessa työssä. Tieteellisen tiedon avulla on mahdollista saavuttaa spesialistin asema (Kunzel 1993, 36–41). Rajavaara (1986, 49–53) kirjoittaa, että tieto sinänsä, vaikka se olisikin tieteellistä, ei vielä tee ammattista professiota, vaan tiedon tulee olla ammattiryhmän hallitsemaa ja sen kehittämisen tämän ryhmän vastuulla. Kiinnostavaa on, että kaksikymmentä vuotta sitten ja noin kolmekymmentä vuotta Sosiaalityö-lehtien julkaisemisen jälkeen Rajavaara näkee avoimiksi kysymyksiksi juuri sosiaalityön teorian perustieteen ja sen, mitä tieteellistä

tietoa sosiaalityössä käytetään, vai käytetäänkö mitään. Hän pohtii myös sitä, miksi sosiaalityötä tulisi yleensäkin tieteellistä ja ovatko sosiaalityöntekijöiden kohtaamat ongelmat sellaisia, että tieteellinen tieto voisi niiden ratkaisussa auttaa. Näitä kysymyksiä käsittelevä keskustelu jatkuu edelleen.

6.2 Tieteellinen asenne ja tutkimuksen käyttö sosiaalityössä

”Sosiaalityöntekijällä ei tarvitse olla tiedemiehen koulutusta mutta tieteellinen asenne. Tämä vähintään on välttämätöntä, jotta kokemusta käytettäisiin oikein.” (Suninen 1962:2.)

Kirsti Suninen asettaa kirjallisuusarvostelussaan, joka käsittelee henkilökohtaista huoltoa työmenetelmänä, sosiaalityöntekijöille vaatimukseksi tieteellisen asenteen. Pelkkä kokemus ei enää riitä, vaan tätä kokemusta on tarkasteltava tieteen keinoin. Ongelmaksi sosiaalityössä on usein nähty tieteen ja käytännön välinen suhde (Mutka 1998, 37). Suhteessa tähän onkin kiinnostavaa, miten Sosiaalityö-lehdessä nostetaan esiin tieteellisyyden ja käytännön yhdistäminen.

Vesa Laakkonen puolestaan kuvaa huoltotoimenpiteitä välineiksi, joiden käyttöä voidaan arvioida. Hänen mukaansa *”jotta käytännön toiminnassa voitaisiin ryhtyä tekemään edes jossain määrin luotettavia prognooseja siitä, miten mikin huoltotoimenpide vaikuttaa huollettavaan, olisi lyhyesti sanoen ryhdyttävä perusteellisesti tutkimaan ympäristöä ja siinä ilmenneviä ongelmia”* (Laakkonen 1958:4). Samoin Harriet Bartlett toteaa, että *”Sosiaalityön ammatti voi jatkuvasti rikastua, kun käytännön eri kentiltä ammennetaan sen tietoutta. Tämä lähde olisi todettava yhä selvemmin. Tämä on hyvin tärkeitä koko sosiaalityön ammattilaille ja myös lääkinnällissosiaaliselle työlle. Sen vuoksi tarvitaan lähivuosina suunnitelmia, jotka helpottavat käytännön työssä kehittyneen asiantuntemuksen tunnistamista.”* (Bartlett 1962:4.)

Tutkimuksen avulla saadun tiedon merkittävyyttä voidaan perustella myös asiakkaan edulla. Faina Jyrkilä painottaa tutkimustyön mahdollisuuksia sosiaalityössä käsittelevässä artikkelissaan tiedon merkitystä tehokkaiden huoltotoimenpiteiden taustalla. Jyrkilä kirjoittaa, että: *”Huoltotyöntekijä, joka päivittäin joutuu mitä moninaisimpien huollettavien ja huolto-ongelmien kanssa tekemiseen, tarvitsisi välttämättä yksityisestä huollettavastaan saamansa*

tiedon lisäksi yleispätevää tietoa huollettaviensa joukoista voidakseen valita tehokkaita huoltotoimenpiteitä ja saada niistä positiivisia tuloksia.” (Jyrkilä 1958:4.)

Huoltotoimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia painottavissa artikkeleissa voi nähdä yhtymäkohtia nykyään käytyyn ”evidence based” -keskusteluun, jossa sosiaalityön interventioiden vaikuttavuudesta vaaditaan tutkimuksellista näyttöä. Keskustelua puolesta ja vastaan on käyty vilkkaasti erityisesti Iso-Britanniassa (esim. Webb 2001; Sheldon 2001). Myös Ilona Luukko kirjoittaa kirjallisuuserivostelussaan, että *”jokaisen yksityisen työntekijän työhön etä koko toimiston toimintaan kohdistuva kokeellinen tutkimustyö antavat turvallista pohjaa työskentelylle”* (Luukko 1958:4). Asiakkaiden kanssa työskentelyn tulisi siis perustua tieteelliselle pohjalle. Tutkimuksen avulla saadun tiedon avulla voidaan saavuttaa luotettavampaa ja parempaa sosiaalityötä. Modernin sosiaalityön voi tulkita näin tekevän eroa sosiaalityön aiempiin ei-ammattillisiin käytäntöihin (ks. Satka 1995, 128).

”Ammatti-ihmisenä sosiaalityöntekijällä tulee olla teknillinen pätevyys työssään. Hänen tulee silloin omata koulutuksen ja ehkä kokemuksenkin avulla saatuja tietoja ja taitoja, hallita ammattinsa, jotta hän pystyisi tarjoamaan mahdollisimman korkeatasoisia palveluksia. Toisaalta ammatillisuuteen sisältyy myös tiettyjä kriteereitä eli normeja, joita voidaan sanoa olevan kolme. Sosiaalityöntekijä on objektiivinen, ts. hän katsoo asioita aina myös asiakkaan näkökulmasta, ei tee ratkaisuja omien tunneailahelujensa perusteella, vaan harkiten ja tutkien kaikkia tilanteeseen liittyviä tekijöitä. Hän on myös puolueeton.” (Hänninen 1960:2.)

Aino Hänninen liittää sosiaalityöntekijän ammatin kutsumusluontoisuuden pohdintaa käsittelevässä artikkelissaan sosiaalityön ammatillisuuteen teknisen pätevyyden lisäksi objektiivisuuden. Sosiaalityöntekijän esitetään työskentelevän kuin tutkijan, joka tekee puolueetonta tutkimusta harkiten ja ottaen kaikki tilanteeseen liittyvät tekijät huomioon. Paavo Pitkänen vuorostaan näkee artikkelissaan ”Työryhmätyöskentelyn pääperiaatteiden sovellutuksesta” ihanteeksi koko työryhmän jäsenten tieteellisen ajattelun sekä emotionaalisen ja vaistonvaraisen asennoitumisen minimoinnin (Pitkänen 1959:3). Tieteellisen ajattelun korostamisen voi nähdä myös keinona nostaa sosiaalityöntekijät muiden ammattilaisten tasolle. Tieteellinen tieto ja siihen liittyvä objektiivisuus yhdistyvät kulttuurisen auktoriteetin statukseen (Kunzel 1993, 36–41). Tunneailahelut nähdään vastakohtaisena objektiiviselle tieteelliselle asenteelle. Tunneailaheluvuus on usein nähty naisiseksi ominaisuudeksi. Esimerkiksi Gherardi (1995, 34) määrittelee mieheyteen liittyviksi esimerkiksi rationaalisuuden, julki-

suuden ja aktiivisuuden sekä kovuuden. Naiseuteen taas kytkeytyvät esimerkiksi emotionaalisuus, yksityisyys, passiivisuus ja pehmeys.

Tutkimuksella nähdään olevan myös arvovaltaa, jonka avulla väitteet voidaan osoittaa tosiksi ja vakuuttaa lukijat esitetyistä näkemyksistä. Esimerkiksi Veikko Niemi käyttää väitteidensä tueksi tutkimustietoa artikkelissaan ”Sosiaalityö kuntoutumisen piirissä” seuraavasti: ”— — oma kokemukseni samoin kuin kirjallisuus — jossa on alkanut esiintyä huomattavia tutkimuksia ja kirjoituksia näistä kysymyksistä — antavat vahvistuksen sille, että kehitys on käymässä tähän suuntaan” (Niemi 1958:2). Toisaalta taas tutkimuksen puute saa Kalervo Kinasen tunnustamaan artikkelissaan ”Sosiaalityöntekijäkoulutus, sosiaalihuollon kenttä ja ammattikunta” esittämiensä väitteiden epävarmuuden: ”*Monet esittämistäni asioista ovat vahvasti hypoteettisia, mutta tutkimusten puutteessa toteamusteni luotettavuutta ei ole ollut mahdollista tarkistaa*” (Kinanen 1959:4).

6.3 Akateemisuus sosiaalityön tavoitteena

”*Toivottavaa olisi, että peruskoulutuksen saanut sosiaalityön rivimies voisi jatkaa opintojaan korkeammalla tasolla, ehkä tohtorin tutkintoon saakka. Tällä tavalla saataisiin sosiaaliskouluihin myös oikean tyyppisiä opiskelijoita. Sosiaaliskoulutuksen liittäminen eurooppalaiseen yliopistoon ei kuitenkaan ole helppo tehtävä, varsinkaan, jos haluamme pitää kiinni tärkeimmistä saavutuksistamme, joita ovat oppilaiden valintamenetelmät, teoreettisen ja käytännöllisen koulutuksen yhdistäminen, ammatillisen kasvun arviointi muilla tavoin kuin tenttien avulla jne. Samalla on varottava oppiarvomielialaa ja varmistauduttava siitä, kuten tri Wright huomauttaa, että ammatissamme tarjolla oleva tieto on todella sellaista, että se oikeuttaa koulutukseen akateemisella tasolla. Euroopan koulut ovat aikaansaaneet paljon vähemmän tieteellistä tutkimusta kuin amerikkalaiset. Läheisempi liittyminen yliopistoon ehkä parantaisi tilannetta ja toisi työlle lujemman älyllisen perustan.*” (Ahla 1959:3.)

Mervi Ahla esittää artikkelissaan vuodelta 1959 toivomuksen siitä, että sosiaalityön rivimiehillekin olisi mahdollisuus jatkaa opintojaan korkeammalla tasolla. Rivimies-termin käytön voi nähdä liittyvän yleisesti ammattien sukupuolisuuteen. Sosiaalityön läheisemmän kytkeytymisen yliopistoon esitetään tuovan työlle paitsi lisää tieteellistä tutkimusta, myös lujemman älyllisen pohjan. Tämän voi nähdä kertovan tarpeesta sosiaalityön statuksen nostami-

seen. Toisaalta sitaatissa on kiinnostavaa huolestuneisuus ”oppiarvomielialasta”. Myös pelkoa sosiaalityön omien toimintatapojen menettämisestä ja erityisen luonteen huomioimisesta ilmaistaan. Akateemisuutta kohtaan osoitetaan siis sekä odotuksia että pelkoa. Erityisesti kehoitetaan varmistumaan siitä, onko sosiaalityön tieto todella sellaista, joka oikeuttaa akateemiseen koulutukseen. Näitä akateemiseen koulutukseen oikeuttavan tiedon kriteereitä ei kuitenkaan tarkemmin määritellä.

”Korkeakoulutasoisen tutkinnon perustamista on tervehdittävä ilolla. Tämän aiheuttamaa mielihyvää hälventää kuitenkin se, että ehdotettu sosiaalihuollon kandidaatin tutkinto on liian vaatimaton voidakseen muodostua lahjakkaita ylioppilaita todella kiinnostavaksi ja taatakseen sosiaalityöntekijälle sellaista arvonantoa, jota akateeminen tutkinto yleensä tuottaa. Herääkin kysymys, mihin virkoihin ehdotettu sosiaalihuollon kandidaatin tutkinto tuottaisi pätevyden. Hakiessaan virkoja joihin vaaditaan korkeakoulututkinto, sosiaalihuollon kandidaatit ilmeisesti tulisivat jäämään syrjään muiden korkeakoulututkinnon suorittaneiden tieltä. Tämän laatuinen tutkinto tulisi varmaan vain vahvistamaan nykyisin liiankin voimakkaana elävää käsitystä, että sosiaalihuolto on toisarvoinen elämänura. Sosiaalihuollon korkeakoulututkinnon pitäisi käsittääkseni olla alusta alkaen ’tieteelliseen kandidaatin tutkintoon’ verrattava tutkinto.” (Tarvainen 1961:1.)

Lauri Tarvaisen artikkeli käsittelee sosiaalityön koulutuskomitean antamaa mietintöä. Hän näkee akateemisen koulutuksen välineeksi arvonannon saavuttamiseen ja luonnehtii sosiaalihuollon kandidaatin tutkintoa tässä suhteessa vähäpätöiseksi. Tällaisen tutkinnon Tarvainen epäilee herättävän vain vähän kiinnostusta lahjakkaita ylioppilaita sekä osaltaan vahvistavan sitä käsitystä, että sosiaalihuolto on toisarvoinen elämänura. Sosiaalityön akateemisen tutkinnon tulisi siis olla samanarvoinen muiden akateemisten tutkintojen kanssa.

”Näyttää siltä, että uuden tutkinnon merkitys rajoittuisi lähinnä sen akateemiseen luonteeseen ja nimitykseen. On kuitenkin otettava huomioon, että sosiaalihuoltajatutkinto ja -nimitys ovat omaksutut lainsäädäntöön ja kuntien sosiaaliohjesääntöihin. Ne ovat tunnetut yleisessä tietoisuudessa, ja vuosien kuluessa ne ovat jo saaneet huomattavan arvostuksen. Uusi tutkinto, joka normaalisti merkitsisi vain yhden vuoden ammatillisia lisäopintoja, aiheuttaisi sekavuutta ja myös ’näköharhana’ johtaisi sosiaalihuoltajatutkinnon arvostuksen aiheettomaan vähenemiseen.” (Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto koulutuskomitean mietinnöstä 1961:2.)

Sosiaalihuollon kandidaatin tutkintoa tarkastellaan myös koulutuskomitean mietintöä koskevassa artikkelissa, jossa tätä tutkintoa epäillään jo saavutetun aseman menettämisestä; pelkkää tutkinnon akateemista luonnetta ei siis pidetä riittävänä perusteena uudistuksille, jos ne mahdollisesti sekoittavat jo vakiintunutta sosiaalityön ammattikenttää.

Toisaalta Liisa Hakola tuo sosiaalityön koulutuksen tasoa käsittelevään keskusteluun maanläheisen näkemyksen: ”*Kun sosiaalityö on herkällä inhimillisellä alueella tapahtuvaa laajaa auttamistyötä, ei sitä voida omaksua yksinomaan teoreettisten opintojen avulla. Tietoja voidaan kartuttaa lukemalla, tekemällä huomioita ja erittelemällä tapahtumia. Tämä ei kuitenkaan riitä ammatin oppimiseen. Sosiaalinen työ voidaan oppia vain teoreettisen opiskelun rinnalla tapahtuvan oman suorituksen kautta.*” (Hakola 1958:3.)

Hakolan mukaan teoreettiset opinnot eivät ole riittävä perusta sosiaalityön ammatillisuudelle vaan tärkeää on työn oppiminen oman tekemisen ja kokemuksen kautta. Sosiaalityön akateemistamistoiveiden näen liittyvän kulttuurisiin profession määrittelyihin, joihin perinteisesti on liitetty pitkä teoreettinen korkeakoulussa tai yliopistossa suoritettu erikoiskoulutus (Kontinen 1998, 29).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sosiaalityö-lehtien sisältö on näkemykseni mukaan ollut kunnianhimoinen. Lehden eräänä tavoitteena oli päästä ”ammattilliseen selvyyteen”, eli määrittellä sosiaalityön ammatillisuuden sisältöä. Pro gradu -tutkimukseni onkin avannut minulle, 2000-luvun sosiaalityön opiskelijalle, ikkunan sosiaalityön historiaan, ja aiheeni on kiinnostanut minua paljon. Näen alan historian tuntemisen antavan uusia näköaloja myös nykypäivän sosiaalityön kysymysten tarkasteluun. Muodostin sosiaalityön ammatillisuuden analyysissäni kolme pääteemaa: *sosiaalityön ammatti*, *sosiaalityön rajapinnat* ja *tieteellisyys*. Näiden teemojen sisällä olen kuvannut sitä, miten sosiaalityön ammatillisuudesta on kirjoitettu vuosien 1958–1963 Sosiaalityö-lehdissä. Näen lehtien sosiaalityön ammatillisuuden määrittelyssä vahvan pyrkimyksen muodostaa sosiaalityöstä eri tavoin kuvaa professiona. Professioajattelu on tarjonnut strategisen lähtökohdan oman aseman puolustamiselle (Rantalaiho 2004, 239).

Eri kirjoittajat määrittelevät toisistaan poikkeavilla tavoilla sosiaalityön ammatin sisältöä, mutta olennaista on sen korostaminen, että ylipäänsä on jo olemassa sosiaalityön ammattikunta. Sosiaalityön ammattikunnan tärkeyttä nostetaan esiin rinnastamalla sosiaalityö muihin ammattikuntiin. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden tulisi saavuttaa ammattiminä, kuten oikeaan ammattiin kuuluu. Ammatillisen järjestäytymisen perusteluna käytetään usein sosiaalihuollon tehokkuuteen viittaavia perusteluita, ja ammatillisella järjestöllä nähdään olevan suuri merkitys, jota selitetään rinnastuksella muihin ammattikuntiin. Sosiaalityöstä luodaan kuvaa ammattina, joka on aktiivisesti pyrkimässä profession kriteereiden saavuttamiseen. Toisaalta kirjoittajat pohtivat myös ammatillisuuden suhdetta kutsumukseen ja palvelemiseen. Olen tulkinnut tässä pohdinnassa vanhan ja uuden sosiaalisen työn käsitteellistämistavan vaihtelun.

Sosiaalityön rajapinnat -teeman sisällä olen tarkastellut sosiaalityön ammatillisuuden kuvaamista suhteessa terveydenhuoltoon, terapeuttiseen orientaatioon ja sosiaalihuoltoon. Sosiaalityön ja terveydenhuollon rajaa käsitellään aineistossa usein yhtymäkohtien kautta. Tällä tavoin halutaan tulkintani mukaan asettaa sosiaalityö vanhan profession rinnalle. Toisaalta sosiaalityön asiantuntemus halutaan myös erottaa terveydenhuollollisesta tiedosta. Yleensä sosiaalityön suhdetta terapeuttiseen orientaatioon rajataan koulutukseen vetoamalla, ja usein kirjoittajat liittävät ”kevyen” terapian sosiaalityön asiantuntemukseen. Sosiaalihuollon ja so-

siaalityön rajapintaa käsiteltäessä nähdään virkamiesjärjestelmä nykyaikaan kuuluvana, ja suhde sosiaalilautakuntaan kuvataan usein ristiriitaiseksi. Sosiaalihuollon toimivuutta käytettiin perusteluna sosiaalityön koulutukselle ja aseman parantamiselle. Kiinnostavaa on, että joillekin kirjoittajille sosiaalihuolto määrittelee koko ammattikuntaa niin paljon, että he käyttävät nimikettä sosiaalihuollon ammatti.

Tieteellisyys läpäisee tulkintanani mukaan aineistoa paitsi tutkimusten esittelynä, myös pyrkimyksenä tieteelliseen tyyliin lähdeviitteineen ja kirjallisuuteen viittaamisineen. Analysoimani tieteellisyys-teeman sisällä sosiaalityöstä rakennetaan tulkintani mukaan tieteellisen tutkimuksen pohjalle rakentuvaa professiota. Sosiaalityön asiantuntemuksen pohjatietoa etsitään yleensä yhteiskuntatieteistä, ei niinkään psykologiasta tai psykiatrasta. Nämä määritellään jopa sosiaalityön aputieteiksi. Sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan tieteellistä ajattelua ja objektivisuutta sekä sosiaalityön ammatin perustamista tieteelliselle pohjalle. Sosiaalityöntekijöitä kehoitetaan lisäksi välttämään emotionaalisuutta. Erityisen sosiaalityön tiedon olemassaoloa lähestytään käytännön ja teorian vuoropuhelusta. Työhön tulisi syventyä teoreettisesti, jotta käytännön tietoa saataisiin yleiseen käyttöön. Käytännön huoltotoimenpiteiden toimivuuden takeeksi vaaditaan tutkimusta, joka voisi antaa työskentelylle turvallisen pohjan. Tätä traditionaalisiin uskomuksiin pohjautuvan työn ei nähdä tarjoavan. Akateemisuus kuvataan ammatin arvoa lisääväksi, mutta toisaalta pelkän akateemisuus-lisäarvon ei nähdä olevan riittävä, jos ammatin status jää silti alhaiseksi. Keskeistä akateemisuuden suhteen on myös se, onko sosiaalityön tieto akateemisuuteen oikeuttavaa.

Analyysini perusteella noin viisikymmentä vuotta vanhojen Sosiaalityö-lehtien keskeiset teemat ovat osittain vieläkin ajankohtaisia. Sosiaalityön sisällä keskustellaan yhä henkilökohtaisen auttamistyön ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen suhteesta. Pohdinnat ”ammattiminästä” voinee yhdistää nykypäivän ammatillinen identiteetti -keskusteluun. Myöskään kutsumusteematiikka ei ole hävinnyt sosiaalialalta. Edelleen etsitään sosiaalityön omaa asiantuntemusta ja sen rajoja sekä sosiaalialan sisällä että suhteessa lähialoihin. Esimerkiksi sosiaalityön asema terveydenhuollossa on yhä jännitteinen. Sosiaalialan sisäisiä rajanvetoja on viime vuosina jälleen selkiytetty lainsäädännöllä, mutta esimerkiksi sosionomien ja sosiaalityöntekijöiden työnjako herättää yhä keskustelua. Samoin kunnissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden virkamiesasema ja suhde sosiaalilautakuntaan on nykyäänkin tunteita nostattava aihepiiri. Tieteellisyys-teeman sisällä pohditut kysymykset tieteellisestä sosiaalityöstä, jossa käytetyt huoltotoimenpiteet ovat tieteellisesti toimiviksi todistettuja, ovat ajankohtaisia evaluaation

eli arviointitutkimuksen muodossa. Tällä tarkoitetaan jonkin toiminnan määrittelemistä käytäytymistieteellisen tutkimuksen välineitä käyttäen. Evaluaation tuloksena synnytetään arvokaskelmia jonkin toimintatavan tarpeellisuudesta. (Mäntysaari 1999, 32–33.) Myös sosiaalityön oman tiedon merkitystä pohditaan edelleen, eikä sosiaalityön suhde akateemisuuteen ole edelleenkaan kiistattoman selvä. Se, että tutkielmani otsikko on toisinto Helmi Mäen Sosiaalityö-lehden numeron 1958:2 pääkirjoituksesta, kuvaa osaltaan ammatillisuuskeskustelujen jatkuvuutta 1950-luvun lopulta 2000-luvulle.

Sukupuolinäkökulman tarkastelu aineistoni avulla osoittautui melko hankalaksi. Aineistoni on ammatillisuuden suhteen tulkintani mukaan hyvin sukupuolineutraalia. Artikkeleiden kirjoittajat ovat melko tasapuolisesti miehiä ja naisia. Sukupuoleen viitattiin suoraan vain kaksi kertaa: sosiaalityöntekijä–äiti-vertauksessa ja johtajuuden sukupuolikysymyksen tarkastelussa. Ammatillisuus käsitteellistetään lehdissä lähes aina sukupuolineutraaliksi. Myös Vuoren (2001) tutkimuksessa aineistotekstit puhuivat vain vähän ammattilaisen sukupuolesta. Ammatilainen ja asiantuntija kuvattiin neutreiksi, tai ainakaan heidän sukupuolellaan ei nähty olevan merkitystä. Toisaalta tekstissä käytetään termejä ammattimies, rivimies ja virkamies, jotka yleisestä käytöstään huolimatta viittaavat professioiden sukupuolittuneisuuteen.

Sukupuoli on tulkintani mukaan kuitenkin läsnä aineistossa, vaikka sitä suoraan käsitelläänkin vain vähän. Kunzelin (1993, 2) mukaan ammatillistumiseen liittyi kielen muuttuminen näennäisen sukupuolineutraaliksi, objektiiviseksi, rationaaliseksi ja tieteelliseksi professionalismin kieleksi. Näenkin Sosiaalityö-lehdet osana sukupuolineutraalia ammattiretoriikkaa, jota Päivi Petreliuksen mukaan ylläpitää suomalaisessa sosiaalityökeskustelussa paitsi suomalaiselle työelämälle ominainen sukupuolineutraaliin kielenkäyttöön nojaava keskustelukulttuuri, myös sosiaalityölle keskeinen ideologia moderni professionalismismi. Petreliuksen mukaan tässä puhe- ja jäsenystapojen sukupuolineutraalissa retoriikassa sosiaalityön ammatilliset toimintakentät ovat sukupuolijärjestyksistä vapaita alueita ja sosiaalityön ammatilliset sukupuoleettomia toimijoita. Toisaalta näennäisen sukupuolineutraaleilta vaikuttaviin ammatillisuutta, rationaalisutta, asiantuntijuutta ja tietoa määritteleviin puhe- ja jäsenystapoihin piiloutuu sukupuolierotteluja ja -hierarkioita. Professionaalinen ideologia määrittelee ammatilliset korostuneen rationaaliseksi ja autonomiseksi toimijoiksi. (Petrelius 2005, 43–46.) Silius (1995, 49) puolestaan yhdistää professionaalisuuteen kuuluvan vallan ja hallinnan maskuliinisuuteen, joka verhotaan sukupuolineutraaliuteen.

Lehdissä sosiaalityöntekijöiden ammattikuntaa käsiteltiin suhteessa lääkäreihin. Kunzelin mukaan vertailu korkean statuksen ammatteihin on ollut keino peittää omaa epävarmuutta profession statuksesta (Kunzel 1993, 40). Kiinnostavaa on, että sosiaalityöntekijöitä ei vertailla naisvaltaisiin hoitotyön ammatteihin, esimerkiksi sairaanhoitajiin. Sosiaalityöntekijöitä ei myöskään verrata johonkin naisvaltaiseen nuoreen alaan kuten kodinhoitajiin, joiden ammatillistuminen alkoi toisen maailmansodan jälkeen 1940-luvulla samoihin aikoihin kuin sosiaalihuoltajienkin koulutus aloitettiin (Satka 1994, 323). Lääkärivertauksen avulla oli ja on mahdollista saada enemmän arvontoa yhteiskunnassamme kuin vertailulla hoivatyön tekijöihin. Omaa ammattia on ollut kannattavaa rinnastaa vanhaan, arvovaltaiseen ja miesvaltaiseen professioon.

Kirjoittajat käsittelevät myös sosiaalityön ammatillisuutta suhteessa sosiaalityön asemaan kunnallisessa sosiaalitoimessa lautamiesjärjestelmineen, mutta eivät suhteessa vapaaehtoisen työn naishistoriaan. Aineistoa voi tulkita tässä suhteessa irti pyrkimisestä työn naishistoriasta. Sosiaalityö-lehdet voi nähdä osana sosiaalityön professionalistumisen rajoittamisen ja ulkopuolelle jättämisen projektia (Kunzel 1993, 141; Witz 1992). Tulkiten lisäksi tieteilisyyden korostamisen olleen tärkeä tapa rakentaa sosiaalityön professionaalista kuvaa, jossa vapaaehtoisuuteen ja hyvään sydämeen liittyvät työn tekemisen oikeutukset on siirretty syrjään. Näen tässä yhtymäkohtia Kunzelin tutkimukseen, jossa hän kirjoittaa tieteen olleen keino eristää oikeat työntekijät ja tarjonneen välineen professionaalisen imagon luomiseen. Tieteelliseen tietoon liitettiin objektiivisuus ja luotettavuus. (Kunzel 1993, 38–40.)

Analyysini mukaan Sosiaalityö-lehdissä on pyritty vahvasti rakentamaan sosiaalityöstä professiota muiden professioiden joukkoon. Tähän voi tulkintani mukaan kiteyttää eri kirjoittajien esittämän ammatillisuuden tarkastelun. Sosiaalityön ammattikunnan yhtenäisyyden pohdinta, oman ammatillisen osaamisen rajaaminen muista ja vertailu vakiintuneemmassa asemassa oleviin ammatteihin, luo kuvaa vahvasti professiopyrkimisistä tavoitteista. Sosiaalityön ammatillisuuden kuvaaminen aineistoni Sosiaalityö-lehdissä on mielestäni kirjoitettu myös ammatin julkisuus kuvan parantamiseksi, ja aineistoartikkelit sisältävät melko vähän käytännönläheistä sosiaalityön kuvausta. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tietyt kuvaukset ovat kannattavampia kuin toiset. Sosiaalityön ammattikunnalle kulttuurisesti kannattavia, arvostusta tuovia kuvauksia ovat olleet erityisesti vertailu vakiintuneisiin professioihin ja tieteellisen työn korostaminen.

LÄHTEET

Anttonen, Anneli; Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.) (1994) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.

Boet, Anoushka & Waaldijk Berteke (2003) "Start where the Client is" Marie Kamphuis and the Professionalization of Dutch Social Work. Teoksessa Hering, Sabine & Waaldijk, Berteke (eds.) History of Social Work in Europe (1900–1960) Female Pioneers and their Influence on the Development of International Social Organisations. Opladen: Leske + Budrich, 45–52.

Eräsaari, Leena; Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.) (1995) Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Marjatta (1981) Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalityön kuva. Teoksessa Kuotola, Urpo ym. (toim.) Sosiaalihuollon näköaloja. Tampere: Tampereen yliopisto, 23–52.

Eskola, Marjatta (1991) Metodisuus ja ohjautuminen sosiaalityössä. Teoksessa Sosiaalityö ja työnohjaus. Sosiaalityön vuosikirja 1991. Helsinki: VAPK-kustannus & Sosiaalityöntekijäin Liitto, 54–75.

Fairclough, Norman (1992) Discourse and Social Change. Cambridge: Polity.

Gergen, Kenneth (1994) Realities and Relationships - Soundings in Social Construction. Cambridge: Harvard University Press.

Gherardi, Silvia (1995) Gender, symbolism and organizational cultures. London: Sage.

Hauss, Gisela (2003) The Locations of Women in the History of Social Work: Three Examples from German-Speaking Switzerland. Teoksessa Hering, Sabine & Waaldijk, Berteke (eds.) History of Social Work in Europe (1900–1960) Female Pioneers and their Influence on the Development of International Social Organisations. Opladen: Leske + Budrich, 105–116.

Henriksson, Lea (1998) Naisten terveystyö ja ammatillistumisen politiikka. Helsinki: Stakes.

Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (toim.) (2004) Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus.

Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (2004) Hyvinvointityön ammattien tutkimus. Teoksessa Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.

Hering, Sabine & Waaldijk, Berteke (eds.) (2003) History of Social Work in Europe (1900–1960) Female Pioneers and their Influence on the Development of International Social Organisations. Opladen: Leske + Budrich.

Häggman, Kai (1994) Perheen vuosisata. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Hänninen, Jorma (1990) Suomalainen sosiaalityökeskustelu tulkintojen tuotoksena ja kohteena. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hänninen, Jorma (2004) Sosiaalityön miehet ja huoltapitävä valta. Teoksessa Kuronen, Marjo; Granfelt, Riitta; Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 77–100.

Jaakkola, Jouko; Pulma, Panu; Satka, Mirja & Urponen, Kyösti (1994) Armeliaisuus, yhteisöapu ja sosiaaliturva: suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (1999) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160–198.

Juhila, Kirsi (1999) Tutkijan positiot. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 201–232.

Kananoja, Aulikki ym. (2007) Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta. Helsinki: Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Karisto, Antti & Purola, Tapani (toim.) (1986) Sosiaalityön kehittäminen. Taustoja, reunaeh-toja, näkökulmia. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Karvinen, Synnöve (1996) Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta refleksiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Karvinen, Synnöve; Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) (2000) Sosiaalityön tutkimus. Meto-dologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kauppinen-Perttula, Ulla-Maija (2004) Kutsumus, Palvelustyö, Jaksaminen. Sisaret Orive-den leprasairaalassa 1904–1953. Julkaistu verkossa. Tampere: Electronica Universitatis Tam-perensis. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5995-4.pdf>

Konttinen, Esa (1998) Profioiden aikakausi? Teoksessa Mykkänen, Juri & Koskinen, Ilpo (toim.) Asiantuntemuksen politiikka: professiot ja julkisvalta Suomessa. Helsinki: Yliopisto-paino, 29–47.

Kuhlmann, Carola (2003) Gender and Theory in the History of German Social Work — Alice Salomon, Herman Nohl and Christian Klumker. Teoksessa Hering, Sabine & Waal-dijk, Berteke (eds.) History of Social Work in Europe (1900–1960) Female Pioneers and their Influence on the Development of International Social Organisations. Opladen: Leske + Budrich, 95–104.

Kunzel, Regina (1993) Fallen Women, Problem Girls. Unmarried Mothers and the Professio-nalization of Social Work 1890–1945. Haven: Yale University Press.

Kuotola, Urpo et. al. (toim.) (1981) Sosiaalihuollon näköaloja. Tampere: Tampereen yliopis-to.

Kuronen, Marjo; Granfelt, Riitta; Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (2004) Sukupuolistunut ja sukupuoleton sosiaalityö. Teoksessa Kuronen, Marjo; Granfelt, Riitta; Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 5–18.

Kuronen, Marjo; Granfelt, Riitta; Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.) (2004) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272>

Lehtonen, Mikko (1996) Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.

Lorenz, Walter (1994) *Social Work in a Changing Europe*. London: Routledge.

Markkola, Pirjo (2002) Synti ja siveys: naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Matthies, Aila-Leena (1993) Epävirallinen ja virallinen sosiaalityön modernisaatiossa. Teoksessa Granfelt, Riitta; Jokiranta, Harri; Karvinen, Synnöve; Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli. *Monisärmäinen sosiaalityö*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 93–130.

Mutka, Ulla (1998) *Sosiaalityön neljäs käänne*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mykkänen, Juri & Koskinen, Ilpo (1998) *Asiantuntemuksen politiikka: professiot ja julkisvalta Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino.

Mäki, Helmi (1988) Karavaani kulkee ja koirat haukkuu. *Sosiaalityön metodikiista Suomessa 1950–1960*. Teoksessa Siren, Pirkko (toim.) *Pitkäsillan pohjoispuolelta: periaatteista eriaatteisiin*. Sosiaalihanke 20 vuotta juhlakirja. Helsinki: Sosiaalihanke, 73–81.

Mäki, Helmi (1998) Silmuista lehteen. *Sosiaalityön 1958–1968, perustamistausta*. *Janus* 1998:1, 86–100.

Mäki, Helmi (2006) *Hyvä kysymys. Sosiaalityöntekijän asiakaskohtaisen työn sisältöä etsimässä 1960-luvulla*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mäntysaari, Mikko (1999) Arviointia joka lähtöön. *Evaluatio, laadunhallinta ja toiminnan seuraaminen*. *Dialogi* 1999:9, 32–33.

The National Association of Social Workers (2008) *The History of NASW*.

<http://www.socialworkers.org/nasw/history.asp> Viitattu 7.10.2008.

Nyberg, Bertel (toim.) (1927) *Yhteiskunnan äitejä etsimässä. Vetoamus Suomen naisiin. Koteja kodittomille lapsille yhdistyksen julkaisusarja n:o 19*. Helsinki: Otava.

Ollila, Anne (1993) *Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Ollila, Anne (1994) Naisliike, nationalismi ja kansanvalistus: Miksi Martta-yhdistys halusi riveihinsä ”kaikkien kansaluokkien naiset”? Teoksessa Anttonen, Anneli; Henriksson, Lea & Nätkin, Riitta. Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 53–72.

Petreljus, Päivi (2005) Sukupuoli ja subjekti sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rajavaara, Marketta (1986) Professionaalistaminen sosiaalityön muutosstrategiana. Teoksessa Karisto, Antti & Puro, Tapani (toim.) Sosiaalityön kehittäminen. Taustoja, reunaehtoja, näkökulmia. Helsinki: Helsingin yliopisto, 43–79.

Rinne, Risto & Jauhiainen, Arto (1988) Koulutus, professionaalistuminen ja valtio. Julkisen sektorin koulutettujen reproduktioammattikuntien muotoutuminen Suomessa. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Rantalaiho, Liisa (1994) Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen, Anneli; Henriksson, Lea & Nätkin, Riitta (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 9–30.

Rantalaiho, Liisa (2004) Loppusanat. Teoksessa Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 235–242.

Saarinen, Aino (1994) Naiset sosiaalisena palokuntana — Filantropia 1800-luvun lopun Tampereella. Teoksessa Anttonen, Anneli; Henriksson, Lea & Nätkin, Riitta (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 31–52.

Salomon, Alice (1937) Education for Social Work: A Sociological Interpretation based on an International Survey. Zurich/Leipzig: Verlag für Recht und Gesellschaft.

Satka, Mirja (1988) Origins of Task Division by Gender. Why men decide and woman deliver personal services in Finnish social welfare. Hallinnon tutkimus 4, 282–289.

Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojajamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jaakkola, Jouko; Pulma, Panu; Satka, Mirja & Urponen, Kyösti. Armeliaisuus, yhteisöapu ja sosiaaliturva: suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 261–334.

Satka, Mirja (1995) Making social citizenship: conceptual practices from the Finnish Poor Law to professional social work. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Satka, Mirja (1997a) Miksi sosiaalihuoltajatutkinnon naisenemmistö oli ongelma sosiaalihuollon päättäjille? Teoksessa ”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi” Sosiaalihuoltajakoulutus 1942–1995. Sosiaalihuoltajat ry. 1944–1996. Helsinki: Sosiaalihuoltajat ry, 85–100.

Satka, Mirja (1997b) Sosiaalityö ajassa — ydinkysymysten äärellä. Teoksessa Viialainen, Riitta & Maaniittu, Maisa (toim.) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1990-luvulla. Helsinki: Stakes, 27–38.

Satka, Mirja (2000) Käsitteellistyneet käytännöt sosiaalityön teoretisoinnin välineenä. Teoksessa Karvinen, Synnöve; Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 35–67.

Satka, Mirja (2005) Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön suhde. *Janus* 2005:3, 305–315.

Sheldon, Brian (2001) The Validity of Evidence-Based Practice in Social Work: A Reply to Stephen Webb. *The British Journal of Social Work* 2001:31, 801 - 809.

Silius, Harriet (1995) Sukupuolitetun ammatillisuuden julkisuus ja yksityisyys. Teoksessa Eräsaari, Leena; Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.) Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino, 49–64.

Sosiaalityöntekijäin liitto 1949–1989 (1989) Sosiaalityöntekijäin liitto.

Sulkunen, Irma (1987) Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro, Liikanen, Smeds, Stenius (toim.) Kansa liikkeessä. Vaasa: Kirjayhtymä, 157–172.

Toikko, Timo (2001) Sosiaalityön amerikkalainen oppi. Yhdysvaltalaisen caseworkin kehitys ja sen yhteys suomalaiseen tapauskohtaiseen sosiaalityöhön. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Toikko, Timo (2005) Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

Virtanen, Petri. (1994) Homo civilis? Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön habituksesta. Turku: Turun yliopisto.

Viialainen, Riitta & Maaniittu, Maisa (toim.) (1997) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1990-luvulla. Helsinki: Stakes.

Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.

Vuorikoski, Marjo (1999) Sosiaalityön professionalistuminen ja koulutus. Tampere: Tampereen yliopisto.

Webb, Stephen (2001) Some considerations on the validity of evidence-based practice in social work. *The British Journal of Social Work* 2001:31, 57–79.

Witz, Anne (1992) *Professions and patriarchy*. London: Routledge.

LIITE: AINEISTONA KÄYTETYT TEKSTIT SOSIAALITYÖ-LEHDISSÄ 1958–1963

Vuodesta 1960 lähtien sivunumerointi ei ala jokaisen numeron alusta, vaan jatkuu läpi koko vuosikerran.

1958

Ahla, Mervi: Sosiaalinen työ terveydenhuollossa. *Sosiaalityö* 1958:2, 14–15, 23–24.

Andersson, Irma: Perhekokonaisuuden huomioonottamisesta alkoholistihoitossa. *Sosiaalityö* 1958:1, 21–23.

Eräesko, Helena: Kirjallisuusarvostelu. Paloheimo, Martti: Mielenterveys ja ihmissuhteet. *Sosiaalityö* 1958:1, 27–28.

Hakola, Liisa: Ammatin oppimisesta. *Sosiaalityö* 1958:3, 10–11, 15.

Helasvuo, Kaarlo: Kriminaalihuollon ja sosiaalihuollon yhtymäkohdista. *Sosiaalityö* 1958:3, 3–7, 20.

Hietanen, Aili: Kirjallisuusarvostelu. K. E. Ahvenainen; Hallman, Niilo; Klami, Aili & Levä, Sirkka: Lasten sairaanhoito. *Sosiaalityö* 1958:1, 27.

Jyrkilä, Faina: Tutkimustyön mahdollisuuksista sosiaalihuollossa. *Sosiaalityö* 1958:4, 15–16.

Kinanen, Kalervo: Sosiaalisihteen työaika maalaiskunnassa. *Sosiaalityö* 1958:1, 15.

Kinanen, Kalervo: Kirjallisuusarvostelu. Allardt, Erik & Littunen, Yrjö: Sosiologia. *Sosiaalityö* 1958:2, 25–26.

Kinanen, Kalervo: Poimintoja alan julkaisuista. *Sosiaalityö* 1958:4, 30–32.

Laakkonen, Vesa: Työntekijä ja teknilliset uudistukset. *Sosiaalityö* 1958:4, 17–25.

Luukko, Ilona: Kirjallisuusarvostelu. Hennum, Anne-Marie: Sosiaalityöntekijän osuus alkoholipotilaan hoidossa. *Sosiaalityö* 1958:4, 29.

Mäki Helmi: Lehden tausta ja tavoite. *Sosiaalityö* 1958:1a, 3.

Mäki, Helmi: Sosiaalityö avoterveydenhuollossa. Sosiaalityö 1958:1b, 16–18.

Mäki, Helmi: Ammatilliseen selvyyteen. Sosiaalityö 1958:2, 1-2.

Mäki, Helmi: Tarvitseeko sosiaalihuollon hallinto tarkistusta? Sosiaalityö 1958:3, 1–2.

Mäki, Helmi: Sosiaalityöntekijäin koulutus ja komitea. Sosiaalityö 1958:4a, 1–2.

Mäki, Helmi: Toimituksen puheenvuoro. Sosiaalityö 1958:4b, 26.

Niemi, Veikko: Sosiaalityö kuntoutumisen piirissä. Sosiaalityö 1958:2, 19–22.

Nurmi, Ritva: Mikä on sosiaalityöntekijöiden yhteistyön esteenä? Lukijat kirjoittavat. Sosiaalityö 1958:4, 38–39.

Paloheimo, Martti: Kirjallisuusarvostelu. Hennem, Anne-Marie: Sosiaalityöntekijän osuus alkoholipotilaan hoidossa. Sosiaalityö 1958:4, 28–29.

Rauhala, Lauri: Kirjallisuusarvostelu. Allardt, Jartti, Jyrkilä & Littunen: Nuorison harrastukset ja yhteisön harrastukset. Sosiaalityö 1958:4, 27–28.

Valtimo: Luottamusmiehen mietteitä. Lukijat kirjoittavat. Sosiaalityö 1958:4, 36–38.

1959

Ahla, Mervi: Itä ja länsi keskustelivat sosiaalityön koulutuksesta. Artikkelit IX sosiaalityökoulujen kansainvälisessä konferenssissa vuonna 1958 pidettyjen alustusten pohjalta. Sosiaalityö 1959:3, 11–15.

Hakola, Liisa: Sosiaalinen diagnoosi. Sosiaalityö 1959:4, 4–8.

Järvelin, Esko: Luottamusmies ja virkamies yhteistyössä sosiaalihuollon kentällä. Sosiaalityö 1959:2, 13–15.

Järvinen, Sven-Erik: Luottamusmies ja virkamies yhteistyössä sosiaalihuollon kentällä. Sosiaalityö 1959:1, 9–10.

Kinanen, Kalervo: Kirjallisuusarvostelu. Vetäytyminen teknillisyyteen. Sosiaalityö 1959:1, 26–28.

Kinanen, Kalervo: Sosiaalityöntekijäkoulutus, sosiaalihuollon kenttä ja ammattikunta. Sosiaalityö 1959:4, 9–12, 26.

Mäki, Helmi: Perhekeskeisyys. Sosiaalityö 1959:1a, 1–2.

Mäki, Helmi: Kirjallisuusarvostelu. Sairaanhoidon vuosikirja. Sosiaalityö 1959:1b, 26.

Mäki, Helmi: Kokonaisvaltaisuus sosiaalihuollossa. Sosiaalityö 1959:2a, 1–2.

Mäki, Helmi: Kirjallisuusarvostelu. Ahla, Mervi & Tarvainen, Lauri: Henkilökohtainen huolto. Sosiaalityö 1959:2b, 21–23.

Mäki, Helmi: Sosiaalityön ammatin erityislaatu. Sosiaalityö 1959:4, 1.

Niemi, Veikko: Kuntouttamisen kenttätöistä USA:ssa ja Kanadassa. Sosiaalityö 1959:4a, 16–23.

Niemi, Veikko: Kirjallisuusarvostelu. Lindblom, Paul: Periaatekeskustelua sosiaalipolitiikasta. Sosiaalityö 1959:4b, 26–27.

Pitkänen, Paavo: Työryhmätyöskentelyn pääperiaatteiden sovellutuksesta. Sosiaalityö 1959:3, 18–22.

Romppainen, Pekka: Tutkimustyö ongelmana. Sosiaalityö 1959:3, 1-3.

Schauman, Victoria: Kirjallisuusarvostelu. Käytännöllisestä kenttätöistä henkilökohtaisen huollon opetuksessa. Sosiaalityö 1959:1, 28–29.

Tötterman, Lars-Emil: Geriatriesta kuntouttamishoidosta. Sosiaalityö 1959:1, 22–25.

Toimitus vastaa kirjoitukseen ”Luottamusmiehen mietteitä”. Sosiaalityö 1959:1, 29.

Valpola, Helena: Lyhyt yhteenveto sosiaalityöntekijäin koulutusta koskevasta tiedustelusta. Sosiaalityö 1959:4, 13, 28.

Valtimo, J.: Ymmärrämmekö toisiamme. Lukijat kirjoittavat. Sosiaalityö 1959:2, 25–26.

Veilahti, Veikko: Aikuiskasvatus ja sosiaalityö. Sosiaalityö 1959:4, 14–15.

1960

Aukee, Mirja: Sosiaalihoitajan työn kehityksestä ja nykyisestä asemasta sairaalassa. *Sosiaalityö* 1960:3, 78–80.

Carlson, C.J.: Sosiaalityö työpaikan henkilökunnan piirissä. *Sosiaalityö* 1960:1, 19–22.

Charpentier, Pehr: Sosiaalihuoltaja ja invalidien ammatinvalintapulmat. *Sosiaalityö* 1960:2, 51–52, 59.

Eskola, Marjatta: Sosiaalisen ryhmätyön menetelmä. *Sosiaalityö* 1960:1, 23–27.

Helasvuo, Kaarlo: Nuorisotyö sosiaalihuollon näkökulmasta. *Sosiaalityö* 1960:2, 43–50.

Hänninen, Aino: Sosiaalityöntekijän tehtävät ammattina ja kutsumuksena. *Sosiaalityö* 1960:2, 41–42.

Hänninen, Aino: Hallinnon periaatteet ja tekniikka. *Sosiaalityö* 1960:4, 117–124.

Joensuu, Matti: Sielunhoito ja sosiaalityö. *Sosiaalityö* 1960:3, 81–82.

Mäki, Helmi: Pääkirjoitus: Sosiaalityöntekijäin osuus mielenterveystyössä. *Sosiaalityö* 1960:1, 3–4.

Niemi, Veikko: Katsaus: Ammatillisuuden ongelmia, Sosiaalityöntekijät työtaistelussa. *Sosiaalityö* 1960:3, 98–99.

Niemi, Unto: Sosiaalinen diagnoosi hoitosuunnitelman perustana. *Sosiaalityö* 1960:1, 9–18, 22.

Nieminen, Armas: Sosiaalityön käsite. *Sosiaalityö* 1960:3, 77, 80.

Nivari, Risto: Poimintoja alan julkaisuista. Keith-Lucas Alan: ”Some Notes on Theology and Social Work”. *Sosiaalityö* 1960:2, 66.

Pentinmäki, Anni: Henkilökohtaisen huollon käyttömahdollisuudet kunnallisessa sosiaalihuollossa. *Sosiaalityö* 1960:4, 125–128, 138.

Tarvainen, Lauri: Sosiaalityöntekijän rooli. *Sosiaalityö* 1960:1, 5–8.

1961

Aho, Sulo: Ammatillisuuden ongelmia. Sosiaalityöntekijät työtaistelussa. Lukijat kirjoittavat. Sosiaalityö 1961:1, 30.

Ahoma, Yrjö: Sosiaalihuolto ja yhteiskuntasuunnittelu. Sosiaalityö 1961:3, 90–94.

Dahlberg, Henry: Ammatillisuuden ongelmia. Sosiaalityöntekijät työtaistelussa. Lukijat kirjoittavat. Sosiaalityö 1961:1, 29.

Hakola, Liisa: Psykiatrinen sosiaalityö avohuollossa. Sosiaalityö 1961:2, 53–59.

Kinanen, Kalervo: Kirjallisuusarvostelu. Wilensky, Harold L. & Lebeaux, Charles N: Yhteiskunnan muuttuminen ja sosiaalihuolto. Sosiaalityö 1961:1, 26.

Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys ry:n lausunto koulutuskomitean mietinnöstä. Sosiaalityö 1961:2, 48.

Mäki, Helmi: Muuttuva yhteiskunta ja sosiaalityöntekijöiden koulutus. Sosiaalityö 1961:1a, 3.

Mäki, Helmi: Hoidon lopettaminen henkilökohtaisessa huollossa. Sosiaalityö 1961:1b, 18–21.

Mäki, Helmi: Sosiaalityöntekijäin yhteinen ammattijärjestö. Sosiaalityö 1961:2, 39–40.

Mäki, Helmi: Mikä on sosiaalihuollon kenttä? Sosiaalityö 1961:4, 111.

Niemi, Veikko: Sosiaalityön käsitteestä. Sosiaalihuoltajat ry:n kirjallisuusillalla 1.2.1960 esitetyn selostuksen mukaan. Sosiaalityö 1961:1, 25, 30.

Paavilainen, Pirkko: Sosiaalityöntekijän tehtävistä psykiatrisessa avohuollossa. Sosiaalityö 1961:4, 112–115.

Ryyttäri, Veikko: Kirjallisuusarvostelu. Helasvuo, Kaarlo: Huollon kenttä. Sosiaalityö 1961:3, 97–98.

Sosiaalihuoltajat ry. Sosiaalityö 1961:4, 141.

Sosiaalihuoltajien neuvottelut Oulussa ja Rovaniemellä. Järjestötiedotuksia. Sosiaalityö 1961:2, 67–68.

Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto huoltohallintokomitean mietinnöistä I ja II Sosiaalihuollon Keskusliitolle. Sosiaalityö 1961:3, 101–103.

Sosiaalihuoltajat ry:n lausunto koulutuskomitean mietinnöstä. Sosiaalityö 1961:2, 41–57, 66.

Tarvainen, Lauri: Sosiaalityöntekijäin koulutuskysymys. Sosiaalityö 1961:1, 4–6, 23.

Tuhkanen, Anja-Maija: Henkilökohtaisen huollon päämäärä. Sosiaalityö 1961:4, 127–129.

1962

Bartlett, Harriett M.: Lääkinnällissosiaalisen työn uudet alueet. Sosiaalityö 1962:2, 40–44, 52. (Suomentaneet Ahla, Mervi & Mäki, Helmi)

Bartlett, Harriett M.: Lääkinnällissosiaalisen työn uudet alueet. Sosiaalityö 1962:4, 131–134. (Suomentaneet Ahla, Mervi & Mäki, Helmi)

Juva, Riitta: Kirjallisuusarvostelu. Selventävää rajankäyntiä. Sosiaalityö 1962:2, 68.

Mäki, Helmi: Käytäntö ja teoria. Sosiaalityö 1962:1, 75–76.

Suninen, Kirsti: Kirjallisuusarvostelu. Winnicott, Clare: Case Work and Agency Function, eli Henkilökohtainen huolto työmenetelmänä erilaisten huoltotoimien alueella. Sosiaalityö 1962:2, 65–68.

Tarvainen, Lauri: Kirjallisuusarvostelu. Kuntouttaminen: Terveystenhoidon kolmas tehtävä. Sosiaalityö 1962:3, 111.

Waris, Heikki: Sosiaalihuollon koulutuksen alkutaival. Sosiaalityö 1962:3, 77–78, 113.

Österberg, Ingalill: Hoitava työryhmä. Sosiaalityö 1962:4, 135–138.

1963

Hakola, Liisa: Kokemuksia käytännön opetuksesta sosiaalityössä. Sosiaalityö 1963:2, 53–55.

Hakola, Liisa: Sosiaalityöntekijäin koulutus pohjoismaisena keskustelun aiheena. Sosiaalityö 1963:3, 92.

Helasvuo, Kaarlo: Sosiaalipolitiikka ja mielenterveys. *Sosiaalityö* 1963:4, 113–117, 121–122.

Sosiaalityön käytännön toteutukset opiskelun kohteiksi. *Sosiaalityö-lehdelle* kertoi sosiaalityön professori tohtori Hertha Kraus. *Sosiaalityö* 1963:3, 70, 89.

Järjestötiedotuksia Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys ry. *Sosiaalityö* 1963:4, 123–124.

Laaksovirta, Sirkka: Hoitosuunnitelmaan vaikuttavista tekijöistä. *Sosiaalityö* 1963:2, 49–552, 61.

Lääkinnällis-sosiaalinen yhdistys ry. Järjestötiedotuksia. Maisteri Liisa Hakola esitelmöi aiheenaan Sosiaalityöntekijän ammatillinen kasvu. *Sosiaalityö* 1963:4, 123–124.

Nieminen, Armas: Sosiaalityöiden opetuksesta ja tutkimuksesta Länsi-Saksassa. *Sosiaalityö* 1963:3, 71–72.

Purola, Tapani: Haaste kunnan viranomaisille: Kunnallista sosiaalityötä tarvitaan. *Sosiaalityö* 1963:2: 36–37.

Tarvainen, Lauri: Henkilökohtaisen huollon asema sosiaalityön kokonaisuudessa. *Sosiaalityö* 1963:1, 17–18.